

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI

İŞLETME ÖĞRETİM ELEMANLARININ
AKADEMİK ETİK ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN DAĞ
21131307029

İSTANBUL, TEMMUZ 2023

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI

İŞLETME ÖĞRETİM ELEMANLARININ
AKADEMİK ETİK ALGILARI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN DAĞ
21131307029
ORCID NO: 0009-0005-0941-6963

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ LALE ASLAN

İSTANBUL, TEMMUZ 2023

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ETİK BEYAN

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

19 / 07 / 2023

Hakan DAĞ

ÖNSÖZ

Bu çalışmada akademik etik algısının işletme öğretim elemanları için anlamı ve önemi üzerine açıklamalar yapılmış olup, etik kavramının birbirinden farklı kurum ve birimler için neden dikkat edilmesi gereken bir unsur olduğu üzerinde durulmuştur.

Çalışma içerisinde yer alan hile, intihal, etik gibi kavramların tanımlanması ve bu kavramlara uyulmaması durumunda ne gibi sorunlar yaşanabileceği, tüm toplumu nasıl etkileyeceği gibi süreçler hakkında deneyimli öğretim elemanları ile mülakat yapılmış ve bu konudaki görüşleri ele alınmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken değerli bilgi ve birikimleri ile bana yol gösteren danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Lale ASLAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Tüm çalışma sürecinde bana destek olan eşim Özlem KOYUNCU DAĞ'a ve kızımız Özüm DAĞ'a teşekkür ederim.

İSTANBUL, 2023

Hakan DAĞ

ÖZET

İŞLETME ÖĞRETİM ELEMANLARININ AKADEMİK ETİK ALGILARI

HAKAN DAĞ

ORC-ID: 0009-0005-0941-6963

Günümüzde teknoloji, ekonomi, iletişim alanlarında yaşanan gelişmelerle beraber bilgi ve teknolojiye kullanım sonucu ortaya çıkan hile ve çeşitli yolsuzluklar meydana gelmektedir. Hile kavramının en basit tanımı bir disiplindeki temel kuralları ihlal ederek kötü amaçlı kullanılmasıdır. Çalışmada öncelikle hile kavramı açıklanarak konuyla bağlantılı olan akademik hile konusu ve dalları ele alınmıştır. Hile kavramının en çok etkilediği alanlardan birisi eğitim sektörüdür. Hile, kişinin kendi dışındaki insanların da olumsuz etkilenmesine neden olarak bu durumdan yarar sağlaması ve bilinçli bir biçimde kandırma eylemidir. Hileye başvuran kişi ne kadar suçluysa buna göz yuman kişilerde en az o kadar suçludur.

Çalışmada, akademik hileyle bağlantılı olan akademik çalışmaların sürecini kapsayan diğer önemli konular; risk, etik, intihal ve literatür kavramları da açıklanmıştır. Bu doğrultuda belirlenen anket yöntemiyle farklı katılımcıların görüşleri alınarak çalışmaya yön verilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma da geçmişten bugüne kadar yapılan akademik çalışmalarda tehdit unsuru oluşturan kavramlar ele alınırken, gelecekte oluşturulacak akademik çalışmaların ve çalışmayı ele alacak kişilerin kurallara uygun, dürüst, özgün olmaları açısından yol gösterecektir. Böylece literatür araştırmalarında daha nitelikli, özverili akademik çalışmalar yer alarak diğer çalışmalar için örnek teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: hile, akademik çalışma, intihal, etik, literatür

ABSTRACT

MANAGEMENT TEACHING STAFF

ACADEMIC ETHICS PERCEPTIONS

HAKAN DAĞ

ORC-ID: 0009-0005-0941-6963

Today, with the developments in technology, economy and communication, fraud and various corruptions occur as a result of abuse in information and technology. The simplest definition of the concept of fraud is the misuse of the basic rules in a discipline by violating them. In the study, first of all, the concept of fraud was explained and the subject and branches of academic fraud related to the subject were discussed. One of the areas most affected by the concept of fraud is the education sector. Fraud is the act of deliberately deceiving and taking advantage of this situation by causing people other than themselves to be negatively affected. People who condone fraud are as guilty as fraudsters.

Other important issues in the study, covering the process of academic studies related to academic fraud; The concepts of risk, ethics, plagiarism and literature are also explained. It was aimed to direct the study by taking the opinions of different participants with the determined survey method in this direction.

While the concepts that pose a threat in academic studies from the past to the present are discussed in the research, it will guide the academic studies to be created in the future and the people who will deal with the study in terms of compliance with the rules, honesty and originality. Thus, more qualified and devoted academic studies will take place in literature research and will set an example for other studies

Keywords: cheating, academic work, plagiarism, ethics, literature

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ONAY BELGESİ	i
ETİK BEYAN.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	8
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	9
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
1. HİLE	3
1.1 Hilenin Tanımı	3
1.2 Hilecinin Genel Özellikleri.....	4
1.3 Hile Üçgeni.....	6
1.3.1 Baskı Unsuru.....	6
1.3.2 Fırsat Unsuru.....	7
1.3.3 Haklı Gösterme (Rasyonelleştirme) Unsuru	8
1.4 Hile Elması ve Beşgeni	8
1.5 Akademik Çalışmalarda Hile Riski	11
1.6 Risk.....	11
1.6.1 Riskin Uygulama Alanları.....	13
1.6.1.1 Finansal Açından Risk	14
1.6.1.2 Sağlık Açısından Risk	15
1.6.1.3 Eğitim Açısından Risk.....	17

1.6.1.4	Akademik Açıdan Risk	18
1.6.2	Risk Yönetimi Nedir?	21
2.	ETİK	26
2.1	Türk Kamu Yönetiminde Etik	29
2.1.1	Kamuda Karşılaşılan Etik Dışı Davranışların Önlenmesi.....	35
2.2	Muhasebe Mesleğinde Etik	36
2.2.1	Muhasebecilik Mesleğinde Etik Dışı Davranışların Sonucu	39
2.3	Akademik Etik.....	40
2.3.1	Akademik Çalışmalarda Etik Dışı Davranışlar	45
2.3.2	Etik Dışı Davranışların Nedenleri	48
2.3.3	Etik Dışı Davranışlar İçin Önlemler	49
3.	AKADEMİK ÇALIŞMALARDA LİTERATÜR TARAMASI VE İNTİHAL	52
3.1	Literatür	52
3.1.1	Literatür Taraması	53
3.1.2	Kaynak Tarama Yöntemleri	56
3.1.3	Literatür Tarama Sürecinde Araştırma.....	58
3.1.4	Literatür Taramasında Olması Gereken Özellikler	60
3.2	İntihal.....	61
4.	YÖNTEM VE BULGULAR	66
5.	TARTIŞMA.....	80
	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	844
	KAYNAKÇA	86

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Veri Toplama Yöntemiyle Elde Edilen Katılımcı Bilgileri Tablosu	67
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Hile Teriminin Kapsadığı Özellikler	4
Şekil 2. Hile Üçgeni.....	6
Şekil 3. Risk Yönetim Süreci.....	23
Şekil 4. Literatür Taraması Türleri	54
Şekil 5. Sistematik Literatür Taraması Aşamaları	56
Şekil 6. Watts-Strogatz modeli örneği	59
Şekil 7. İskenderun Teknik Üniversitesi Literatür Tarama Şablonu.....	61
Şekil 8. Turnitin Programı Benzerlik Raporu Açma	65

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ISO: Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

ULAKBİM: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi

GİRİŞ

Akademik çalışmalarda sıkça rastlanan hile kavramı her geçen gün şekil değiştirerek önümüze çıkmaktadır. Günümüzde yükselen eğitim oranlarıyla beraber birçok farklı alanda enstitüler kurulmaktadır. Eğitim doğduğu aile ve çevreden başlayarak ilkokul ve sırasıyla diğer kademeler olmak üzere hiç bitmeyecek bir süreçtir. “Hile” kavramı bu süreçlerin herhangi birine dahil olabilir. Ancak çalışmamızın da başlığı olan “İşletme Öğretim Elemanlarının Akademik Etik Algıları” kavramına akademik bakımdan değinilmiştir. Bu nedenle araştırma konusunu desteklemek amacıyla yapılan veri toplama sırasında katılımcılar akademik alandan seçilmiştir. Günümüzde yayınlanan pek çok akademik çalışma bulunmaktadır. Her çalışma kuşkusuz alanına katkı sunmaktadır. Bu çalışmalar akademik bilgisi olan jüriler tarafından değerlendirilerek okuyucuya sunulmaktadır. Jürilerin dikkat ettiği en önemli husus ise “intihal” kavramıdır. İntihal kurallarına uymadan yapılmış bir çalışmanın yayınlanması mümkün olmamakla birlikte pek çok etik dışı davranışa sebep olmaktadır. Ancak artan öğrenci sayılarıyla beraber yapılan çalışmalarda zaman ve bilgi yetersizliği gibi pek çok nedenden ötürü çalışmaların detaylı ve doğru incelendiği şüphe uyandırmaktadır. Bu durumda akıllara gelen bir soru da çalışma sayısının artmasıyla çalışmaların nitelik olarak nasıl etkilendiği olmuştur.

Akademik çalışmalarda bilinçli veya bilinçsiz şekilde hileye başvurulduğu görülmektedir. Hile içeren bir çalışmanın araştırma sorularına şeffaf ve doğru bir şekilde cevap vermesi mümkün görünmemektedir. Bu da çalışmaların tekrara düşmesine ve özgünlüğünü kaybetmesine yol açmaktadır. Çalışmamızda akademik hile konusunu daha iyi anlamamızı sağlayacak risk, hile, etik, intihal, literatür kavramları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu temeller üzerine ortaya çıkan literatürü desteklemek amacıyla katılımcılara sorulan sorular ile literatür bağlamında verilen cevaplar sentezlenerek araştırmada konu bütünlüğü sağlanmıştır. Bu çalışmanın amacı tüm akademik çalışmaları ilgilendiren hile kavramının temellerini inceleyerek akademik alanda hile kavramına karşı bakışı yine akademik objektiften yansıtmaktır. Ayrıca bu alanda yazılacak tüm çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır. Çalışma, tüm

akademik yayınları ilgilendirdiğinden akademik alanda faydalı olacağı öngörülmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bahsi geçen kavramlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1. HİLE

1.1 Hilenin Tanımı

Yabancı kaynaklarda ve akademik çalışmalarda “fraud” yani sahtekarlık ile benzer anlamlı tanımlanan hile kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde şu şekilde geçmektedir: “Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, desise ve entrikalardır.”. Bu eylemi gerçekleştiren kişi ise sözlükte hileci/hilekar olarak adlandırılmıştır. Sözlükte yer alan bu tanımlamalara bakıldığında zaman hile kavramının anlamının oldukça geniş bir alanı kapladığı ve literatürde yer alan çalışmalara göre farklı farklı tanımlamaların yapmanın mümkün olduğu görülmektedir.

Hile, bireyin kendisi dışındaki insanların olumsuz etkilenmesine sebep olarak bu durumdan fayda sağlamak ve bilinçli bir şekilde kandırma eylemidir (Ergüden ve Yıldırım, 2014, s.99). Bunun yanı sıra kişinin içinde bulunduğu ortamın veya destekçilerin (kurum/kuruluş/kişi vb.) kaynak ve varlıklarını kullanmasına karşın bu durumun sürekliliği korumak için uygunsuz biçimde sahtecilik içeren hareketlerde bulunmasıdır. Hile kelimesini terimsel olarak incelemek gerekirse (Demir, 2022);

- Hileyi yapan kişi tarafından saklanmalıdır.
- Hileci, bu fiilden çıkar elde etmelidir.
- Bu eylem mutlaka bilinçli olarak yapılmalıdır.
- Hileden olumsuz etkilenen kandırılmalıdır.
- Hileye bağlı olarak mağdur kişi veya kurum zarar görmelidir.

Yukarıdaki maddelerden hareketle hile durumunun ortaya çıkabilmesi için hilenin kesinlikle kandırma unsuru içerecek şekilde kurbandan (kurum veya kişi) fayda sağlanması ve bunun hileci tarafından bilinçli olarak yapılması gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda hilenin vazgeçilmez koşulu olarak kasıt özelliği göz önüne alındığında hata durumu hile olarak kabul edilemez. Dikkatsizlik ve bilgi eskiliği gibi etmenlere bağlı olarak kişilerin farkında olmadan yapabilecekleri ya da gözden kaçırdıkları hataların olabileceği unutulmamalıdır.

Şekil 1. Hile Teriminin Kapsadığı Özellikler

Kaynak: Çetin, 2018

Hile yapılmasının her alanda çok farklı sebepleri olmasına karşın akademik alanda yapılan hilelerin temel sebepleri arasında kariyer ve prestij kaygıları, araştırma için destek fonlarının sayısının ve bütçelerinin darlığı, parasal kazançlar yer almaktadır. Ayrıca hileye yönelme nedenleri arasında herkesin bu davranışı yaptığı düşüncesi, kontrol mekanizmalarının eksik ve cezaların caydırıcı olmaması, yapılan hilenin fark edilmeyeceği ya da önemsenmeyeceği inancı ya da fark edilmesi durumunda olumsuz bir şey yaşamadan olaydan kurtulabileceği düşüncesi sayılabilir (Özçelik, M. 2023).

1.2 Hilecinin Genel Özellikleri

Akademik hileler; çalışmalarda var olmayan sonuçların gösterilmesi, çalışmayı etkileyebilecek olumsuz sonuçların gizlenmesi, intihal yaparak çalışmanın değerinin yükseltilmesi veya başka çalışmalardan içerik çalışması, çalışmanın bilimsel etik dışına çıkacak şekilde akademik kariyer için ya da maddi kazanç sağlamak amacıyla bölümlendirilmesi/yinelenmesi/gizlenmesi olarak tanımlanabilir.

Bu tarz davranışlarda bulunan kişiler yani hileciler genellikle alan içerisinde tanıdığımız veya çalışmalarına güvendiğimiz kişiler arasından çıkmaktadır. Bu kişilerin sahip olduğu genel özellikleri sıralamak gerekirse (Mui, G. and Mailley, J. 2015):

- Eğitim seviyeleri ileridir. Çünkü hileyi yapan kişiler gerekli donanım, kabiliyet, tecrübe ve alan bilgisine sahip kişilerdir.

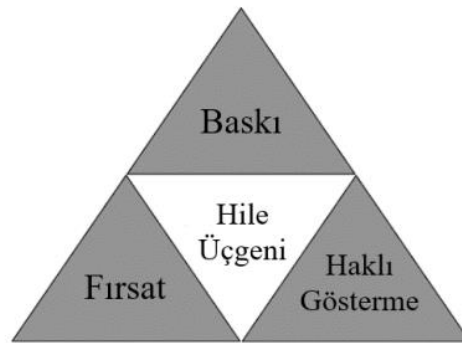
- Erkektirler. Farklı alanlarda yapılan hileler hakkındaki çalışmalara göz atıldığında hilecilerin 4'te 3'ünün erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda akademik risk çalışmaları ile karşılaştırıldığında kadınların risk alma oranlarının yüksek erkeklerin düşük olması da bu bilgiyi desteklemektedir.
- Egoist ve kendini beğenmiş kişilerdir. Hileciler hatalarının kontrol edilmesini kmsemi olarak görürler ve kendilerini beğendikleri için akademik kariyerlerinde kendilerini daha st noktada görmek isterler.
- Risk almayı severler. Bu zellik akademik risk kavramı ile karıştırlmamalıdır çünkü akademik risk zor görevleri süreç içerisinde elde edilenlerin başarıdan veya onaydan daha önemli olduğu bir durumdur ancak bu hilecilerin taşıdığı risk alma özelliği ise fırsat elde ettikleri zaman kuralları görmezden gelerek bunu kullanmak üzerine kuruludur. Başarısız olmaktan çekinmezler ve fark edilmeyeceklerine inanırlar.
- Kuralları dikkate almazlar. Bu kuralların onları engellediğini ya da zaman harcattığını düşünmektedirler. Kısa yolda sonuca ulaşmayı isterler ve kuralları yok sayarken vicdanlarını rahatlatmak amacıyla yani kendilerini haklı görmek için kullandıkları mazeretleri bulunmaktadır.
- Stresli bir yaşam sürmektedirler. Akademik çalışmalarda hile yapanların bireysel hayatlarında olmasa da çalışmalarında maddi sıkıntı çektikleri (başarısızlık durumunda fonun kesilmesi vb.), akademik kariyerlerinin başarılı gitmediği ve alanlarında ilerleyemedikleri görülmektedir.
- Çalıştıkları alanda ya da akademik kariyer olarak st düzey pozisyonlarda ve unvanlarda bulunmaktadırlar. Tepe pozisyonlarda bulunan kişilerin yaptıkları hilelerin anlamlı biçimde fazla olduğu görülmektedir ve bunun nedenleri arasında alanlarında tanınmış kişiler

olmaları sebebiyle intihallerin yanlış yorumlanması (gerçek sahibi zannedilmeleri), çalışmalarının doğruluğuna geçmişine dayandırılarak inanılma oranının yüksek olması gösterilebilir.

- Beklentileri veya hedefleri bulunmaktadır. Herkesin hedefi bulunmaktadır ancak buradaki kasıt hak ettiği saygınlığı görmediği düşüncesine dayanmaktadır. Akademik camiada yapmış olduğu çalışmalar, aldığı sorumluluklar vb. şeylere rağmen duyulan saygınlığı az bulmaktadır. Çalışmalarının özgünlüğünü diğer çalışmalar ile kıyasladıklarında övgü, kariyer ilerlemesi ve diğer çalışmalarına destek bulma gibi beklentileri oluşmaktadır. Ancak bunlara bir karşılık bulamamış ve hak ettiği değeri alamamış oldukları için zaten hak ettiği değere ulaşacağı düşüncesiyle hile yoluna başvurmaktadırlar.

1.3 Hile Üçgeni

Hile üçgeni olarak literatürde yer alan model, bireyin hileye başvurmasına sebep olan etmenleri açıklamaktadır. Bu etmenler baskı (Incentive), fırsat (Opportunity) ve rasyonelleştirmeden (Rationalization) yani haklı göstermeden oluşmaktadır. Bu yaklaşım Amerikalı kriminolojist D. Cressey tarafından yapılan çalışmaların Joseph T. Wells tarafından esinlenilerek geliştirilmesiyle elde edilmiştir. Bu modelin dayandığı 3 temel, akademik sonuçlarla ile aşağıda açıklanmaktadır.

Şekil 2. Hile Üçgeni

Kaynak: Gökçen ve Tipi, 2019

1.3.1 Baskı Unsuru

TDK (Türk Dil Kurumu) sözlüğünde baskı; belirli ruhsal etkinlik ya da süreçlerin, kişinin isteği dışında bilinçaltına itilmesi ya da bilince çıkmasının önlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla işletme ortamında bu unsur; ödül ya da gelişimin, kişisel ya da şirket performansından önemli derecede etkilenmesi noktasında kendini gösterir (Akyel, 2019). Bu anlamda baskı unsurunun yapılan hilelerdeki en önemli unsur olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü hilede esas aktörün insan olmasından dolayı hile yapmaya iten nedenler arasında hırs veya sahip oldukları varlığın ötesinde bir hayat stiline sahip olma istek ve arzusu vardır. Bu istek akademik kariyerin ilerlemesi ve saygınlık kazanma olarak da yorumlanabilir. Bu arzu ve isteği performans beklentilerini karşılama baskı takip eder. Hileciyi bu yola sapmaya iten farklı baskı unsurları olup bunlar kişiden kişiye çeşitlilik göstermektedir. Hilecilerin baskı altında kalmaları sebebiyle hile yapmaları noktasında kendilerini motive eden dürtülere de sahip olmaktadır. Bireyin hileciye dönüşmesini sağlayan bu motivasyon unsurları aşağıdaki gibi ayrılabilir (Murphy ve Dacin, 2011):

- Psikolojik etmenler: Hile duygusunun ya da hırsızlık hissiyatının hali hazırda kişinin içinde bulunması.
- Ego etmeni: Kişisel saygınlık elde etmek için hileye yönelme.
- İdeolojik etmenler: İdeolojik ya da düşüncesele olarak kendisi dışındaki kişileri kurban yapmayı hakkı görerek hileci olma.
- Ekonomik etmenler: Ekonomik arzularla hileye yönelme. Burada akademik çalışmaların kazanç sağlatması durumu ya da yayın sayısına bağlı olarak elde edilebilecek imkanlar düşünülmektedir.

1.3.2 Fırsat Unsuru

Hile üçgenindeki bir diğer önemli basamak ise kişiye kuruluş ya da çalışma alanı içinde hileli fiillerde bulunmalarına imkan veren fırsat unsurudur. İç kontrollerin yetersiz ya da etkisiz oluşu veya denetleyici mekanizmada bulunan kişilerin kontrolleri boşa çıkarmadaki yeteneği türünden ilgili azı koşullar hilenin oluşumuna ön ayak olmaktadır. Bu anlamda hile yapan kişi yapacağı hile türünü bulunduğu unvana ve pozisyona göre belirler. Kişi bir kere hile eylemine başvurduysa bu süreç yakalanıncaya değin devam eder. Ancak hileci, ilk yaptığı

hilelere gösterdiği özeni daha sonrakilere göstermez. Bu durumda hilenin güven ile ilişkisini gösterir. Çünkü hileciler riskten hoşlanır ancak hile güven ile beslenir ve kişi yakalanmayacağına en baştan beri inanmaktadır. Bu durumda güven yoksa yoksa hileden bahsedilemez. Bir kişinin hile yapmaya yeterli derecede motive olmasının yanı sıra bu işlemi gerçekleştirebilmesi için kullanabileceği bir imkanı (fırsatı) elde etmesi gerekmektedir. İç kontrol mekanizması ile fırsat durumunu minimuma getirme kuruluşlar için önemli bir konudur.

1.3.3 Haklı Gösterme (Rasyonelleştirme) Unsuru

Hile üçgeninin son ayağı olan bu unsur, kişinin yaptığı hileyi kendince meşru kılıp, yapılan hilelerde kendini haklı çıkarma çabasını ifade etmektedir. Yani her hilede, hileci kişi kendini haklı gösterme davranışı ve buna bağlı olarak da başkaları ya da vicdanı için geliştirdiği bahaneleri bulunmaktadır. Bu bahanelerden bazılarını sıralamak gerekirse; bunu zaten herkes yapıyor ve görmezden geliyor, çok çalışmaktayım ancak akademi içerisinde özgünlüğe değil yayın sayısına bakılmakta, çalışmanın fon almaya devam edebilmesi ve doğru sonuçları bulabilmek amacıyla çalışmaya devam edebilmek için yaptım, bu çalışma benim ve nasıl yayımlanacağına karar vermek benim hakkım olmalı gibi pek çok örnekle çoğaltılabilir (Zandstra, 2002).

Hile üçgeninden çıkarılabilecek önemli sonuç, bu şartlarda hilenin oluşması için baskı ya da teşvikler, fırsat ile haklı görme/gösterme olarak sayılan unsurların bir arada olması gerek çünkü eğer bu unsurlardan herhangi birinin olmaması durumunda hile gerçekleşmeyecektir. Ancak dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da bu unsurların hepsinin bir arada olması hilenin kesin gerçekleşeceğini söyleyemez.

1.4 Hile Elması ve Beşgeni

Baskı, fırsat ve rasyonelleştirme temellerine dayanan hile üçgeni teorisi her zaman geçerli olamadığı için 2004 yılında Wolfe ve Hermanson tarafından hilenin ortaya çıkmasında etkili olan bir unsurun daha var olduğunu ve bu unsurun da yetkinlik olduğunu belirten hile elması teorisi ortaya atılmıştır. Yetkinlik gelen

itibariyle kişinin öğrendiği bilgiler ya da sahip olduğu yetenekler olarak sınıflandırılabilir. Wolfe ve Hermanson'a göre bireyin hile yapma becerisine yetkinliğine sahip zaman hile ortaya çıkmayacaktır. Yine 2012 yılında Kassem ve Hingson, 2016 yılında Sorunke ve Abayomi tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda hilecinin doğru beceriyi taşıyan doğru kişi olmadan eylemin gerçekleşmeyeceği söylenmektedir. Kısacası hile üçgenindeki özelliklere sahip potansiyel hileci birey yeterli seviyede beceriye sahip olmalıdır.

Hilenin ilk adımı kişinin baskı hissetmesidir. Kişinin baskıdan kurtulmak için fırsat kollaması ikinci adımdır. Son olarak hileli faaliyeti gerçekleştirmede kişiyi durduran adım ise haklı gösterme unsurudur. Hileci bu eylemi yapıp yapmayacağı konusunda hem kendi becerilerini hem de sahip olduğu ünvanı düşünerek bir iç değerlendirme gerçekleştirir.

Küresel sektörün gelişmesiyle birlikte şirketlerin, organizasyonların ve kurumların yapısı da büyük ölçüde değişmiştir. Birçok kurum firma sahibi tarafından yönetilmediğinden ya da özellikle resmi kurumlar büyüklük ve etkilerine göre alanlarında üst kuruluşa tamamıyla bağlanmadıkları için yöneticilerin ve idarecilerin herhangi bir problem oluştuğunda bu problemi saklama ihtimalleri de artmıştır. Cressy'nin çalışmalarının temel olduğu hile üçgeni, hile fiilini açıklamada bu hilelerin artık daha fazla bilgi ve kurumsal imkana erişimi olan bağımsız kişilerce yapılması sebebiyle yeterli olmadığı görülmektedir. Bu sebeple Marks J. tarafından kibir ve beceri öğelerini içeren Hile Beşgeni teorisi ortaya atılmıştır.

Hile beşgeninde yer alan beceri unsuru, daha önce tanımlanan hile elmasındaki yetkinlik unsuruna benzer bir anlama sahiptir. Buradaki beceri, iç denetimleri göz ardı etme, gizlilik stratejileri uygulama ve sosyal etmenleri kullanarak hileye başvurma yeteneğidir. Beşgendeki kibir unsuru ise üçgendeki haklı gösterme unsuruyla yakın olduğu noktalar olsa da tamamen farklıdır. Kişinin elindeki hakları üzerinde bir kendini beğenme durumudur ve kurum politikalarının/kurallarının kendisi için geçerli olmadığına inandığı durumdur. Buna ek olarak daha önce hilecinin özelliklerinde bahsedildiği üzere de hilecinin taşıdığı kibir sebebiyle yaptığı hileyi kimsenin fark edemeyeceğini ve yakalanmayacağını düşünmektedir (https://tr.qwe.wiki/wiki/Academic_dishonesty).

Akademik sahtekarlık;

Akademik sahtekarlık genel olarak lisans ve lisansüstü öğrencilerinde görülen bir davranıştır. Günümüzde eğitim sisteminde akademik sahtekarlık olayları hızla artan bir grafik göstermektedir. Bunlardan bazıları yararlanılan bir kaynağın kaynakça olarak eklenmemesi, bir kaynaktan izinsiz metin alma veya atıf göstermeme, ödev satın alınması ve benzeri davranışları içermektedir. Öğrenciler arasından en yaygın olan türü ise kopya çekmedir (Park, 2003). Türk Dil Kurumu (2019) kopya çekmeyi; *“genellikle yazılı sınavlarda soruları cevaplamak için bir kaynağa gizlice bakmak”* olarak tanımlamaktadır.

Akademik sahtekarlık tespit edilmesi halinde süreçte yer alan öğrenciler, akademisyenler ve idarecileri etkilemektedir. Yapılan çalışmada ya da ödevde aldatma yoluna gidilmesi süreçten etkilenen herkes için tehdit unsuru olmaktadır (Kıral & Saracaloğlu, 2018).

Yüksek öğrenim hayatına adım atan öğrenciler, akademik kaygı, rekabet kaygısı, toplum beklentiler ve mezun olamama gibi sebeplerden ötürü akademik sahtekarlığa yönelmektedir. Bunların yanı sıra günümüz teknolojisinin getirdiği kolaylıklar ile bilgiye kolay erişim sağlanması da akademik sahtekarlığı hızla arttırmıştır. Nonis ve Swift (2001) tarafından yapılan bir araştırmada eğitim hayatı sürecinde akademik sahtekarlığa başvuran öğrencilerin, eğitim hayatı sonrasında da bu davranışı devam ettirme olasılıklarının olduğu ortaya konmuştur. İbrahim vd. (2013) tarafından yapılan bir çalışmaya göre ise öğretim görevlilerinin yapılan akademik sahtekarlık davranışına karşı tepkisiz kalması nedeniyle, diğer öğrencilerin de akademik sahtekarlık davranışlarına yöneldiği tespit edilmiştir. Hodgkinson vd. (2015) tarafından yapılan araştırmada ise öğrencilerin yaptıkları akademik sahtekarlık davranışlarını caydırıcı ve vazgeçirmeye yönelik çeşitli stratejiler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Sınav esnasında elektronik cihazların kullanılmaması alınan önlemlerden sadece bir tanesidir.

Araştırma sahtekarlığı;

Uydurma; Çalışma sonuçlarının uydurulması ve gerçekmiş gibi sunulmasını ifade eder.

Çarpıtma; Araştırma süreçlerinin değiştirilmesi, göz ardı edilmesi veya gizlenmesini ifade eder.

İntihal; Orijinal kaynakların kullanılmasına rağmen atıf vermeden çalışmaları kullanma, başkalarının çalışmalarını kendi fikri gibi sunmayı ifade eder.

1.5 Akademik Çalışmalarda Hile Riski

“Hilecinin Genel Özellikleri” konusunda incelenen hileci özelliklerinden biri de risk almayı seviyor olmalarıdır. Kısa tanımı ile “zarara uğrama tehlikesi” anlamına gelen risk kavramı bir çok alanda karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2019). Bunlar çalışmamızda; sağlık, eğitim, finansal ve akademik açıdan değerlendirilmiştir. Özellikle akademik bakımdan incelendiğinden risk kavramı kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır. Akademik çalışmaların “özgünlük” özelliğiyle zıt bir kavram olan risk davranışı özgün pek çok çalışmanın kullanılmasıyla “hile” kavramını doğurmaktadır. Bu kavram “akademik risk” kavramıyla karıştırılmaktadır. Akademik risk; başarısızlıktan korunmak ve başarmak fiiliyle ilgilidir. Bu konuda anlatılmak istenen hile riski kavramı ise ortaya çıkması muhtemel olmasına rağmen hile yoluyla akademik çalışmalara başvurulması olarak anlatılmaktadır. Aşağıda hile riski konusunun aydınlatılması için “risk” kavramı daha ayrıntılı işlenmiştir.

1.6 Risk

Risk sözcüğü, Fransızca kökenli riziko kelimesinden gelmekte olup tehlike içeren olayların, kararların ya da durumların ortaya çıkarabileceği zararın olasılığı anlamını içeren bir kelimedir. Riskin temelinde herhangi bir tercih yapıldığı zaman oluşabilecek sonuçları üzerine net bilgiye sahip olunmaması bulunmaktadır.

Sözlükte; “*zarara uğrama tehlikesi*” (TDK; Türkçe sözlük, 2019) şeklinde tanımlanan riskin mevzuattaki tanımı; “*kamu idarelerinin kuruluş amaçları ile stratejik hedeflerine ulaşmasına ve görevlerinin ifasına engel olabilecek veya*

beklenmeyen zararlara yol açabilecek durum ya da olaylardır” (Maliye Bakanlığı, 2022) şeklindedir.

Risk, bir durumun gerçekleşme ihtimalini ve gerçekleşen olaydan etkilenme olasılığını ifade etmektedir. Risk kavramı aynı zamanda belirsizlik durumunu içermektedir. Belirsizlik ise ölçme ve kontrol sağlamayan, tahmin yürütülemeyen sonuçların bütünü kapsayan ve bu sonuçlar doğrultusunda karar verme sürecidir. Riskin belirsizlik içermesi olay ve koşulları yakından etkilemektedir (wikipedia.org). Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu (ISO) Kılavuzuna göre risk; belirlenen hedefler doğrultusunda belirsizliğin ortaya çıkmasıdır. Belirsizliğin ortaya çıkmasını bilgi eksikliği veya anlama eksikliği oluşturmaktadır. Olumlu ve olumsuz olarak iki şekilde nesneleri etkilemektedir (wikipedia.org)

Risk alma kavramı günlük hayatta hemen her alanda uygulanabilecek ve karşımıza çıkabilecek bir olgudur. Kişiden kişiye değişiklik gösteren bu olgu beraberinde birçok sonucu ortaya çıkarmaktadır. Risk almak her insan için zordur ve uygulaması düşündürülen bir sonuçtur. Risk almayı tercih etmeyen kişilerin bir çok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeple şöyle sıralanabilir: Öncelikle kişinin sonucunu bilinmeyen bir şeyden korkması risk alamamanın nedenlerinden birini oluşturur. Olumlu ve olumsuz getirilerini düşünmek risk almaktan kaçınmayı tetikleyebilir. Bir diğer neden ise çevrenin etkisidir. Kişinin alışkanlıkları ve sosyal çevresi risk alma olgusunu etkileyebilmektedir.

Risk almanın tanımında tam bir görüş birliği yoktur ancak genel olarak, göreneklere uymayan, popüler olmayan ve hata oranı yüksek olan durumların veya çözümü kesin olmayan sorunlarla uğraşmaya karşı duyulan istek denilebilir. Risk almak aslında öğrenmenin doğasında vardır, küçük bir çocuğun risk almadan konuşmayı, yürümeyi, sosyal ilişkiler kurmayı öğrenmesi mümkün değildir. Başarı ve başarısızlığı görmesi tecrübe etmesi gerekir. Yeni ürünler icar etmek, öğrenmek, bir problemi çözmek için risk almak gerekir. Öğrenme ortamında risk alarak, bir problem derinlemesine değerlendirilir, üzerinde düşünülür ve etrafındakiler ile paylaşılıp eleştiriler dinlenir, çözümleri bulmak için deneyimler arttırılır (Weiner, 1994)

Risk ile ilgili kavramlar;

- Risk İştahı: Kurumların vizyonu, misyonu ve hedefleri doğrultusunda herhangi bir süreçte, kabul ettiği risk miktarıdır.
- Doğal Risk: Yönetim açısından önlem alınmaması durumunda ortaya çıkma olasılığının, verdiği etkinin değiştirilmesi mümkün olmayacağı riskleri ifade etmektedir.
- Kalıntı Risk: Yönetim tarafından olumsuz bir olay karşısında kontrol faaliyetleri ve önlemleri aldıktan sonra kalan tüm riskleri kapsamaktadır.
- Etki: Kurumlarda gerçekleşen olaylar ve bu olaylar üzerindeki olumsuz sonuçları ifade eder.
- Olasılık: Bir olayın belli bir süreç içerisinde gerçekleşme ihtimalidir (Sağlık Bakanlığı, 2015).
- Hedef: Kurumların hedeflerine ve amaçlarına ulaşmasında etkili olabilecek riskleri belirlemek için önce hedef ve amaçların ortaya konması gereklidir.
- Tespit: Risklerin önceden belirlenme, tanımlanma ve gruplandırılma sürecini kapsamaktadır.
- Değerlendirme: Risklerin olacağı ve etki edeceği değerlerine yönelik ölçüm yapılması, puanlanması ve sıralanmasıdır.
- Cevaplar: Önlem almamak (kabul etmek), işi yapmamak (kaçınmak), başkasına transfer etmek (devretmek), önlem almak (kontrol etmek).
- Kontroller: Önleme, tespit etme, yönlendirme, düzeltme.
- Raporlama: Risk yönetimi ile alakalı çıkan sonuçların ilgili sorumlulara raporlarının sunulmasıdır.
- Gözden Geçirme: Sürecin olasılıkları ve etkileri değişen riskler ile alınan cevapların etkinliği için düzenli olarak analiz edilmesi gerekir (Sağlık Bakanlığı, 2015).

1.6.1 Riskin Uygulama Alanları

Risk faktörünün günlük hayatta çeşitli uygulanabilirliği söz konusudur. Farklı uygulama alanlarını kapsayan risk her alanda getirisi farklı olmuştur. Bu bölümde

riskin yer aldığı finansal açıdan, sağlık açısından, eğitim ve akademik açıdan risk başlıklarını ele alacağız.

1.6.1.1 Finansal Açıdan Risk

Ekonominin geliştiği serbest piyasa koşullarında istikrar kelimesi önem kazanmaktadır. Piyasa şartlarının yapısal özellikleri ve durumları tam olarak oluşmadığından piyasada dalgalanmalar ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan dalgalanmalar sebebiyle ekonomi alanındaki yatırımcıların tahminlerini gerçekleştirme açısından olasılık durumunu en aza indirmektedir. Girişim sektörünün içerisinde yer alan risk kavramı, bugüne kadar ticaretin yer aldığı olgudan uzak duran fakat gelir elde etmek için farklı durumlarda uygulanan unsur olarak bilinmektedir. Ticaretin gelişmesi ve değişmesi ile risk faktörü de çeşitli dönüşümlerle ortaya çıkmıştır. Risk kavramı genel olarak kaybetme olasılığı şeklinde ifade edilebilir. İçerik olarak risk kavramı; değerlerin gerçekleşme ve beklenti arasındaki olumlu ve olumsuz sapmalar içerisinde olumsuz sapmalar şeklinde algılanmaktadır. Günlük hayatın her alanında karşımıza çıkan risk kavramı finansal açıdan istenilen değer ile ortaya çıkan değer arasındaki farkı belirtmektedir (Sayılğan, 1995).

Risk teriminin en yaygın olarak kullanıldığı alan finans sektörü olmuştur. IMF eski Baş Ekonomisti Micheal Mussa, ABD’de düzenlenen bir sempozyumda risk faktörünün belirsizlik kavramı ile yakından ilişkili olduğuna ve finans kurumlarındaki hedeflerin riskin yönetilebilir olduğuna dikkat çekmiştir (Mussa, M., 2005). Bu teoriye göre riskin belirsizliği de içerisinde barındıran bir nitelik olduğu belirtilmektedir. Diğer yandan, risk ve bilgi bağlantısına ters bir açıdan bakan karar vericilerin matematiksel verilerle bir olayın gerçekleşme olasılığından bahsedilen durumlar risk, bahsedilemeyen diğer durumların ise belirsizlik bildirdiği çalışmalar öne çıkmaktadır (Knight, 1921).

Finansal sürece ilişkin belirsizlik her zaman var olacağından riskin sıfırlanamayacağı ve bazı durumlarda riskin azaltılması için bilgiye ulaşmadaki maliyetin riskin sebep olacağı zararın maliyetinden daha yüksek olacağı bilinmektedir (Crockett, A., 2005). Finans alanında risk yönetimine baktığımızda dikkat çeken önemli bir konu, riskin fırsatla bağdaştırılmasıdır (Kindler, 1998)

(Bodine, vd, 2001). Diğer yandan ilgili olduğu bölümden bağımsız olarak rastgele bir olayın karakteristik özelliğini ortaya çıkaran üç unsur: Olayın meydana geldiği bir senaryonun bulunması, bu senaryonun meydana gelme ihtimali ve senaryonun meydana geldikten sonra geçerli duruma olan etkisidir (Vose, 2008). Bu üç unsur risk ve fırsatın ortak özellikleri olarak bilinmektedir. Zamanlama finansal yönetimde en önemli unsurlardan biridir. Çünkü alınan doğru kararların yanında zamanında alınmış ve zamanında uygulanmış kararlar finansal yönetim sürecini etkilemektedir. Finansal risk yönetimi alınan finansal kararlar doğrultusunda ortaya çıkan sonuçların çeşitli değişkenlerle bağdaştırarak uygun riskten kaçınma yöntemlerinin bulunması ve bu yöntemlerin duyarlılık derecelerini ortaya çıkararak uygun çözümlerin zamanında yapılmasını içermektedir. Risk kontrollerini içerisinde barındıran finansal risk yönetimi, matematiksel terim olarak devamlı bir fonksiyon özelliği göstermektedir. Aslında alınan kararların işletmeler açısından bakıldığında sürekli gözden geçirilmesi, gerektiğinde yeni tedbirlerin alınması şeklinde dinamik bir süreci kapsamaktadır. Verilen bu kararların günlük olarak, kısa vadeli veya uzun vadeli boyutlarla, hak ve yükümlülükleri analiz etme gereği, zaman kavramının ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Sayılğan, 1995).

Risk yönetim teknikleri, geleceğe yönelik olduklarından riskten kaçınarak hareket etseler de yanlış tahmin yürütülerek uygulamaya geçtiyseler riskin artışına yönelik bir sonuç ortaya çıkarabilirler. Geleceğe yönelik risk yönetim kararlarının doğru beklentilere dayanması gerekmektedir. Çünkü geleceğe dönük fiyat beklentileriyle alınan karar ve anlaşmalardaki fiyatlar arasında bir ilişki vardır. Bu ilişki, futures piyasalarında “*Futures Fiyatlarının Zamanlar Arası Yapısı (Intertemporal Structure of Futures Prices)*” olarak geçmektedir (Whaley ve ark. 1995).

1.6.1.2 Sağlık Açısından Risk

Sağlık sektörü; sağlığa doğrudan ve dolaylı etkilere sahip mal ve hizmet tabanlı her türlü ürünü üreterek, arz ve talepleri karşılayarak tüketmek üzere yapılandırılmış sistemler bütünü oluşturulmaktadır. Sağlık hizmetlerinde normal bireylerden hasta bireylere, sağlık personeline aynı zamanda kurum ve kuruluşları içerisinde bulunduran yataklı ve yataksız hizmetler bütünü yer almaktadır. Sağlık

hizmetleri dediğimizde koruma, tedavi süreci ve rehabilitasyon süreçlerini kapsayan destek hizmetlerinin tümüdür. Sağlık hizmetleri bünyesinde çalışan kişiler sağlık çalışanı olarak adlandırılır. Sağlık hizmetleri tehlike ve risk bakımından çok tehlikeli kategorisinde yer almaktadır. Sağlık personellerinin çalışma şartları bakımından kimyasal, fiziksel, güvenlik ve biyolojik vb. birçok tehlikeye maruz kalmaktadırlar.

Fiziksel risklere bakıldığında gürültü etmeni karşımıza çıkmaktadır. Gürültü; havada oluşan ses dalgalarının titreşimlerinden oluşmaktadır. Rahatsızlık veren ve istenmeyen ses olarak da tanımlanmaktadır. Yüksek seviyede gürültüye maruz kalmak işitme kaybına neden olabilmektedir. Sağlık kurumlarında hem personelin hem hastaların fiziksel ve ruhsal sağlığına dikkat edilerek çalışma ortamı oluşturulmalıdır. Çalışma ortamlarında ısı konforu çalışanlar için önem arz etmektedir. Gereğinden fazla yüksek veya alçak sıcaklık çalışanlar açısından olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Gerekli havalandırma sistemleri kurulmalı ve ısıtma soğutma sistemlerine sahip olunmalıdır. Hastanelerde enfeksiyon riski yüksek olduğundan çalışanların ve hastaların korunması için havalandırma sistemlerinin uygun şekilde yapılması gerekir. Ameliyathaneler, laboratuvar, sterilizasyon bölümleri ve eczaneler özel havalandırma uygulaması gerektiren birimlerdir. Hava dolaşımı yetersiz kaldığında alerjik reaksiyonlara sebep olabilmektedir. Çalışanların böyle bir durumda ilgili yerlere bildirim yapması gerekir. Kurumlarda aydınlatma çalışanlar açısından önemlidir. Çünkü görsele dayanan işlerde ve dikkat gerektiren işlerde kolaylık sağlamaktadır. Doğru aydınlatılmış çalışma ortamlarında çalışanların motivasyonu artarak işe konsantrasyonları artmaktadır. Özellikle hastanelerde uygun olmayan aydınlatma koşulları çalışanlar açısından risk oluşturmaktadır.

İnsanların radyasyona maruz kalması da tehlike ve risk oluşturan başka bir etmendir. Hastanelerin özellikle acil bölümlerinde, yoğun bakım ünitelerinde, ameliyathanelerde ve röntgen cihazlarının kullanıldığı yerlerde radyasyon alanı tanımlanmadığı için risk ve tehlikeli alanları oluşturmaktadır (casgem.gov, 2016).

1.6.1.3 Eğitim Açısından Risk

Sosyal yaşamda meydana gelen ani değişimler ve belirsizlikler, kamu ya da özel sektördeki kuruluşların uygulamalarını çeşitli bir zeminde devam ettirme gerekliliği doğurmuştur. Böyle bir durum, gelecek için planlama ve kaynak kullanımını daha etkin bir biçimde yapılmasını beraberinde getirmiştir. Kamu ya da özel sektörde varlığını devam ettiren bir kurum, önce nerede olduğunu, nereye varmak istediğini ve hedefine nasıl varabileceğini belirlemesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yapılacak faaliyetlerin kesintiye uğramaması ve hedefleri gerçekleştirmek için yapılan planlamanın zekice hazırlanıp mantıklı olması gerektiği söylenebilir (Kriemadis ve Terzoudis, 2007).

Eğitim kurumları, insanların temel hakkı olan eğitim hakkını kullanmak ve ülkenin gelişimine fayda sağlayacak her türlü bilgi ve becerilere sahip şekilde yetiştirilmesi amacıyla faaliyetini sürdüren örgütsel yapılardır. Bu örgütlerde ortaya çıkan aksamalar insanların hak kayıplarına neden olabilmekte ve ülkenin geleceği içinde zararlar oluşturabilmektedir. Bu sebeple okulların işleyişini, yapılacak olan faaliyetlerini doğru yapılmış bir planlama çerçevesinde sürdürülmesi gerekmektedir (Ömer Faruk Ak-Sevilay Şahin, 2021)._ Kurumlarda yapılacak olan planlama, kişilere ya da kurumlara fayda sağlayacak ve daha iyi şartlar getirecek beceriler ile ilgilidir. Bir organizasyon için yapılan işin ne amaçla yapıldığı sorgulanarak genel hedeflerin belirlenmesinde düzenli bir çalışma olması sebebiyle stratejik planlamanın örgütler ve kurumlar için çok faydası bulunmaktadır (Steiss, 2003) (Gençkaya vd, 2017). Akyüz'e (Akyüz, 2010) göre planlama, diğer planlama çeşitlerine göre uzun vadede yapılması eğitim kurumları için uygun bir planlama türünü oluşturmaktadır. Kurumlar tarafından belirlenen stratejik planlama, Tunç'a (Tunç, 2014) göre sonuçlar açısından riskli olabilecek seçimler ve belirsizlik adına kullanılan araçlardır. Stratejik planların doğru bir şekilde uygulanabilmesi, gelecek adına belirsizliklerin ortaya çıkma durumları hakkında tespit edilerek bunların yönetilmesi ile ilişkilendirilir.

Risk adına tanımlanan olasılıkların sıfır hata ile yapılması mümkün olmadığından, kurumda yapılacak etkin bir risk yönetimiyle, riskler azaltılmaya ve meydana gelebilecek olumsuz etkileri en asgari seviyeye indirilmeye çalışılmalıdır. Risk,

kurumlardaki uygulamaların ve işlemlerin yapısında olan bir olgudur. Bu nedenle kurumlar şekillerine ve sektörlerine göre dış kaynaklardan gelebilecek çeşitli risklere, faaliyet gösterdiği alanlar doğrultusunda uygun risk çeşitlerine odaklanmalıdırlar. Bu süreçte kurum kapasitesinin en verimli biçimde kullanılabilmesi ve risklerin tespit edilmesi, risklerin nasıl yönetilmesiyle ilgili doğru kararların verilmesi gerekmektedir (Ak ve Şahin, 2021).

1.6.1.4 Akademik Açıdan Risk

Akademik risk alan kişilerin sahip olduğu üç özellik: Zor işleri tercih etme, başarısızlığa karşı tolerans ve hata yapmaya karşı esnek stratejiler kullanma (Clifford, 1991). Risk alıcılar öğrenme ve ilerleme için daha çok bilgi sağlanması adına zor işlere talip olurlar. Risk almak bu kişiler için yüksek not almaktan veya tanınmaktan daha önemlidir. Risk alıcılar hata yapmayı veya belirsiz bir çalışmayı göze alarak çıkacak olumsuzluklara toleranslıdır. Risk alıcılar yapılan iş esnasında kafa karışıklığı yaşasa bile amacın sadece sonuca ulaşmak değil, öğrenmek daha çok bilgi edinmek olduğunun farkındadır. Risk alıcı kendi öğrenme metoduna göre hareket eder ve böylece kendisi için daha verimli bir strateji belirler (Korkmaz, 2002). Bugüne değin karşılaşılan akademik risk alma durumları 3 alt başlıkta incelenebilir:

- Başarısızlıkla birlikte ortaya çıkan negatif duygular taşıma meyili gösteren durumlar
- Zor görevleri seçme meyili gösteren durumlar
- Başarısızlığın ardından tekrar yenilenme ve çalışmaya devam etme meyili gösteren durumlar

Akademik risk alma, öğrencilerin öğrenme ve derslerine istekli olarak devam etmeleri için karmaşık bir süreçtir. Bu süreçte şunlar olabilir, öğrenciler bilmedikleri soruları yanıtlamaya cesaretlenir, sorular sormaya başlar, sınıf içi tartışma ortamı yaratılır, başarısından emin olunmasa bile her öğrenciye sorumluluk verilir (Clifford ve Chou, 1991). Akademik risk alma, akademik başarıyı üst düzeye taşır. Risk almak uygulama yapmaya cesaretlendirdiği gibi öğrenmeyi kolaylaştırmak için harcanan çabayı arttırır. Akademik risk almayan öğrenciler gelecekteki başarılarını engellemiş

olur (Clifford ve Chou, 1991). Akademik risk almanın öğrencilerin genel motivasyonlarını arttırmasına ek olarak akademik gelişimleri için de pozitif tesirleri bulunmaktadır. Genellikle, öğrenciler düşük puan alma korkusu ve yüksek puan alma hedefi ile çalışmaya adapte edilirler. Bunun sonucunda da yüksek veya geçerli puan alabilmek amacıyla öğrenci sonucunu hemen alabileceği ya da sadece bu puanlamaya etki edebilecek minimum öğrenme içeren bir çalışma metodu tercih etmektedirler.

Akademik Risk Alma ile İlgili Yapılan Çalışmalar:

Ripple ve Luthar'ın 2000 yılında yayımladıkları ve 3 yılda gerçekleştirdikleri çalışmada banliyöde yaşayan yüz otuz dört ortaokul öğrencisinin okul başarılarını, psikolojik durumlarını ve madde kullanımlarını da kapsayacak şekilde okula devam etme, okulu terk etme ve başlangıçta okula adapte olma durumları risk ve koruyucu faktörler açısından incelenmiştir. Bu çalışmada bulunan tüm özellikler evvelki çalışmalarda düşük akademik performansla bağlantılı olmasına karşın, bu araştırmadaki birincil amaç beraber değerlendirildiğinde akademik sorunların hangi davranışlarla kuvvetli biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir. Bunun dışında, okulu terk eden öğrencilerle bağlantılı risk etmenlerinin okula devam eden öğrenciler arasındaki akademik sorunların tahminiyle bağlantısının olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler, okulu terk eden öğrencilerin birinci sınıfta okula devam etme sayıları ve demografik endeksleri ile bu olay gerçekleşmeden belirlenebileceğini göstermiştir. Ek olarak birinci sınıf akademik başarısının son sınıfa kadar devam etme ile güçlü şekilde bağlantılı olduğu çalışma sonucu ulaşılan başka bir sonuçtur.

Meyer (ve diğerleri) tarafından 1997 yılında gerçekleştirilen çalışmada on dört ortaokul öğrencisinin matematik öğreniminde yaşadıkları güçlükler incelenmiştir. Yapılan ölçümler ve analizler sonucunda öğrenciler davranışlarına göre zorluk arayanlar ve zorluktan kaçınanlar olmak üzere 2 tür davranış grubuna ayrılmışlardır. Çalışma sırasında araştırmaya katılan öğrencilerden çalışmayı sevenlerin faaliyetlerde rol alma ve karmaşık/zor görevleri seçme meyillerinin öteki grupta yer alan çalışmaya gönülsüz öğrencilerden daha fazla olduğu görülmüştür. Araştırma sonunda ortaya çıkan bir diğer sonuç da çalışmaya seven öğrencilerin büyük ölçüde

kızlardan oluştuğu ve çalışmaya isteksiz olan öğrencilerin de erkeklerden oluştuğudur. Bu sonuç öğrencilerin cinsiyetlerine göre genel eğilimleri üzerindeki ayrılığı ortaya çıkarmıştır.

Clifford ve Chou tarafından 1991 yılında gerçekleştirilen çalışma ilkokulda eğitim gören Tayvanlı öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma içerisinde değişken sonuç ve sorumluluk içeriklerinin akademik risk almaya tesirini ölçmek amacıyla öğrenciler tarafından verilen yanıtlar zorluk oranına göre (değişken ölçme) ve soruların zorluk seviyelerine bağlı kalmaksızın aynı ölçüde (sabit ölçme) değerlendirilmiştir. Öğrenciler çalışma kapsamında biri oyun biri test olmak üzere iki adet bilişsel risk alma görevini tamamlamışlardır. Değişken ölçme metodu oyun görevlerinde yüksek çıkmıştır yani akademik risk alma seviyesini arttırmıştır ve bu sonuçlar önceki çalışmalar ile örtüşmüştür. Akademik başarısızlık toleransı ve görev puanları yüksek ve kendi aralarında bağlantılıdır ancak bu parametreler akademik riski almayı güvenilir şekilde hesaplamak için yeterli değildir.

Yine Clifford (ve diğerleri) tarafından 1990 yılında Tayvanlı öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen araştırmada akademik risk alma ve öğrencilerin çalışmalarındaki motivasyonlarına tesir eden parametreler araştırılmıştır. İlkokul ve ortaokulda seviyesinde kırsal ve kentsel okullarda okuyan 600 öğrenciye bir nicel risk alma görevi ve akademik başarısızlık toleransı için ölçüm uygulanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda verilen yanıtların doğruluk seviyesi ve görev zorluğu seviyesi kontrollü risk alma değişkenleri olarak kullanılmıştır ve araştırmacıların beklediği üzere madde zorluğuna göre tanımlanan risk alma, gelişmeyle birlikte artmıştır. Ek olarak başarısızlık toleransı sadece kırsal bölge okullarında nota bağlı olarak önemli ölçüde azalmıştır ve bu oran kız çocuklarında daha düşük çıkmıştır.

1989 yılında Clifford (ve diğerleri) tarafından gerçekleştirilen araştırma yaşları sekiz ve on bir arasında değişen Amerikalı ve Çinli öğrencilerle iki saha gözlem çalışması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin akademik çalışmalardaki ilerleyişleri ve yetiştirme şartları (toplumun kültürel yapısı) gözetilerek akademik risk alma hipotezlerini incelemişlerdir. Çalışma aşağıdaki sonuçlara yol açmıştır:

- Akademik risk alma ve başarısızlık toleransında cinsiyet farklılıkları önemsizdir.
- Başarısızlık toleransı gelişmeyle azalır.
- Akademik risk alma teorik olarak en uygun risk düzeyi olan %50'den düşüktür.
- Akademik risk almada gelişim kalıpları durumsal faktörlere göre değişmektedir.
- Akademik risk alma içeriğe göre değişmektedir. (Çalışma sahasına göre)
- Amerikalı öğrencilerde akademik risk alma, Çinli öğrencilere göre daha yüksektir ve Çinli öğrenciler içerisinde endüstriyel alanlarda yaşayanların devlet istihdamından yararlananlara göre çok daha yüksektir.

1.6.2 Risk Yönetimi Nedir?

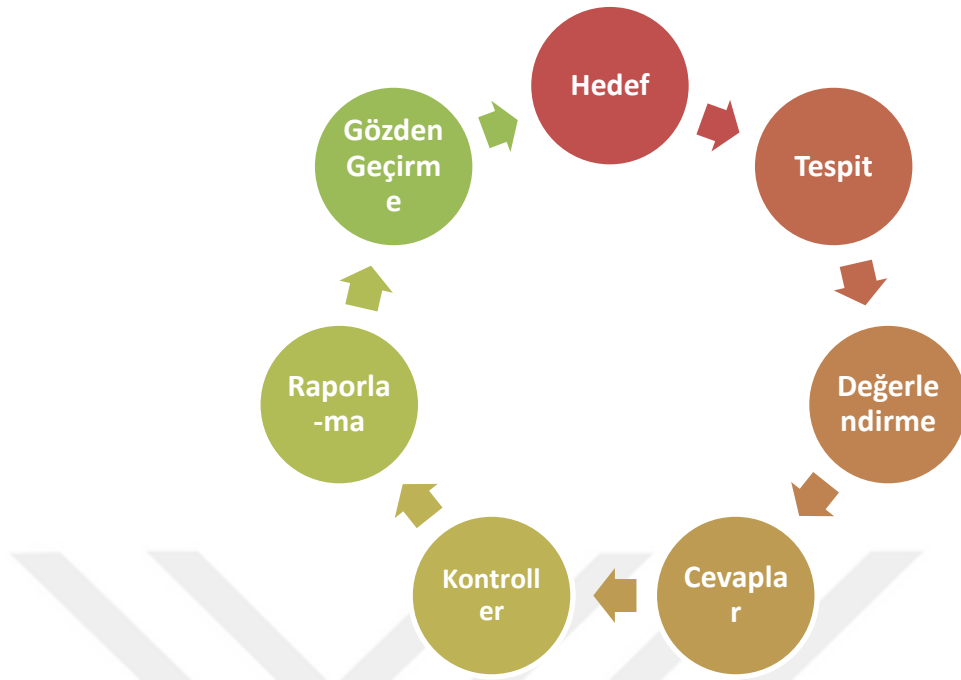
Risk, gelecekte meydana gelebilecek durumların, olayların ya da iç ve dış etmenlerin, amaç ve hedeflere yönelik gerçekleşmesini etkileme ihtimalidir. Risk yönetimi, kurumların hedeflerine ulaşabilmek için her düzeyde risklerini belirli bir sistemle değerlendirmesi, tespit etmesi, risklerin oluşturduğu zararlar için önlem alması ve bu sürecin verimli işlemlerini sağlayan bir süreçtir (Sağlık Bakanlığı, 2015). İnsanoğlu geçmişten günümüze kadar olan süreç içerisinde kendisine zarar veren, tehdit oluşturan tehlikeleri tanımlamak ve değerlendirmek için çabalamıştır. Risk yönetimi kavramı son yıllarda çok gündeme gelmesine rağmen risk tanımlaması, değerlendirmesi, kontrolü gibi konuların temeli geçmişe dayanmaktadır. Geçmişten bugüne baktığımızda her kültür, risk yönetimini uygulamış ve uygulamaktadır. Bu nedenle risk yönetiminin uygulanması çok da yeni bir şey değildir. Modern risk yönetimine baktığımızda ise, geçmişten beri uygulanan yapıya yeni bir bakış açısı getirerek günümüze uyarlanmaktadır (Greene ve Mark, 1997, s.66).

Risk yönetimi, ortaya çıkan sorunlarla ilgili olarak neler yapılması gerektiği sürecini tanımlamaktadır. Riskin tanımlanmasına, değerlendirilmesine, analiz edilmesine, izlenmesine yönelik yönetim politikalarının ve uygulamaların sistematik bütünü olarak ifade edilir. Risk yönetimi kavramı ilk kez 1950'li yıllarda ABD'de kullanılmaya başlanmıştır. Risk yönetimi olasılık kavramının planlanması aşamasını

oluşturmaktadır. Devamlı olarak “eğer olursa ne olur”, “ya olursa” sorularının tekrarlanmasıdır. İlk zamanlarda risk yönetimi kavramı sigortacılık ile beraber ele alınarak, birbirinin yerine kullanılmıştır. Günümüzde ise üç farklı şekilde kullanılmaktadır; geniş bakış açısı, orta bakış açısı, dar bakış açısı olarak bilinmektedir. Geniş bakış açısı, risk yöneticisi ve yönetimi kar ve zararları üzerine alan biri olarak görünür. Orta bakış açısı, geniş bakış açısıyla dar bakış açısının karışımı niteliğindedir. Dar bakış açısı ise risk yönetimi sigortacı konumunda görünür (Greene ve Mark, 1997, s.66). Risk yönetiminin amacı, işletmelerin kar edebilmesi için gereken düzenlemeleri sağlamak, kişileri ve malları koruyarak işletmenin kazanma gücünü arttırmaktır. Böylece risk yönetimi, işletmelerde oluşabilecek beklenmeyen zararları en düşük maliyetle kontrol altına alarak gereken kaynakların ve uygulamaların planlanması, yönetilmesi ve kontrol edilmesini sağlamaktadır (Çağırğan ve Meriç, 1997, s.17).

Risk Yönetimi Özellikleri (Güler ve Çobanoğlu, 1997):

- Risk yönetimi, önceliklerin belirlenmesine katkı sağlar.
- Karar verme ve analiz etme süreçlerinin dengelenmesi temeline dayanır.
- Risk azaltımı politikalarını belirleyerek verimliliği ve sürekliliği sağlar.
- Analiz, yargı ve değerlendirme unsurlarının karar verme aşamasında bir arada kullanılmasını, etkin bir planlama yapılmasını sağlamaktadır.
- Risk yönetimi içerisinde karşılaştırılabilirlik mümkündür.

Şekil 3. Risk Yönetim Süreci

Kaynak: Gökçen ve Tipi, 2019

Risk yönetim süreci içerisinde riskin tanımlanması, riskin teşhis edilmesi anlamına gelmektedir. Risk tanımlama aşamasında elde edilen bulgular problemler için çözüm sürecini kapsar. Konuyla alakalı yapılan araştırmalar bu aşamanın teknolojik, politik, sosyal belirsizliklerin en aza indirilmesi ve ortaya çıkacak kayıpların azaltılması işlemini içerdiğini belirtmektedir (Hertz ve Howard, 1983). Bu süreçte riskli olduğu varsayılan değişkenlerin gizli kimliği ve etkisi konusunda belirsizlik minimize edilmeye çalışılır. Riskin tanımlanması, anlama seviyesinde belirsizliği azaltarak problemin çözülmesine yardım edecek bilginin faaliyeti daha net belirlenebilir. Gelecek odaklı planlama araçları kullanılarak değişkenlerin belirsizliği giderilebilir. Örnek olarak, geleceğe yönelik senaryolar planlanır ve bu senaryoya bağlı olaylar tanımlanır. Bu ve benzeri araçlar belirsizlik noktasında azalma açısından yönetime destek olabilir (Arman ve Tefvik, 1997). Risk yöneticileri, risklerin gözden kaçmasını engellemek için risk tanımında çeşitli sistematik yaklaşımlar kullanırlar. Bunlar; “sigorta kontrol listeleri, akış işlem kartları, risk analiz soruları ve mali durum

analizleri” dir (Vaughan ve Emet-Vaughan, 1995, s.31). Bunlara ek olarak *“simülasyon tekniği”* de kullanılmaktadır (Anderson, 1994, s.536).

Riskin tanımlanmasında yapılacak işlemler (Hv. K.K.lığı Risk Yönetimi Yönergesi, 1998);

- Konu analizi: Kurumlarda tehlikeye sebep olan dört unsurun; insan faktörü, yönetim faktörü, kullanılan malzeme, çevre faktörünün gözden geçirilmesidir.
- Tehlikelerin listelenmesi: Yapılacak uygulamalarla ilgili yukarıda belirtilen dört unsurdan ortaya çıkabilecek tehlikelerin sıralanmasıdır.
- Tehlike nedenlerinin listelenmesi: Her türlü risk ve tehlike oluşturan unsurların sıralanmasıdır

Risk yönetiminde temel ilkeler;

Risk yönetimi için önemli olan dört temel ilke tüm uygulamaları kapsamaktadır. Bu devamlılık arz eden ilkeler tüm uygulama ve operasyonlardan önce, esnasında ve sonrasında faaliyete geçmelidir. Belirtilen bu ilkeler şunlardır:

Gereksiz riskleri kabul etmemek: Gereksiz alınan riskler doğru olmayan bir şekilde ger dönmektedir. Tüm günlük işler ve görevler risk içermektedir. Bundan dolayı tüm işlemlerde uygun kontrol tesisi bulunması gereklidir. Bir işlevi yerine getirmek ve başarmak için karar verilen seçimler arasında en mantıklı olan işlevin tüm ihtiyaçlarını yerine getirirken kaynak ve personelleri en az düzeyde riskle karşı karşıya gelmesini sağlamaktır.

Risk kararlarını uygun düzeyde almak: Risk kararlarını uygun düzeyde almak, verilen kararlarda muhasebe yapabilmeye açık şekilde olanak sağlar. Risk kararı verme aşamasında, yapılan görevin başarılı veya başarısız olması yer almalıdır. Risk kararlarını genelde herkes verebilir fakat, uygun olan düzeye riski minimize etmek için kaynakları doğru kullanabilecek, tehlikelere önlem alabilecek ve kontrollerini gerçekleştirebilecek olan seviyedir. Yöneticiler üstlerinin ne derece risk

alabileceklerini ve ne zaman kararları astlarına bırakacaklarını bilmesini sağlamalıdır.

Faydaların maliyetlerden fazla olma durumunda risk kabul edilmelidir: Tanımlanmış maliyetler ile tanımlanmış faydalar karşılaştırılmalıdır. Bu uygulama birime en üst düzeyde kapasiteyi kazandırır. Risklerin faydalar toplamından yüksek olması, maliyet toplamından da fazla olması durumunda kesinlik söz konusu ise kabul edilmelidir. Faydaları ve maliyetleri karşılaştırma işlemi yorum gerektirir. Mukayese işlemi uygun karar düzeyindeki yetkili kişi tarafından yapılmalıdır.

Risk yönetimi organizasyonun planlama eylemlerinin bir parçası haline getirilmelidir: Risk yönetim sürecinin başarılı bir şekilde yapılması için yöneticiler risk yönetim ilkelerini planlama uygulamalarına dahil etmek amacıyla kaynak ve zaman ayırmalıdır. Planlama sürecindeki riskler daha kolay kontrol edilebilir ve yönetilebilir. En erken zamanda planlanan risk yönetimi, karar verici açısından risk yönetim ilkelerini faaliyete geçirmek için en uygun şartları sağlar. Gelecekte yapılacak görevlerin başarılı olabilmesi için geri besleme yapılmalıdır (Hv. K.K.lığı Risk Yönetimi Yönergesi, 1998).

2. ETİK

Etik teriminin sözcük kökeni Yunanca “ethos” kelimesine dayanır ve birbirinden farklı anlamlar taşır (Pieper, 1999, s.30). Etik kelimesi genelde kişinin yurdu, yeri, ikamet ettiği memleketi anlamını taşırken, insanların eski birikimleri ve alışkanlıklarını, adet ve törelerini gibi anlamları da kapsamaktadır. Bunun dışında inanç, karakter, töresel ve ahlaksal bilinç gibi anlamlar da karşımıza çıkar (Atayman, 2006, s.11).

Yunanca “ethos” kelimesinden gelen etik daha basit haliyle teorik ahlak olarak da tanımlanabilir. Etik kelimesi çok eskiden beri evrensel doğru ve iyinin olup olmadığı ve buna ulaşmanın mümkün olup olmadığını araştırmış, doğru ve iyi kavramına anlam vermeye çalışmıştır. Ahlak ise sonradan öğrenilen davranışlar olup, toplumun özümsemiği bir sistemdir (Arda, 2004, s.21-22). İki farklı anlama sahip olan etik terimin ilk anlamı gelenekler, alışkanlık ve töredir. Bunlara uyulması ve uygulanması etik bir davranış olarak tanımlanabilir. İkinci anlamında ise asıl anlamı olarak kabul edilen, kişilere aktarılan davranış kural ve ölçütlerinin sorgulanarak uygulanması ve kavrayıp, düşünerek talep edilmiş olan iyinin bir alışkanlık hali almasıyla beraber etiğe uygun davranış sergilendiği anlatılır (Pieper, 1999, s.30).

Etik disiplini, felsefenin özel bir kolunu temsil eder. Aristoteles felsefi etiği ilk ele alan kişi olup ahlaki davranışların şartlarını analiz ederek ahlaki olanın amacını, özünü ve hedefini sistematik olarak ifade etmeye çalışmıştır. Bununla birlikte etik kavramı felsefeye girmiş, ahlaka ilişkin felsefi incelemelerin tamamlayıcısı olmuştur (Atayman, 2006, s.19). Etik, somut olan amaçların hangilerinin iyi olduğunu belirlemez, ölçütleri belirler ve buna göre hangilerinin iyi ve öncelikli amaçlar olduğunun bağlayıcı şekilde kabul edilmesini gösterir. Özetle etik iyi olanı değil, bir şeyin iyi olduğuna nasıl karar verildiğini, buna nasıl varıldığını ifade etmektedir (Pieper, 1999, s.28). Etik kavramına ait olan sorular günlük yaşantıda ortaya çıkan sorunların öne çıkmasıyla gelişmiştir. Ahlaki sorular ise daha çok emir kipindeki ifadelerdir. Örneğin; yardım et, yalan söyleme, sadık kalacağına söz ver, işini titiz ve düzenli yap gibi ifadelerdir. Etiğin ele aldığı sorunlar ise daha geneldir; ihtiyacı olana

neden yardım edilir, yalan neden söylenmez, güvene neden ihanet edilmez, işini titiz ve düzenli yapmak neden insanın görevidir? (Pieper, 1999, s.49-50).

Etik kavramı yalnızca net ve kesin yanıtlar peşindedir. Verilen yanıtlar yeni sorular ortaya çıkarmamalı, şartlı olmayan son yanıtlar olmalıdır. Etik kavramı ahlaki temellendirmeye çalışır, bu sebeple mutlak ve gerçeklik taşıyana dayanmalıdır (Pieper, 1999, s.50-51).

Etik, ahlak kavramı ile birlikte kullanılarak iyiyi-kötüyü, doğruyu-yanlış tanımlar ve bunların sonucundan doğabilecek durumları yorumlar. Ahlak kavramı toplumdan topluma, kişiden kişiye değişiklik gösterebilir. Toplumda bireyler arasında neyin iyi neyin kötü olduğu öznel bir durum sergileyebilmektedir. Doğru-yanlış, iyi-kötü, karmaşasının çözümlenebilmesi için bir takım “ilkeler” ortaya koymak etğin görevidir (Aydın, 2001, s.4-6). Etik ve ahlak kavramları toplumda aynı anlamda kullanılmasına rağmen aslında birbirinden farklı kavramlar olduğu sonradan anlaşılmıştır. Etik kavramı tanımlanırken ahlak kavramı üzerinde durulma sebebi etğin araştırma alanının ahlak olmasıdır. Bazı filozoflar tarafından ahlak kavramının felsefe temelinde incelenmesi etik olarak nitelendirilir. Ahlak kurallarının belli bir sisteme ve standarda göre şekil alması etik kavramını ortaya çıkarır. Etik kavramının ne olduğunun tam olarak açıklayabilmek için öncelikle ahlak kavramı konusunda net bir fikre sahip olmak gerekir. (Feldman, 2016, s.11).

Bir alana özgü ilkeler, etik ilkeleri kapsar. Felsefe düşünürü olan Solomon ahlakın insan ve davranışları ile ilgili olduğunu, etğin ise akademik çalışmaları ilgilendirdiğini vurgulamıştır (Aktaran; Aydın, 2001 s, 6). İnal’a göre de etik kavramı ahlak kavramı ile berber kullanılamaz. Etik akademik çalışmaları içerirken, ahlak ise insanın değer ve tutumlarını içermektedir. Etik kavramında “istenilir iyi” kavramı vardır ve istenilir iyiler inançtan, cinsel farklılıklardan, coğrafi ve etnik farklılıklardan etkilenmez (İnal, 1996, s.43). Etik çalışmaları başlıca dört başlık altında açıklanır, Normatif Etik, Betimleyici Etik, Uygulamalı Etik, Meta Etik (Pieper, 1999, s.224).

Normatif Etik: Bir eylemin nasıl yapılacağı, nasıl bir insan olunmalı veya nasıl yaşanmalı gibi sorulara bazı kıstaslar ile açıklama getirme ihtiyacıdır. Normatif

etik ahlaki isteklerin betimlenmesinden ziyade gerekçelendirilmesi amaçlanır ve bu amaç gerçekleşirken “en üst iyi” ye atıfta bulunur (Pieper, 1999, s.224). Normatif etik insanlara, neyin iyi veya kötü olduğunu, neyin doğru veya yanlış olduğunu ve bazen neyin yapılıp yapılamayacağını, yaşamımızın nasıl sürdürülmesi konusunda bilgi veren ve ahlaki hareketlerimizi düzenleyen ilkeler getirir. Normatif etik ile insanlara kullanması gereken kurallar koyulur ve hayatını sürdürürken rehber olur. Bununla beraber hayatımızı nasıl sürdüreceğimizi bildiren ahlaki değerleri araştırır ve toplumun eşit ve adil olabilmesi için neler gerektiğini ortaya çıkarır, insanın ahlaki anlamda iyi olmasını tanımlayan sebepleri sorgular (Cevizci, 2008, s.7).

Betimleyici Etik: Ahlak ve ahlaki eylem altında olan ya da olması gereken olgularla ilgilenen, ahlak tanımına bilimsel yaklaşımın sonucudur. Sosyolojik veya psikolojik olguları ahlaki inançlarımızla ilişkilendirir. Betimleyici etik herhangi bir kural veya norm koyucu değil, sadece insan davranışlarını izleyerek bu davranış sonuçlarını betimler (Cevizci, 2008, s.6).

Uygulamalı Etik: Farklı meslek türlerinde hizmet sunumu yapılırken bazı durumlarda ortaya çıkan etik sorunların, standartların ve ahlaki teorilerin belirlenmiş bir konuya uygulanmasıyla ilgilenir (Resnik, 2004, s.35-41). Birbirinden farklı uygulamaları olabilir, bu durum farklı meslek gruplarına özgü ilkeler olmasından kaynaklıdır.

Meta Etik: Normatif etiğin ortaya koymuş olduğu ahlaki yargılar ile ilgili konuşur ve bu yargıların içinde geçen kavramların anlamlarını, aralarındaki ilişkiyi, işleyişlerini denetler. Bir davranışın neden doğru olduğunu, bunu neyin etkilediğini araştırır. Ahlaki hayat için önerilerde bulunan etiğin bir üst düzeyine çıkar ve onun üstünde bir söylem oluşturur (Cevizci, 2008, s.10).

Etik kavramını, başlıca üç teori olan deontolojik, teolojik ve erdem etiği kavramları altında inceleyebiliriz.

Deontolojik Yaklaşım: Bir eylemin değerini ölçerken, o eylemin sonuçlarından çok eylemin arkasında olan iyi isteğe bağlar. Bu teoriye göre, her bireyin belli zorunlulukları vardır ve zorunluluklar sonuçlarına bakılmaksızın yerine

getirilmelidir. Deontolojik teorinin kurucusu Immanuel Kant’a göre gerçekleştirilmiş olan bir eylemin doğru veya yanlış olması eylemin kaynağında bulunan ahlaki değere bağlıdır. Eğer bir eylem iyi olanı yapma amacı ile yapılıyorsa bu eylemin ahlaki olduğu düşünülür. Bu yaklaşıma göre bireylerin belirlenmiş olan görevlerini yerine getirilmesine odaklanır ve yapmış olmak doğru olarak değerlendirilirken, yapmamak yanlış olarak değerlendirilir (Karagöz, 2000, s.2-3). Frankena’ya göre bu yaklaşım, nelerin ahlaki anlamda doğru olduğu ile ilgilenir (Ponnu ve Tennakoon, 2009, s.23).

Teleolojik Yaklaşım: Teleolojik yaklaşıma göre bir eylemin ahlaki olması, o eyleminin sonucunun gözlemlenmesi ile ortaya çıkar. Eylemin sonucu kötü ise bu eylemin yanlış olduğu veya ahlaka uygun olmadığını gösterirken, eylemin sonucu iyi ise bu eylemin doğru olduğunu gösterir. Bir eylemin doğru veya yanlış olduğuna karar verilebilmesi için eylemin sonucunun etkilerinin bilinmesi gerekmektedir. Eylemden etkilenecek olan kişiler için karar verici tarafsız biri olmalıdır. Bu sayede kişiler etki altında kalmadan doğru kararlar verebilir (Sayımer, 2006, s.14).

Erdem Etiği: Bu etik, doğru bir düşünce ile yönetilen uygulamalarda ortaya çıkan alışkanlıklardır. Günümüzde karakter anlamına sahiptir (Hammerton ve Mee, 2008, s.13). Erdem etiği doğuştan olmayan karakter ve huy özellikleri olarak algılanarak, kişisel özelliklerdense daha çok karakter özelliklerine bağlı olarak eylemlerde bulunma eğilimidir. Bunlar zeka gibi veya sanat gibi kişinin kullanmadan sahip olabileceği özellikler olarak kabul edilmez (Frankena, 2007, s.119-120). Çevresel koşullar bu etiğin oluşumunda etki sahibidir.

2.1 Türk Kamu Yönetiminde Etik

Kamu hizmetini yerine getirmekte olan kamu görevlilerinin uymaları gereken sosyal adalet, dürüstlük, hesap verebilirlik, tarafsızlık, saydamlık, çıkar çatışmasından kaçmak, kamu yararını düşünmek gibi ahlaki değerler bütünüdür. Bu değerlere uygun kararlar verip uygulamayı benimseyen yönetime “etik yönetim” denir (Eryılmaz, 2012, s.405). Kamu Görevlileri Etik Rehberi’ne göre bazı hukuki dayanaklar kurumların ahlak dışı davranışlarını tanımlamada yetersiz kalabilir. Bu gibi yasal boşluğun olduğu durumlarda çözüm üretirken etik ilkeler yasalar kadar önemlidir (Şen, 2012, s.14-15). Yönetimde etik dışı haksızlıkların olması yönetime

olan güveni sarsmaktadır. Görevi kötüye kullanma ile etik dışı davranışların uygulanması durumunda devlet yönetiminde kaliteden yoksun ve halkın isteklerine uygun olmayan hizmet sunumunu ortaya çıkmakla beraber devlet işleyişini de olumsuz etkiler. Halkın isteği kamu hizmeti sunumunda karşılıklı güven ve yasalara dayalı hizmet sunumudur. Tarihsel olarak baktığımızda etik kuralların kamu görevlerinde kullanımı sadece günümüzde ön plana çıkmamıştır. Örneğin Kutadgu Bilig adlı eserde Yusuf Has Hacı, yöneticilerde bulunması gereken etik özellikler sıralamasında *“Doğru sözlü ve dürüst olmak, Seçkin ve iyi tabiatlı olmak, Adil olmak, Haya ve takva sahibi olmak, Cesaretli olmak, Sabır ve sükunetli olmak, Alçak gönüllü olmak, İlmli olmak, Fesat olmamak, Kötü alışkanlıklar sahibi olmamak, Cömert olmak, Doğru kanunları koymak ve halkın refahını artırmak, Zulmetmemek, Hizmette bulunanları ödüllendirmektir”* özelliklerinden bahsetmiştir.

Günümüzde ise kamu görevlilerinin uyması gereken etik davranışlar birçok yasal düzenlemeler ile ortaya konmuştur. Bunlardan birisi de 2005 yılında çıkarılan “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”tir. Bu yönetmeliğin birinci maddesine bakacak olursak eğer *“Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı; kamuda etik kültürünü yerleştirmek, kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek, bu ilkelere uygun davranış göstermeleri açısından onlara yardımcı olmak ve görevlerin yerine getirilmesinde adalet, dürüstlük, saydamlık ve tarafsızlık ilkelerine zarar veren ve toplumda güvensizlik yaratan durumları ortadan kaldırmak suretiyle kamu yönetimine halkın güvenini artırmak, toplumu kamu görevlilerinden bekleme hakkı olduğu davranışlar konusunda bilgilendirmek ve Kurula başvuru usul ve esaslarını düzenlemektir.”* Maddesi yer almaktadır ve yönetmeliğin amacını yansıtmaktadır (R.G Tarih: 13/04/2005, No:25785). Yönetmeliğin ikinci bölümünde etik davranış ilkelerinden bahsetmektedir. Yönetmeliğe göre kamu görevlilerinin uyması gereken etik davranış ilkeleri şunlardır (resmigazete.gov.tr, Md:5-22):

- Görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci;
Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, saydamlığı, sürekli gelişimi, tarafsızlığı, kamu yararını gözetmeyi, dürüstlüğü, katılımcılığı, beyana güveni esas alır.

- Halka hizmet bilinci;
Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, halkın ihtiyaçlarını en verimli şekilde karşılamayı, sunulan hizmet kalitesini iyileştirmeyi, memnuniyeti arttırmayı, hizmet sunumunda sonuca odaklı çalışmayı hedefler.
- Hizmet standartlarına uyma,
Kamu ve kuruluşlarının hizmet sunumu esnasında belirlenmiş olan standartlara uygun şekilde süreç yürütülmelidir. Hizmet alıcılarına, hizmet sunumu esnasında her aşamada aydınlatıcı bilgiler verilmelidir.
- Amaç ve misyona bağlılık;
Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, görevlerinin amaç ve misyonuna bağlı olmalıdır. Toplum refahı ve ülkenin çıkarları doğrultusunda hareket etmelidir.
- Dürüstlük ve tarafsızlık;
Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, dürüstlük, doğruluk, adalet, yasallık, eşitlik ilkeleri doğrultusunda hareket eder. Hizmet alıcılarına hizmet sunumu yaparken, dil, din, ırk, mezhep, siyasi düşünce gibi ayrımlar yapmadan, insanların hak ve özgürlüklerine aykırı davranmadan hareket etmelidir. Kamu görevlileri eşitlikten uzak, ayrıcalıklı muamele yapamazlar. Kişi, kurum ve siyasi partilerin yararı veya zararına olacak eylemlerde bulunamazlar. Kamu kurum ve kuruluşlarının mevzuatına aykırı davranışlar sergileyemezler.
- Saygınlık ve güven;
Kamu görevlileri, kamu kurum ve kuruluşlarına güveni sağlayacak şekilde görevlerini yerlerine getirmelidir ve davranışlarına yansıtmalıdır. Halkın güven duygusunu zedeleyici davranışlardan kaçınmalıdır. Kamu görevlileri halka hizmet sunumunun tüm kişisel menfaatin üstünde olduğu bilinciyle hareket etmeli, hizmet alıcılara çifte standart uygulamamalı, işini savsaklamamalı, taraf tutmamalı, kötü davranmamalıdır. Denetleyici ve yönetici pozisyonunda bulunanalar, tehdit edici, keyfi davranış, baskı veya hakaret edici uygulamalarda bulunamaz. Kesin kanıtlar bulunmadan rapor

düzenleyemez, kendi çıkarlarına uygun ve mevzuata uygunsuz hareket edemez. Talebi olmasa dahi kendisine sunulan mevzuat dışı imkanları kabul edemez.

- Nezaket ve saygı;

Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, ast, üst, diğer memurlar, hizmet alıcı ayırımı yapmadan herkese karşı saygılı ve nazik olmalıdır. Gerekli ilgiyi herkese göstermeli ve hizmet alınmak istenen konu ile ilgili yetkileri yok ise gerekli birimlere yönlendirilmelidir.

- Yetkili makamlara bildirim;

Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, burada belirtilen etik davranışları dışında bir davranışın sergilenmesi veya etik dışı bir davranışın uygulanmasının istenmesi durumunda bu konuyu yetkili makamlara bildirmelidir. İhbarda bulunan kişinin kimlik bilgileri, kişiye bir zarar gelmemesi adına yetkili makamlar tarafından gizli tutulmalıdır.

- Çıkar çatışmasından kaçınma;

Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, objektif ve tarafsız yerine getirmelerine engel olan veya olacak gibi gözükten, ilişkide bulunduğu kurum veya kuruluşlara, arkadaş veya yakınlarına sağlanan menfaatler veya şahsi çıkarlar sahip olunması çıkar çatışması anlamına gelir. Bu sebeple kamu görevlisi çıkar çatışmasında şahsi sorumluluğa sahiptir ve çıkar çatışması ortaya çıkabilecek durumları genelde şahsen bilirler bu sebeple bu konuda dikkatli davranmalıdır. Çıkar çatışmasının ortaya çıkabileceği durumu öğrenir öğrenmez üstlerine konu hakkında bilgi vermeli ve bu durumdan uzak durmalıdır.

- Görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması;

Kamu görevlileri, yetkilerini kullanarak üçüncü kişiler, kendi veya yakınları için menfaat sağlayıcı davranışlarda bulunamaz. Hiçbir nedenle akraba, eş, dost, siyasal kayırmacılık yapamaz. Kamu görevlileri kendilerinin veya başkalarının cd, kitap, dergi gibi ürünlerin satış ve dağıtımını yapamaz. Herhangi bir vakıf, dernek, kulüp gibi kurumlara yardım sağlayamaz. Kamu

görevlileri görevleri esnasında veya ayrılması sonrasında da görevi ile ilgili resmi ve gizli bilgileri kimseye anlatamaz, yalnızca yetkili makamlara bu konular hakkında bilgi verebilir.

- Hediye alma ve menfaat sağlama yasağı;

Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, alacağı kararları, performansını, tarafsızlığını etkileyen veya etkileme ihtimali olan, maddi değeri olsun veya olmasın, doğrudan veya dolaylı yoldan alınan her türlü menfaat ve eşya hediye olarak adlandırılır. Kamu görevlisine hediye verilmemesi, kamu görevlisinin hediye alınmaması ve kamu görevlisinin görevi sebebiyle çıkar sağlanmaması en teme ilkedir.

Kamu görevlileri, hiç kimseye kamu kaynaklarını kullanarak hiçbir hediye veremez. Resmi gün ve bayramlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişiye çiçek veya çelenk gönderemez. Görevi ile ilgisi olmayan kutlamalar duyurular yapamaz.

Hediye alma yasağı kapsamı dışında kalanlar, kamu kurumuna katkı amaçlı yapılan ve kurumun hukuka uygun hareket etmesini engellemeyecek, kurumun demirbaş listesine eklenen ve kamuoyuna açıklanarak alınan bağışlar. Dergi, CD, kitap, takvim gibi niteliğe sahip olanlar. Herkese açık olan sempozyum, konferans, panel gibi yerlerde verilen hatıra niteliğinde hediyeler. Halka da açık olan yarışmalardan kazanılan ödüller. Finans kuruluşlarından piyasa koşullarıyla aynı şekilde alınan krediler. Tanıtım amacına yönelik ve herkese sunulan sembolik reklam ürünleri. Hediye alma yasağı kapsamında olanlar, kamu hizmetinden faydalananların verdiği her türlü takı, gıda ürünü, eşya gibi hediyeler. Görev yapılan kamu kurumu ile iş yapılan hizmet alıcılar tarafından sunulan burslar, seyahat, karşılama veya veda hediyeleri, hediye çekleri gibi hediyeler. Kamu kurumu ile ilişki içinde olanlardan alınan borç ve krediler. Taşınır veya taşınmaz mal alım, satım kiralama gibi faaliyetlerde piyasa fiyatına göre makul olmayan fiyatlardan işlem yapılması (mevzuat.gov.tr).

“Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliği” Etik davranış ilkelerine göre;

- Kamu malları ve kaynaklarının kullanımı;
Kamu görevlileri, kamuya ait olan taşıt ve binalar ile diğer tüm kamu kaynaklarını yalnızca kamusal amaçlar için kullanabilir ve her an kamusal ihtiyaçların giderilmesi için hazır bulundurmalı ve korumalıdır.
- Savurganlıktan kaçınma;
Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, kamu mallarını, kaynaklarını, taşıtları, binaları kullanımda israftan kaçınmalıdır. Mesai süresini, kamu kaynaklarını, işgücünü kullanırken verimli davranmalıdır.
- Bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan;
Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, gerçek dışı, aldatıcı açıklamalar yapamaz. Yetkilerini aşan ve kurumu bağlayıcı açıklamalar yapamaz vaatler veremez.
- Bilgi verme, saydamlık ve katılımcılık;
Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, halkın bilgi edinme hakkını kullanımına yardımcı olurlar. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda belirtilen şartlara uygun şekilde, gerçek veya tüzel kişilere talep edilen bilgileri usulüne uygun şekilde verir. İlgili kanunların izin verdiği şekilde, kurum faaliyetlerini, ihale süreçlerini, denetim raporlarını üst yöneticiler kamuoyuna sunar. Kamu görevlileri, kamu hizmeti ile ilgili kararların hazırlanması, olgunlaşması, karar aşamasın ve uygulanması aşamalarının tamamında, birinde veya birkaçında, aksine bir hüküm yoksa eğer karardan etkilenecek olanların katkıda bulunmasını sağlamalıdır.
- Yöneticilerin hesap verme sorumluluğu;
Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, kamusal denetimlere her an hazır, açık ve hesap verebilir olmalıdır. Kamu görevini yerine getiren yöneticiler, kurumun amaç ve politikalarına uygun hareket etmeli ve uygun olmayan davranışlar için görevlerinin verdiği yetkiler doğrultusunda önceden

önlem almalıdır. Kamu görevini yerine getiren yöneticiler, yetkisi altında bulunan kamu memurlarının yolsuzluk yapmasını engellemelidir. Bu konuda yönetici kamu görevlisi, personeline etik davranışı hakkında eğitim vermelidir. Bu etik davranışlarına uyup uymadığını gözlemlemeli ve geliriyle uyuşmayan yaşantısını izlemeli ve ona rehberlik etmelidir.

- Eski kamu görevlileriyle ilişkiler;
Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken, eskiden kamu görevlisi olanların alacakları hizmetten ayrıcalıklı olarak faydalandıramaz. Eskiden kamu görevlisi olan kişiler, kamu görevini yapmış olduğu kurumlardan, dolaylı veya doğrudan temsilcilik, komisyonculuk, bilirkişilik, aracılık benzeri görevler verilemez.
- Mal bildiriminde bulunma, davranışlarına uymak zorundadır
Kamu görevini yürüten personellerin, eşlerinin, çocuklarının taşınır ve taşınmaz tüm alacak ve borçları hakkında mal bildiriminde bulunması gerekmektedir. Tüm bu bilgileri Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu hükmü uyarınca yetkili makamlara bildirmelidir.

Resmi gazete yayımlanan 25785 sayılı yönetmelikte ikinci madde bu yönetmeliğin hangi kamu personellerine uygulanacağı ve hangilerine uygulanmayacağı açıklanmıştır. “*Bu Yönetmelik; genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri, döner sermayeli kuruluşlar, mahalli idareler ve bunların birlikleri, kamu tüzel kişiliğini haiz olarak kurul, üst kurul, kurum, enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan; yönetim ve denetim kurulu ile kurul, üst kurul başkan ve üyeleri dahil tüm personeli kapsar. Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Bakanlar Kurulu üyeleri, Türk Silahlı Kuvvetleri, yargı mensupları ve üniversiteler hakkında bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.*” (R.G Tarih: 13/04/2005, No:25785 m. 2).

2.1.1 Kamuda Karşılaşılan Etik Dışı Davranışların Önlenmesi

Kamuda yaşanan etik dışı sorunlarla dünyanın birçok yerinde karşılaşılmış, bu etik dışı davranışların sonucunda ülkelerin vatandaşlarının yönetime olan güvenlerinin azaldığı gözlemlenmektedir. Bu gibi etik dışı sorunlarla karşılaşmamak

ve bunların önlenmesi için yöneticilerin ve kamu kurumlarının gereken tüm önlemleri alması gerekmektedir. Yöneticilerin ve kamu kurumlarının, etik dışı sorunların oluşmasını engellemek için alması gereken önlemler kanuni zorunluluk olarak da mevcuttur (Usta, 2013, s.2).

2.2 Muhasebe Mesleğinde Etik

Muhasebe mesleği, yalnızca mesleki teknik uzmanlığa sahip olunarak bir hizmet değildir, aynı zamanda etik kurallar çerçevesinde yürütülmelidir. Muhasebede etik, kanunlara uygun işlem yapmakla beraber toplumun değerlerini de dikkate alıp güvenilir bilgi sunmak için uyulması gereken kurallardır (Daştan, 2009, s.285).

Muhasebe mesleğinin sunumunda mesleki etik kurallarının üç özelliği vardır. Bu özellikler ile meslek sahibinin topluma olan yükümlülükleri vurgulanır, bu üç özellik:

1. Muhasebecilik mesleğinin gerektirdiği mesleki bilgi yeterlilik ve deneyime sahip olmalı.
2. Tarafsız, bağımsız, dürüst olmalıdır.
3. Mükelleflerine hizmet sunumu esnasında mesleğinin gerektirdiği özeni göstermeli ve sorumluluklarını bilmelidir (TESMER, 2010, s.235).

Muhasebe mesleği mensuplarının belirlenmiş yasal kurallara ve etik kurallarına uymaları önemli bir konudur. Yalnızca yasal kurallara uygunluk muhasebe mesleğinin yasalara uygun hareketini göstermekle beraber, etik kurallara da uygun davranmak muhasebe mesleğinde kabul gömüş olan değer yargılarına da uygun davranıldığını gösterir. Etik davranışlara uygunluk, uygulanan mesleki davranışların yasal olup olmasını değil, doğru veya yanlış olmasını ve mesleki değerlere uygun olup olmadığıyla ilgilenir. Muhasebecilik mesleğindeki etik davranışları doğruluk, gerçekçilik, tarafsızlık kavramlarıyla ilişkilendirilir (Gül ve Ergün, 2004, s.57-58).

Muhasebede etik kavramı, muhasebeciler tarafından oluşturulmuş olan ve muhasebe ile ilgilenen taraflar tarafından kabul edilmiş olan mesleki ilkelerdir. Muhasebecilik mesleği uygulamasında dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler:

- Muhasebe mesleği sonucu açıklanan veriler tarafsızca ve özel çıkarlara hizmet etmeyecek şekilde doğru olmalıdır.
- Muhasebe tüm tarafları eşit görmelidir.
- Muhasebe mesleği sonucu açıklana tüm finansal raporlar yorumlaması esnasında yanlış anlaşılmalara yer vermeyecek şekilde hatasız ifadelerle sunulmalıdır (Aydın ve Akdoğan, 1987, s.209).
- Muhasebecilik mesleğinin etik kuralları olarak ele alınabilecek olan yukarıda yer alan ilkelerin üç ana işlevi vardır ve bunlar:
- Muhasebecilik mesleğinin gerektirdiği idealleri korumak,
- İlkesiz ve mesleki anlamda yeterli olmayan üyeleri ayıklamak,
- Muhasebecilik mesleği sunumunda oluşan rekabeti düzenlemek (Aydın, 2002, s.76).

26 Aralık 1992 tarihinde Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan bir numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ‘de muhasebenin on iki temel kavramı açıklanmıştır. Bu kavramlar içerisinde yer alan tarafsızlık ve belgelendirme, tam açıklama, tutarlılık, sosyal sorumluluk ve özün önceliği kavramları muhasebe mesleği sunumunda uyulması gereken etik ilkeleri de içermektedir (Ünsal, 2008, s.6).

Muhasebe mesleğinin hizmet sunumunda dikkat edilmesi gereken ve muhasebenin temel kavramlarından birisi olan “sosyal sorumluluk kavramı”nı incelediğimizde, muhasebecilik mesleğinin sunumunda uyulması gereken etik ilkeleri için gerekli olan etik kurallarla uyuştuğunu görebiliriz. Sosyal sorumluluk kavramının tanımına baktığımızda, muhasebecilik mesleğinin uygulanmasında, mali raporların oluşturulması ve sunulmasında, belli kişilerin çıkarlarına değil, tüm toplumun yararına olacak şekilde bilginin üretilmesi ve sunulması, dürüst ve tarafsız olunması gerekmektedir (www.ismmmo.org.tr). Michael Josephson’a ait olan “Muhasebe Uygulamalarında Etik Konular” isimli kitapta muhasebe uygulamasında evrensel olan on değerden bahseder. Bu değerler; “vefa, dürüstlük, sorumlu vatandaşlık, güvenilirlik, mükemmellik sayısı, yemine sadakat, şefkat, adalet, başkalarına saygı ve mesuliyet”tir (Smith ve Smith, 2007, s.382). Muhasebe kapsamında genel olarak kullanılan etik kurallara bakacak olursak:

Objektiflik: Muhasebecilik mesleğini yerine getirenler meslek sunumu esnasında tarafsızlığını kötü yönde etkileyecek durumlarla karşılaşabilir. Mesleki yeterliliğe sahip ve alanında uzman olan bir muhasebeci başkalarının etkisine, önyargısına, çıkar çatışmasına izin vermemelidir. Objektiflik ilkesi ile beraber muhasebe mesleği mensuplarına mesleki kararlarını etkilemeyecek, tehlikeye atmayacak yükümlülükler vermektedir (IFAC;ICAEV;IESBA,2019).

Bağımsızlık: Muhasebe mesleği mensubu tarafsız bir şekilde hizmet sunumu yapmalı ve mükellefleri ile bağ kurmamalıdır. Bunu gerçekleştirememesi durumunda muhasebe mesleği mensubunun çalışmalarında genel seyri bozulabilir ve vereceği kararlar değişebilir (IFAC;ICAEV;IESBA,2019).

Mesleki Yeterlilik: Muhasebe mesleği mensupları mesleki yeterliliğe sahip olmalıdır. Mesleki yeterlilik genel olarak gerekli akademik bilgiye ve deneyime sahip olmasıdır. Muhasebe mesleği mensubu işvereni veya bir müşterisi için gerekli olan ve uygulamada bulunan mevzuatları düzenli olarak takip etmeli, güncellemelerden, gelişmelerden haberdar olmalı ve profesyonel hizmet sunumu yapacak beceriyi sürdürmelidir. Muhasebe mesleği mensubu gerekli özeni göstermeli ve standartlara uygun davranmalıdır. Muhasebe mesleği mensubu hizmet sunumunda işin gereğine uygun şekilde, özenli, eksiksiz, zamanında ve dikkatli hareket etmeli ve bunun sorumluluğunda olmalıdır (IFAC;ICAEV;IESBA,2019).

Bütünlük: Muhasebe mesleği durumu tüm mesleki ilişkilerinde dürüst olmalıdır. Bütünlük ilkesi ile muhasebe mesleği mensuplarının mesleki ilişkilerinde tüm müşterilerine karşı dürüst ve açık olmasını zorunlu hale getirir. Bunların dışında ayrıca muhasebecinin doğru ve adil işlem yapmalarını gerektirir. Muhasebe mesleği mensubunun önerileri, meslek mensubunun çıkarlarına zarar vermemeli ve diğer tarafların da çıkarlarından etkilenmemelidir (IFAC;ICAEV;IESBA,2019).

Profesyonel Davranış: Muhasebe mesleği mensubu hizmet sunumunda ilgili yönetmeliklere ve kanunlara uygun davranıp, mesleğini zedeleyen davranışlardan kaçınmalıdır. Muhasebecilik mesleği sunumunda davranış ilkesi, meslek sunumunda uyulması gereken ilgili kanun ve yönetmeliklere uyulmasını, muhasebe mesleği mensubun bildiği veya bilmesi gereken ve üçüncü taraflar tarafından mesleğin

itibarını zedeleyecek eylemlerden kaçınmasını gerektirir (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu, 2019).

Gizlilik: Muhasebe mesleği mensubu, hizmet sunumu sonucu elde ettiği bilgilerin gizliliğine saygı göstermeli ve yasal bir zorunluluk, görev veya hak olmadığı sürece üçüncü kişilere ifşa etmemelidir. Muhasebe mesleği sunumunda elde edilen ticari bilgiler kişisel veya üçüncü taraf kişilerin çıkarları için kullanılmamalıdır. Bu ilke ile beraber meslek mensubu yalnızca gizliliği benimsemekle kalmamalı aynı zamanda gizli kalması için gerekli önlemleri de almalıdır. Meslek mensubun sahip olduğu bilgilerin gizliliği bilginin niteliğine bağlıdır ancak muhasebe mesleği mensubu müşterisine ait olan tüm bilgilerin gizli olduğu düşüncesi ile hareket etmelidir (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu, 2019).

2.2.1 Muhasebecilik Mesleğinde Etik Dışı Davranışların Sonucu

Muhasebe mesleği mensuplarının, mesleki faaliyetlerinin sunumunda birçok meslekte olduğu gibi meslek ahlakına uygun olmayan ve mesleki onurla uyuşmayan, meslek mensubunun kişisel çıkarlarını düşündüğü bazı uygulamalar göze çarpmaya başlanmıştır. Muhasebe mesleği mensubunun kişisel veya müşterilerinin isteği doğrultusunda çıkar amacı güdülen ve sunulan mali tablolarda sonuçların istenilen şekilde yorumlanabilmesi adına yapılan uygulamalar, muhasebede etik olmayan uygulamalar olarak tanımlanabilir. Son zamanlarda muhasebecilik mesleğinin gerektirdiği deneyim ve bilgiye sahip olduğu halde etik değerlerle bağdaşmayan uygulamalar gerçekleştiren meslek mensupları, sahip oldukları deneyim ve bilgileri kötü yönde kullandıklarını göstermektedir. Muhasebecilik mesleğine mensup ve mesleğinin gerektirdiği deneyim ve bilgiye sahip kişiler, mesleğin uygulanmasında gerekli olan kuralları iyi bilmekle beraber, bu kuralların uygulanmasında ortaya çıkan açıkları da iyi bilmelerini sağlamaktadır. Bu sebeple meslek sunumunda ortaya çıkan açıkları iyi bilen meslek mensupları ürettikleri ve sunulan muhasebe verilerinde yanlış ve yanıltıcı bilgi sunabilecektir (Bilen ve Yılmaz, 2014, s.69).

Etik dışı muhasebe uygulamalarını, finansal tablolarda yapılan oynama, makyajlama olarak da tanımlanabilir. Başka bir ifade ile muhasebe mesleği mensubunun,

müşterisine ait finansal tabloları olduğundan iyi gösteren bir çalışması ve uygulamaları, muhasebede etik dışı davranıştır. Bu şekilde yapılan uygulamalar, muhasebe standartlarında, muhasebe ilkelerinde ve yasal düzenlemede yer alan esnekliklerden faydalanarak, bir firmaya ait finansal verilerde kazancın fazla gösterilmesi, yanlış bilgi sunulması gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Böylece firma hakkında karar verici olanlar hatalı bilgiler ve tablolar ile yanlış yorumlamalarda bulunacaktır. Firma ise bu etik dışı davranışlar ile sürekli büyümekte olduğuna dair bir görüntü sunarak yanıltıcı olacaktır (Bilen ve Yılmaz, 2014, s.69).

Şirketlerin etik olmayan muhasebe işlemlerine başvurması ile kar veya zarar rakamlarının değiştirilmesi, borçların gizlenmesi, aktiflerin gerçek dışı rakamlar ile gösterilmesi, gerçek dışı gelirlerin kayıt altına alınması, özel amaçlar için işletme kurulması ile bilançolarının ayrı olarak takip edilmesi gibi uygulamalar sebebiyle, işletme yatırımcılarının aleyhine ve ortakların menfaatine çıkarlar sağlanabilir. Firma bilgilerinde manipülasyon sonucunda gerçek dışı mali tablolar oluşturulur. Muhasebe uygulamalarında bu şekilde yapılan etik dışı uygulamalar ile finansal tabloların geçeceğinden farklı gösterilmesinde dört ana neden vardır:

- Borcu gizleme
- Vergiden kaçınmak
- Gerçek dışı kar yaratılması
- Gelirlerin ayarlanması

Muhasebe tekniklerinin etik dışı olması iki başlık altında incelenecek olursa eğer:

- Dönem karını olduğundan fazla gösteren etik dışı muhasebe uygulamaları
- Dönem karını olduğundan az gösteren etik dışı muhasebe uygulamaları (Bilen ve Yılmaz, 2014, s.70)

2.3 Akademik Etik

Akademik bilgi üretimi için üstünde durulması gereken en önemli konu etikdir. Bilimse bilgilerin üretimi için uyulması gereken etik ilkeler bilim etiğini oluşturur. Bilim etiği temelde en çok dürüstlük problemi ile ilgilenir. Dürüstlükten kasıt ise araştırmacının, araştırma sonucunda ortaya çıkan verileri çarpıtmadan,

maddi ve manevi kazancı için değil gerçek veriler ile araştırmacıya sunmasıdır (Aydın, 2001, s. 111). Bilim insanları kendi çıkarları için değil sadece bilimin çıkarlarını göz önünde bulundurarak çalışmalarını sürdürmelidir. Bilimsel bilginin hiçbir yerden kopya çekilmemiş, özgün bilgiyi içeren bir yöntem ile oluşturulması gerekir (Uçak, 2012, s. 173). Bilimsel çalışmaların değer ve güvenini düşürüp bilime zarar her türlü çalışma bilimsel sahtekarlık olarak nitelendirilmedir (Aydın, 2001, s. 112). Araştırmacı hiç hak etmediği halde kendisine veya bir başkasına akademik yarar sağlaması, başka bir araştırmacının akademik anlamda zarar görmesi için yapılan her girişim (intihal, kopya, veri değiştirmek vb.) bilimsel sahtekarlıktır.

Etik kavramı geniş bölgeleri kapsar ve evrenseldir. Etik kelimesi; sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi, psikoloji gibi çeşitli alanlarda araştırma konusu olmuştur. İnsan için gerekli olan ahlak kavramı her alanda önem taşımıştır. Yapılan çalışmalarda yazarların emek ve fikir ürünlerine saygı göstermek gerekmektedir. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda bazı kurallara uyulmalıdır. Kasıtlı bir şekilde uyulmadığı takdirde etik dışı davranış gösterilmiş olur. (TUBA, 2002) ‘ya göre etik dışı davranış, “doğrudan ve istemli olarak yalan söyleme ve aldatma, hatta kasıtlı yanıltma eylemidir”. Etik dışı davranış türlerine baktığımızda; çalışmanın özen gösterilmeden araştırılması, araştıran kişinin bilerek yapmadığı hataları oluşturur. Çalışmayı yapan yazar adının değişikliğe uğraması, yazar adlarının silinerek yerine yeni yazar adları eklemektir. Çalışmada destek olan kurum veya kuruluşların bahsedilmemesi, destek verenlerin belirtilmemesidir. Araştırmayı yapan kişinin aynı yayını çeşitli dergilerde yayınlama isteği, yayınların yinelenmesidir. Çalışmalarda yapılan saptırma veya sahtecilik, araştırmaların sonuçlarının oynanmasıdır. Olmayan veriler üretmek çalışmada uydurmacılık yapmak. Son olarak başkasına ait olan bilgileri, şekilleri atıfta bulunmadan kendisine aitmiş gibi yayınlamak sıralanabilir (TUBA, 2002) (TÜBİTAK, 2006).

Yukarıda bahsettiğimiz etik dışı davranışlara yönelik, intihal kavramını diğerlerinden ayıran temel özellik “atıf” olduğu bilinmektedir. Garfield (1965) neden atıf yapılması gerektiğini aşağıdaki maddelerle açıklamaktadır. Bunlar;

- “Araştırma konusu ile alakalı çalışmaları yansıtmak ve saygı göstermek.”
- “Araştırmada kullanılan yöntem hakkında bilgi vermek.”

- “Konuyla ilgili önceden yapılan çalışmaların okunmasını sağlamak.”
- “Yazarın daha önceden yaptığı veya başkaları tarafından önceden yapılan çalışmaların düzeltilmesini sağlamak.”
- “Konuyla ilgili iddiaların doğruluğunu tespit etmek veya daha önceki çalışanların eleştirisini yapmak.”
- “Daha önceden yapılan yayınları ve yakın tarihte yapılacak yayınları tanıtabilmek.”
- “Bir kavramla veya düşünce ilgili orijinal kaynağı tanıtabilmek.”

Bilimsel etiğin en genel seviyedeki ana ilkeleri genel ahlaka uygunluk ve örnek olma rolüdür. Bu bağlamda bilimsel etik hiçbir zaman genel ahlaki standartlar dışında değerlendirilemez ve bir akademisyenin/danışmanın öğrencilerine, asistanlarına, aynı alanda çalıştığı meslektaşlarına ve üst kuruluşlara kısacası tüm topluma örnek olma görevi bulunmaktadır. Bilimsel bir araştırma, dürüstlük ve açıklık ilkelerine uyarak bilimsel bir bilgi üretimi sağlanmalıdır. Araştırmacıların çalışmalarından yararlanıldığında, gerekli atıfların yapılması, ortaya çıkan verilerin analiz ve yorumlamasında tarafsız davranmak, yapılan çalışmalarla ilgili kuralların ihlal edilmemesi gibi etik ilkelere uyulmalıdır (İnci, 2009, s. 72). Bilimsel bilginin üretiminde değerlendirme mekanizmaları kurulmalı ve belirlenmiş ölçütlere göre denetleme yapılması gerekir. Bilimsel bilginin denetleme ve değerlemesinde kullanılabilecek bazı etik kuralları (Resnik, 2015):

1. Dürüstlük: Bilimsel çalışmaya ait verilerin, doğru bir şekilde sunulması. Bu bağlamda bilim adamları çalışmayı ve elde edilen çıktıları saptırmamalı, gerçek dışı bilgilere dayandırmamalı ve hatalı sunmamalıdır. Çalışmanın başlangıcından sonuna kadar objektif ve tarafsız kalmaya özen göstermelidir. Bu kavrama ters olarak gerçekleştirilen eylemlere örnek vermek gerekirse;
 - Araştırmayı devam ettirmek ya da sonuçlarını desteklemek amacıyla sahte sonuç uydurma

- Araştırma sonucunda istenilen sonuçların yayınlanmasına karşın elde edilen sonuçlardan araştırmanın değerini düşürebilecek olanların gizlenmesi
 - Elde edilen sonuçların olduğundan daha iyi lanse ederek araştırmanın güvenilirliğinin bulandırılması
2. Meslektaşlara saygı ve ayrımcılık yapmamak: Araştırmacı, aynı alanda çalışan kişilerin yayınladığı yayınlara ayrımcılık yapmadan yaklaşmalı, rekabeti değil bilimin ilerlemesini düşünerek hareket etmelidir.
 3. Açıklık: Araştırmacı elde ettiği tüm verileri hipoteziyle ters düşse bile açık bir şekilde sunmalıdır. Bu ilke dürüstlük ilkesi ile kesişmektedir ve onu desteklemektedir. Bilimsel araştırmalar net ya da erişilebilir olmadıkları zaman akademik camiada dışındaki insanlar bu camianın güvenilir olmadığını düşünmeye başlayabilirler. Halihazırda devam eden ve/veya askeri/ticari değer taşıyan çalışmalar bu ilke dışında değerlendirilebilirler.
 4. Fikri mülkiyete saygı: Çalışma süresince yararlanılan tüm kaynaklara atıf verilmelidir.
 5. Sorumlu yayın: Araştırmacı sırf yayın sayısını artırmak adına hareket etmemelidir.
 6. Dikkat: Araştırmacının maksimum özen ile sıfır hata prensibini benimseyerek çalışmayı sürdürmesi gerekmektedir. Dikkatsiz şekilde yürütülen çalışmalarda hatalar meydana gelmektedir ve bu hatalar suç sayılmamaktadır. Ancak bu yanlış fark edildiğinde hatayı düzenleyerek tekrar yayınlamak ya da çalışmayı geri çekmek gereklidir. Bu durumlarda daha önceden çalışmadan yararlanmış başka yazarların da bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Akademik çalışmalarda danışmanlık yapılmasının temel sebebi bu hataların en aza indirilmek istenmesidir. Danışmanların doğru yönlendirmesi ile bu davranışlar minimum seviyeye indirilebilir. Ek olarak hataların sıklıkla tekrarlanması da savsaklama göstergesidir.

7. Tarafsızlık: Çalışma sonucunda elde edilen verilerin kendisinin veya bir başkasının çıkarına yarar sağlayacak şekilde değil, bilimin yararı gözetilerek sunulmalıdır (Resnik, 2015).

Bilginin denetleme ve değerlendirmesinde kullanılacak bu etik kurallarına aşağıda yer alan standartların da dahil edilmesiyle tamamı bütün şekilde bilimde etik tavrın standartları olarak sayılabilirler (omu.edu.tr, 2019).

8. Özgürlük: Orijinal ve sadece yazara ait yeni fikirlerin ortaya çıkarılması kısaca bilimin ilerlemesi için özgürlük imkanı gerekmektedir.
9. Onur payı: Onur payı çalışma ekibi içerisinde yer alan kişilerin çalışmanın sonucunda elde edilen prestijden, akademik kariyer gelişiminden ve maddi imkanlardan payına düştüğü şekilde yararlanmasıdır. Bu bağlamda onur payı önemli bir motivasyon kaynağıdır ve akademik risk alma oranının yükselmesini sağlamaktadır. Saygınlık, maddi getiri ve akademik itibar her akademik çalışma yapan kişi için elzemdir ancak bunu hakketmeyenlere onur payı verilmesi yani haksız yere çalışma getirilerinden yararlanmalarına müsaade edilmesi adalet kavramını yok etmektedir. Buna karşın onur payı elde edecek insanlar çalışma içerisinde sorumluluklarına önem verirler ve daha özgün, düzenli ve faydalı çalışmalar yaparlar.
10. Eğitim: Akademik eğitim alaylı eğitime benzemektedir. Usta çırak ilişkisi içerisinde danışman ve öğrenci arasında geçmektedir ancak danışman sadece bir rol modeldir / örnektir ve birçok şey içgörü ile sezgisel olarak öğrenci tarafından öğrenilir.
11. Toplumsal sorumluluk: Yapılan akademik çalışmalar ilk olarak içerisinde bulunduğumuz topluluk olmak üzere tüm insanlık için yapıldığı unutulmamalıdır. Ek olarak gerekmesi haline ilgili çalışma alanında uzman görüşü sunulmalıdır.
12. Yasallık: Bilimsel çalışmaların tamamının yasalara uygun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda tehlikeli ve kontrole tabi maddelerin kullanımında ve çalışma ortamının güvenliği hususunda gerekli tedbirler

alınmış olmalı ve kurallara uyulmalıdır. Ek olarak çalışmada kullanılan içeriklerin telif hakkına girmemesi ve patent vb. konularda yasalara uyulması gerekmektedir.

13. Fırsat eşitliği: Akademik çalışma ortamları; cinsiyet, yaş, köken, milliyet gibi bilimsel yetkinlikle uzaktan yakından bağlantısı olmayan konuları dikkate alarak ayrımcılık yapılmaması ve bu ortamların gerekli yetkinliğe sahip herkese açık olmalıdır.

14. Karşılıklı saygı: Bilimin toplumsal yapısını sürdürebilmek için karşılıklı saygı zorunludur. Bu sayede bilimsel amaçlara ulaşılması daha kolay olacaktır. Ek olarak bilim insanlarının birbirlerine karşı fiziksel ya da psikolojik şiddet uygulamaması gerekmektedir.

15. Verimlilik: Gerçek bir araştırmacı ve bilim adamları sahip olduğu kaynakları ve zamanı en doğru şekilde kullanabilmelidir. Çok fazla araştırma yapılması ve araştırma fonlarının yetersiz kalması sebebiyle bütçelerinin düşük olması durumu göz önüne alındığında araştırma bütçelerinde aşırılık yapılmamasına dikkat edilmelidir.

2.3.1 Akademik Çalışmalarda Etik Dışı Davranışlar

Akademik etik dışı davranışlar arasında ilk akla gelenlerden birisi bilimsel yanıltma veya yalancılık. Bilimsel yanıltma, araştırmanın değerini düşüren ve güvenini azaltan her türlü girişimdir. Araştırmacı kötü niyetle bilinçli olarak çalışmanın sonuçlarını saptırabilir. Bu durumda araştırmacının çalışması objektif olarak incelenmeli ve gereken ceza verilmelidir (Kansu, 2002).

Türkiye Bilimler Akademisi dört maddede araştırmacıları genel olarak etik dışı davranışa iten nedenleri açıklamıştır.

1. İlk ve en önemli nedenlerden birisi araştırmacıya bilimsel araştırma sürecinde etiğe dair eğitimin verilmemiş olması gelir. Etik kurallarını bilmeyen araştırmacıların yaptığı ihlaller en önemli nedendir. Öğrencilere etik

değerlere nasıl saygı göstereceği öğretilmez ise akademik kariyerlerinde bu etik değerlerine karşı tavırlar takınmasını da anormal olmamaktadır.

2. Akademik anlamda başarı sağlamaya, yükselmeye ve kabul görme hırsına kapılan araştırmacılar, uydurma yayın yapmak, intihale yönelme gibi etik dışı davranışlar sergileyebilir. Bu aynı şekilde etik anlamında yeterince eğitim verilmemesinin sonucudur.
3. Yayın sayısına bağlı olarak akademik çevrede saygınlık kazanıldığı düşünce ile araştırmacı aynı yayını ufak değişiklikler ile tekrar sunmaktadır. Ancak araştırmacılara yayının niteliğinin sayısından daha önemli olduğu bilinci aşılanmalıdır. Akademik camiada kariyer başarısı yapılan yayın sayısına, kazanılan desteklere, yürütücüsü olunan projelere ve akademik görevlerle ölçülmektedir. Bu kadar sık yayın yapma baskısı altında kalan akademisyenler kariyerlerini ilerletmek veya prestijlerini korumak amacıyla etik kurallarını çiğneyebilmektedirler.
4. Yapılan araştırmalar, yayınlar ya da projeler için maddi destek sunuluyor olması, araştırmacının teşvikine ancak aynı zamanda etik dışı davranışına neden olabilmektedir. Fon arayışındaki bilim insanının ve çalışmalarının artması sonucu bütçe darlığı yaşanmaktadır ve araştırmanın iyi gitmemesi ve sonuçların belirsiz olması durumunda araştırmacılar bu problemleri açıklamak yerine fonun kesilmemesi için hayali sonuçlar üretmektedirler.

Sayılan maddelerden de anlaşılacağı gibi bilimde etik dışı davranışlar araştırmacının bilinçli veya bilinçsiz yapabileceği davranışlardır. Bilinçsiz yapılan etik dışı ihmaller göz ardı edilebilirken, bilinçli yapılan etik dışı ihmaller bilim için esas tehlikeyi oluşturur. (TÜBA, 2002, s. 35).

Etik kurallara uygun olmayan davranışların 7 başlık altında toplandığı ve bunların yüzdelik olarak sıralandığı bir çalışmayı incelersek. Başkalarına ait çalışmaları, bilgileri izinsiz ve kaynakçada göstermeden yayınlanması (%20,6), başkalarına ait çalışmaların kaynak göstermeden alıntılanması (%20,6), aynı yayını farklı dergilerde yayımlamak (%19,6), yayında çalışmayan kişilerin isimlerine yer verilmesi (%19,6),

tek çalışmanın bölümlerinin ayrı olarak yayımlanması (%9,5), çalışmanın farklı dillerde yayımlanması (%8), ve diğer etik dışı davranışlar (%4) olarak hesaplanmıştır (Arda, 2001). TÜBİTAK tarafından hazırlanan etik dışı davranışlara ait başlıklar:

1. Aşırma: Başka araştırmacılara ait verileri, çalışmaları, projeleri, yöntemleri usule uygun atıf yapmadan kullanmak ve izin almadan kendisine ait bir çalışma gibi göstermek. Buna ek olarak yabancı dilde gerçekleştirilen çalışmaların tercüme edilerek ve yerelleştirmek için biraz oynayarak kişinin kendi çalışması gibi sunması.

Yorumlama olarak adlandırılan değiştirerek tekrardan yazma işlemi de özgün bir içerik üretilmediği ve kaynak gösterilmeden farklı sözcüklerle aynı içerik tekrar açıklandığı için etik dışı davranış olarak kabul edilir.

2. Haksız Yazarlık: Yapılan araştırmalarda, çalışmalarda, projelerde beraber çalışmış ve yazarlık sıfatını hak etmiş kişileri yazar olarak eklememek veya katkısı olmamış yazarları eklemek.
3. Destekleyen Kuruluşu Belirtmeme: Araştırmacılara destek olan kurum ve kuruluşların, araştırma sonuçlandığında ortaya çıkan yayın ya da sunumlarda belirtilmemesi.
4. Uydurma: Gerçek dışı verileri sunmak ve yayın yapmak. Araştırmanın başarısı için bir belgenin değiştirilmesi veya zaten yanlış bilgiler içeren belgeler kullanılması. Ek olarak araştırmanın gerçek sonuçları ile örtüşmeyen veriler üretmek, raporlamak ve yayımlamak.
5. Çarpıtma: Araştırma esnasında, araştırmanın ortaya çıkaracağı sonucu değiştirecek şekilde işlem ve kayıtlarda değişiklik yapmak. İstenen araştırma sonucuna uygun olmayan çıktılar değerlendirmeye alınmaması ve kullanılmayan yöntem, malzeme veya aletlerin kullanılmış gibi gösterilmesi.
6. Kabul ve Taahhüt Beyanlarına Uymama: Araştırma sonucu kuruma sunulan verilerde eksik, yanlış beyanda bulunarak kabul ve taahhüt beyanlarını dikkate almamak.

7. Tekrar Yayım: Yapılan araştırmanın sonucunun daha önce yayımlanmış olma durumunu belirtmeden tekrar yayımlamak. Farklı dillerde başka araştırmacı kitlelerine hitap etmesi bahanesi geçerli olmamaktadır ve bu durum hakemlerin/derilerin kaynaklarını heba etmektedir.
8. Dilimleme: Yapılan araştırmanın sonucunun araştırma bütünlüğünü bozacak şekilde parçalara ayırıp birden fazla yayın yapmak. Bu durum kimi zaman başarılı şekilde gerçekleştirilse de yine de tek bir yazıda paylaşılacak verilerin ve çıktıların yapay olarak bölünmesi işlemi.
9. Araştırmacının daha önceki yayınlarından, usulüne uygun olarak kaynak vermeden alıntı yapması.
10. Görevi İhmal Veya Kötüye Kullanma: Kurumun değerlendirme sürecinde yer alan uzman, editör, hakem, komite ve kurul üyeliği gibi görevlerin yerine getirilirken usulüne aykırı davranılması ve görevin ihmal.
11. Asılsız etik kurul ihlali iddiası (TÜBİTAK, Etik kurallara aykırı davranışlar, 2018)

Literatürde kabul gören bu etik dışı davranışlar akademik toplumun saygınlığını azaltmakla beraber bilime zarar vermektedir. Bu yüzden etik dışı davranışlardan kaçınma adına önlemler alınmalıdır.

2.3.2 Etik Dışı Davranışların Nedenleri

Etik dışı davranışlar için başta gelen neden araştırmacının, araştırmanın nasıl yapılacağı konusunda yeterli eğitim almaması gösterilebilir. Bunun dışında kurumun araştırmacılar üzerinde yayın yapma konusunda gösterdiği baskılar, araştırmacının adını sürekli yayınlarda gösterme arzusu, akademik kariyerinde ilerleme kaydetme amacı ile yayın yapmaya odaklanmak, yayın sayısının araştırmacıya prestij kazandıracağı düşüncesi, maddi kazanç hırsı gibi etkenler araştırmacılar etik dışı davranışlara itmektedir. Genelde tıp uygulamalarında akademik etik dışı davranışlara çok fazla rastlanılmamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Sağlık Enstitüsü bünyesine kurulmuş olan Bilimsel Etik Kurulu, 1989 Mart ayı ve 1991 Mart ayı arasında bilimsel yanıltma olduğu iddiası ile 200 den fazla çalışmayı incelemiş ve

bunların 30'unda iddia doğrulanmıştır. Ulusal Sağlık Enstitüsü senede ortalama 26.000 projeyi desteklediğini göz önünde bulundurursak bilimsel saptırma yaparak etik dışı harekette bulunulmuş araştırma oranının düşük olduğunu görebiliriz (Kansu, 2002).

2.3.3 Etik Dışı Davranışlar İçin Önlemler

Bilimsel etik kurallarına aykırı davranışlardan kaçınmak için üç temel yaklaşım vardır. Birincisi, bilimsel araştırma etiği konusunda araştırmacılara eğitim verilmesi ve bilinçlendirilmesi. İkincisi, araştırmacıların yayın sayısı koşuluna bağlı kalarak akademik unvan yükselmeleri, araştırmacılara baskı kurmakta ve etik dışı yayın yapmaya itmektedir. Araştırmacılara yayınlarının sayısından ziyade içeriğinin önemi hakkında bilinçlendirilme yapılması gerekir. Üçüncüsü, ticari kuruluşlar tarafından desteklenen ve maddi imkan sağlanan araştırmalar ekonomik baskılarla beraber araştırmacıları etik ihlaline itmektedir. Bunun olmaması için bir yönetim mekanizması kurulmalı ve denetimi sağlanmalıdır (Aydın, 2001, s. 113).

Etik kurallara aykırı davranışların önlenmesi için Türkiye Bilimler Akademisi'nin bulunduğu öneriler:

1. Araştırmacılar üzerinde maddi veya idari gibi baskı yaratan unsurlar kaldırılmalı ve kaliteli bir çalışma ortamı sağlanmalıdır.
2. Araştırmacılar yalnızca araştırma konusunda değil, etik ilkeler için de deneyim kazanmış olmalıdır. Araştırmacının yaptığı araştırmalara ait anketleri ve deneylere ait verileri en az beş yıl kendi oluşturduğu arşivinde saklamalı, şüphede kaldığı anda araştırmanın sonucunu değiştirecek verileri tekrar değerlendirmelidir.
3. Akademik kariyerine yeni başlayan araştırmacılar ilk başta kolay çalışmalar ve projelerde yer alarak araştırma konusunda tecrübe edinmelidir.
4. Bilimsel bilgi üreten yeni araştırmacılara öncelikle araştırmanın nasıl yapılacağı konusunda eğitimler verilmelidir. Böylece verilen eğitimler esnasında etik dışı davranışlardan kaçınma yolları da öğretilerek daha bilgili bilim insanları yetiştirilecektir.

5. Aldığı atıf sayısının yayın sayısından daha önemli olduğu öğretilmelidir (TÜBA, 2002, s. 64)

Etik dışı davranışların yaygın olmasının en önemli sebebi bu konuda verilen eğitimin yetersizliğinden kaynaklıdır. Günümüzde internet üzerinden bilgi edinme yaygınlaşmış ve artık internetten erişilen bilgilerin de etik ilkeler çerçevesine değerlendirilmesi ve araştırmacılar bu konuda da bilgi verilmesi gerekmektedir (Ersoy ve Özden, 2011, s. 617). Etik olmayan çalışmaların engellenmesi ve değerlendirilmesi için üniversiteler bünyesinde etik kurullar oluşturulmuştur. Böylece üniversiteler kendi bünyesinde yapılan yayınlarda etik ilkeleri göz önünde bulundurarak inceleme yapmakta ve değerlendirmektedir. 2001 yılında TÜBİTAK kurumun ilgili olduğu yayınlar incelemek, denetlemek ve yaptırım uygulamak için “Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu” nu görevlendirmiştir (Ruacan, 2009, s. 41). 2006 yılında da Türkiye Bilimler Akademisi tarafından etik ihlalleri denetlemek ve önlem almak için “Bilim Etiği Kurulu” oluşturulmuştur (Uçak ve Birinci, 2008, s. 196). Kurumlar kendi bünyesinde etik kuralların ihlalini önlemek adına engeller olarak bunları denetlemek için alt birimler kurmuştur. Daha ciddi yaptırım uygulamak adına ülkemizde yasa ve yönetmelikler mevcuttur. Buna göre başka birisine ait bilimsel çalışmanın çalınması, yayınların kaynak belirtmeden kullanılması gibi davranışların oluşması durumunda “Üniversite Öğretim Mesleğinden veya Kamu Görevinden Çıkarma” uygulanabilmektedir (Yükseköğretim Kurulu, 1982).

Etik dışı konulardaki bir diğer kanun da 5846 sayılı Fikri ve Sanat Eserleri Kanunudur. “*Bu Kanunda koruma altına alınan fikir ve sanat eserleriyle ilgili manevi, mali veya bağlantılı hakları ihlal ederek* (Fikir Ve Sanat Eserleri Kanunu, Madde 71 – (Değişik: 23/1/2008-5728/138 md.):

1. *Bir eseri, icrayı, fonogramı veya yapımı hak sahibi kişilerin yazılı izni olmaksızın işleyen, temsil eden, çoğaltan, değiştiren, dağıtan, her türlü işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma ileten, yayımlayan ya da hukuka aykırı olarak işlenen veya çoğaltılan eserleri satışa arz eden, satan, kiralamak veya ödünç vermek suretiyle ya da sair şekilde yayan, ticari amaçla satın alan, ithal veya ihraç eden, kişisel kullanım amacı dışında*

elinde bulunduran ya da depolayan kişi hakkında bir yıldan beş yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.

- 2. Başkasına ait esere, kendi eseri olarak ad koyan kişi altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır. Bu fiilin dağıtmak veya yayımlamak suretiyle işlenmesi hâlinde, hapis cezasının üst sınırı beş yıl olup, adli para cezasına hükmolunamaz.*
- 3. Bir eserden kaynak göstermeksizin iktibasta bulunan kişi altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır.*
- 4. Hak sahibi kişilerin izni olmaksızın, alenileşmemiş bir eserin muhtevası hakkında kamuya açıklamada bulunan kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*
- 5. Bir eserle ilgili olarak yetersiz, yanlış veya aldatıcı mahiyette kaynak gösteren kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*
- 6. Bir eseri, icrayı, fonogramı veya yapımı, tanınmış bir başkasının adını kullanarak çoğaltan, dağıtan, yayan veya yayımlayan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır.*

Akademik alanda yapılan her bilimsel çalışmada hata payı vardır. Bilim doğası gereği değişikliklere uğrayarak ilerler. Değişikliklerin asıl sebebi hatalar olabilir. Ancak yapılan hata bilinçli oluşturulmadıysa etik dışı olarak kabul edilmez. Tabi bu durumda yapılan hatanın düzeltilmesi, sonucu değişen verilerin tekrar yayınlanması ve eski çalışmadan faydalanan araştırmacıların uyarılması uygun olacaktır.

3. AKADEMİK ÇALIŞMALARDA LİTERATÜR TARAMASI VE İNTİHAL

Literatür taraması yaparken, daha önce yapılan yazara ait çalışmalar kullanılabileceği gibi farklı yazarların yayınlanan çalışmalarından da yararlanılabilir. Bu durumda yararlanılan kaynağa mutlaka atıf gösterilmelidir. Çünkü bu kaynaklardan çıkarılan bilgiler bize ait değildir. Bu sebeple farklı kaynakların kullanılması durumunda diğer yazarların da telif hakları göz önünde bulundurulmalıdır (Demirci, 2014). Farklı kaynaklardan benzer veya birebir yapılan tüm alıntılarda gerek metin içerisinde gerekse de kaynakçada yer verilmesi gerekmektedir. Aksi halde bu durum “intihal” sayılmaktadır. Akademik çalışmalarda intihal ise bir nevi suç sayılmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde literatür taraması ve intihal kavramlarıyla ilgili detaylı bilgi verilmiştir.

3.1 Literatür

Literatür (Yazın); Sözlük anlamıyla herhangi bir bilim dalında yazılmış olan yazıların ve yapıtların tümüdür. Mevcut kaynakların incelenmesi ve veri toplanmasına ise literatür taraması denir.

Hint-Avrupa dil ailesinde kullanılan kelime karşılıkları Latince literatura, litteratura’dan türevlendirilen ve literatura/litteratura olarak Latince mektup ve el yazısı anlamına gelen "littera" kelimesinden türeyen Fransızca da ise littérature olarak ifade edilen “literatür” Türkçede “Edebiyat” olarak da geçmektedir (Vikipedi). Fransızca kökenli olan literatür kelimesi, özel bir alanın/dalın edebiyatı anlamında kullanılmaktadır. Örneğin, “*Fransız literatürü denildiğinde Fransız edebiyatına ait tüm eserler, ortopedi literatürü denildiğinde tıp ilminin ortopedi dalına ilişkin kaynak eserleri kastedilir.*” (İİEnstitü Web Sitesi, t.y.)

TDK’ya göre literatür; olay, düşünce, duygu ve hayalleri dil aracılığı ile estetik bir şekilde ifade etme sanatıdır.

3.1.1 Literatür Taraması

Literatür taraması genel olarak yapılacak bir akademik çalışmayla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmaların gözden geçirilmesini ifade eder. Çalışmanın niteliğinin geliştirilmesi açısından literatür taraması bir akademik çalışmanın en önemli ve temel adımlarından biridir. Bu süreç; çalışma yapılacak konuyla ilgili yapılan geçmiş çalışmaların taranması, elde edilen kaynakların incelenerek yapılacak çalışma için uygun olanların ayrılması, çıkan kaynaklardan ilham alınması ve yararlanılması aşamalarıyla ilerler. Literatür taramasındaki amaç konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmaların geldiği noktayı bilmek, literatürdeki boşlukları yakalamak ve yapılacak çalışmanın literatürdeki yerini belirlemektir. Kısaca literatür taraması çalışmada gerekli bilgilerin elde edilmesi olarak ifade edilebilir (Demirci, 2016).

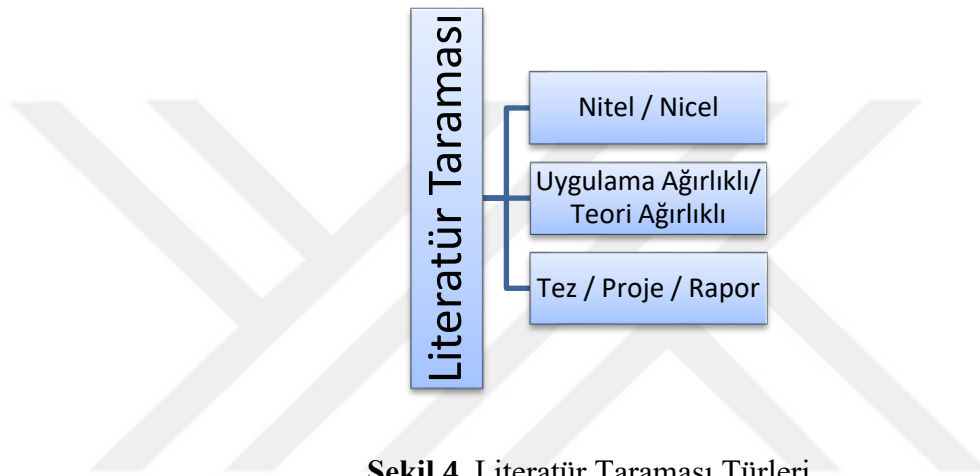
Literatür taraması; geçmişten günümüze yayınlanmış olan bütün kaynakların kontrol ve analiz edilmesi, araştırılması istenen özel bir alana ait konunun kapsamlı olarak incelenmesi, bu inceleme sonucunda erişilen bilgilerin düzenli bir şekilde tasniflenmesi olarak geçer. (İİEnstitü Web Sitesi, iienstitu.com, t.y.)

Bourner'e (1996) göre literatür taramasının amaçları şöyle sıralanmıştır (Bourner, T. Greenfield, T. (Ed.), 1996, s. 7-11);

- Literatür boşluklarını ve araştırmanın tamamlayacağı alanları öğrenmek,
- Yapılan çalışmaları tekrara düşmemek,
- Yapılmış çalışmaların ötesine geçmek,
- Yapılan çalışmaları öğrenek alandaki diğer araştırmacıları tanımak,
- Araştırma konusunda bilgi edinmek,
- Araştırma alanında nitelikli çalışmaları öğrenmek,
- Araştırma konusunun sınırlarını çizmek,
- Çalışmada önceki araştırmalardan yararlanarak çalışmanın emeğini ortaya koymak,
- Araştırma hakkında yapılan yöntemleri tanımak

Literatür taraması bize çalışmanın ne yapılacağı, neden yapıldığı ve nasıl yapılacağı sorularının yanıtlarını vermektedir. Araştırmacıların geçmişte yapılan

alışmaları tekrar etmemek için konu seçiminden önce mutlaka literatür taraması yapmaları gerekmektedir. Bu sebeple araştırmada atlanmaması gereken bir adımdır. Literatür taraması araştırmının sadece baştında değil araştırmının sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Literatür taramasıyla araştırmacı çalışmasını yeniden şekillendirebilir ve düzeltebilir (Demirci, 2016). Çalışmada erişilen kaynakların bir kopyasının çıkarılmasından öte araştırmacı taranan tüm bilgilerin birer sentezini yaparak ve konu hakkında kendi fikirleri ile bağdaştıırarak kaleme alacağı çalışması doğru bir çalışma olacaktır.

Şekil 4. Literatür Taraması Türleri

Kaynak: Köroğlu, 2015

Literatür Taramasında yapılacak çalışmanın değişken özellikleri bulunsa da genel anlamda akademik çalışmaların yürütülmesinde kullanılan temel adımlar şöyledir; Planlama, Kaynak araştırma ve kaynağa ulaşıma, Kaynak inceleme ve yazıya aktarma.

Planlama: Yapılacak çalışmanın neyle ilgili olacağıının belirlenmesi aşamasıdır. Araştırmının konuları belirlenerek araştırmada dikkat edilecek noktalar, vurgular ortaya çıkarılır. Literatür taraması için n adımı oluşturur. Çalışmada gerekli bilgiler planlama aşamasında belirlenir.

Kaynak araştırma: Planlama aşamasında belirlenen konu ve temel kavramlar ile yapılacak kaynak taramasıdır. Akademik çalışmaların nitelik kazanması için ulaşılan kaynaklar ve bilgiler belirleyici olmaktadır. Kaynak araştırma sürecinde ulaşılan kaynakların konuyla ilgili, yeterliliği ve güvenirliği dikkat edilmesi gereken

hususlardandır. Bilimsel bir çalışmada kullanılan kaynakların bilimsel olması gerekmektedir. Örneğin bir akademik çalışmada kitaplar, tezler, bilimsel dergide yayınlanmış makaleler, resmi kurumlarca hazırlanmış yayınlar/raporlar ve bildiriler kullanılabilir.

Bilimsel Yazın Kaynakları

Birincil Kaynaklar; makale, tez, araştırma raporu, kitap, mevzuat metinleri

İkincil Kaynaklar; kitaplaştırılan araştırma raporları, derleme kitaplar, ders kitapları, aktaran yayınlar

Kaynak Olmayanlar; ders notları, sunumlar.

Kaynağa ulaşma: Araştırma aşamasında elde edilen kaynakların incelenmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Konuyla ilgili olmayan kaynaklar ayıklanarak konuya derinlik katacak kaynaklardan yararlanılmalıdır. Günümüzde internet erişimi sayesinde çok fazla kaynak önümüzde çıkmakta ancak bunların hepsi güvenilir olmadığı için kaynağa ulaşmak kolay olsa da güvenilir kaynağa ulaşmada dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. İnternet ortamında bir çok hakemsiz dergi yazıları ve uzman olmayan kişiler tarafından yazılan yayınlar bulunmaktadır. Bu sebeple öncelikle bilimsel çalışmalarda hakemli dergilere yer verilmelidir. Kullanılacak kaynakların yazarı, yayınlandığı yayın adı, yayın yılı ve sayfa numarası benzeri bilgiler eksiksiz verilmiş olmalıdır. SCI, SSCI gibi indekslerde taranmış dergilerin güvenilirlik oranı daha yüksektir. Bunların haricinde kaynaklarda alanda herkes tarafından tanınmış isimlerin yayınlarının kullanılması da güvenilirliği sağlayıcı unsurlardan olmaktadır.

Yazıya aktarma: Elde edilen kaynakların tarandıktan ve incelendikten sonra konunun anlamına uygun şekilde yazıya geçirilmesi işlemidir. Yazıyı aktarılma aşamasında araştırmacıların ulaşılan kaynakları tasnif etmesi yazı aşamasında yardımcı olacak bir yöntemdir. Tüm kaynaklar konunun dallarına göre sınıflandırılarak yazım esnasında ilgili kaynağın okunarak sürecin devam ettirilmesi gerekecektir. Bu sayede araştırmada geçen her konunun kendi içinde anlamlılık düzeyi daha yüksek olacaktır.

Aynı kaynağın tekrar tekrar okunmasını önlemesi sayesinde bu yöntem araştırmacıya zaman da kazandırmaktadır.

Literatür Taraması akademik çalışmaların/araştırmaların geçerliliğini ve bilime olan katkısını belirleyen ve araştırmacının uzmanlaşmasını sağlayan en önemli adımdır. Kaliteli bir literatür taraması, bir dizi veri tabanını tek tek aramayı içerir. Yayın için yapılan literatür taraması genellikle tek bir araştırma sorusunu yanıtlamaya çalışırken, bir tez için yapılan literatür taraması birkaç soruyu yanıtlamaya çalışabilir. Araştırma sorunuzu geliştirmenin bir yolu, konunuzu literatür tarafından cevaplanacak bir soru veya sorular biçimine koymaktır (Demirci, 2016).

Şekil 5. Sistematik Literatür Taraması Aşamaları

Kaynak: guides.lib.monash.edu

Sistematik gözden geçirme işlemi, bir çok çalışmadan elde edilen kanıtları harmanlamak ve sentezlemek için titiz bir yöntemdir ve parçaların toplamından daha büyük bir bütün üretir.

3.1.2 Kaynak Tarama Yöntemleri

Çalışmaya başlamadan önce araştırmacı, çalışmak istediği konuyla ilgili problemi ortaya koyar. Problemle ilgili yapacağı çalışmada öncelikle aynı konudaki yazılmış olan diğer makaleleri ve yapıtları incelemeli ve konuyla ilgili yapılan

araştırma olup olmadığına bakmalıdır. Ulaştığı diğer sonuçları okuyarak konuyla ilgili bilgi edinir ve yazacağı raporda diğer çalışmalarda atıfta bulunur.

Kaynak Taraması ön kaynak taraması ve detaylı kaynak taraması olarak iki bölümden oluşur. Ön kaynak taramasında araştırmacı, araştırma yapacağı konu hakkında bilgi edinmek için genel bir tarama yapar. Konu başlıklarının belirlenmesi bu bölümde oluşur. Ön kaynak taramasını tamamlayan araştırmacı detaylı kaynak taramasına geçer. Burada amacı yapacağı araştırmayı destekleyecek kaynaklara ulaşmaktır. Ulaştığı önemli kaynakların detaylı incelemesini yapar.

Literatür taramasında birincil ve ikincil kaynaklar kullanılır. Birincil kaynaklar; araştırmacılar tarafından önceden yazılmış araştırma çalışmalarıdır. Kitap, makale, dergi makaleleri, deneye dayalı araştırmalar, araştırmacı raporları, tezler birincil kaynaklar arasında sayılabilir. İkincil kaynaklar ise; daha çok özgün bir araştırmanın özetlenmesi ile dergi ve ansiklopedilerde yer alan makaleler olarak sayılabilir. Taramaya öncelikle anahtar kelimelerin belirlenmesiyle başlanmalıdır. Belirlenen anahtar kelimeler ile kullanılacak veri tabanı seçiminden sonra araştırma süreci başlamış olur. Veri tabanı oluşturmak için şu kaynak tarama sistemleri kullanılır; Kitaplar, Makaleler, Kütüphaneler, Tezler, İstatistikler, Raporlar. Bunların haricinde günümüzde en çok kullanılan yöntemlerden biri olan elektronik ortamda kaynak tarama yöntemi de kullanılabilir. Tabi sayısız kaynak sunan çevrim içi ortamda doğru bilgiye ulaşmak için ise dikkatli bir internet araştırmacısı olmak gerekir. Çevrim içi kaynaklardan aradığımız bilgiye erişebilmek için kullanılan tarama mekanizmaları;

“Konu Katalogları: Konu rehberlerine göre bilgilerin sınıflandırıldığı ve sorgulamanın birtakım konu başlıklarından yararlanılarak yapıldığı sistemlerdir.”

“Arama Motoru “Search Engine: Anahtar kelimelerin yazımı, indeks ve dizinlerin taranması ile başlanabilir.”

Belirlenen anahtar kelimeler indeks ve dizinlerde aranarak araştırma yapılır.

İndeksler: Çalışmanın adı, yazar bilgileri ve yayınlandığı tarih/yer bilgilerinin yer alan kaynaklardır.

SCI; Fen Bilimleri alanı için kullanılan indekstir.

SSCI; Sosyal Bilimler alanı için kullanılan indekstir.

Dizinler: İndeks kaynaklarından farkı çalışmaların özet bilgilerini de içermesidir.

Araştırmada kullanılabilecek diğer E-kaynaklar:

- “Google Akademik (<http://scholar.google.com.tr>)
- Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi- ULAKBİM (<http://www.ulakbim.gov.tr/>)
- Scopus (<http://www.scopus.com>)
- Ebscohost (<https://search.ebscohost.com>)
- Science Direct (<http://www.sciencedirect.com>)”

Literatür taramasında kullanılan çalışmalar 4N 1K kuralı ile özetlenebilir (Felsefe.gen.tr, 2020):

Ne: Araştırmanın sonucunda ne elde edildiğini bildirir.

Ne zaman: Araştırmanın ne zaman yapıldığını bildirir.

Nasıl: Araştırmada kullanılan yöntem hakkında bilgi verir.

Niçin: Araştırmanın yapılış amacı hakkında bilgi verir.

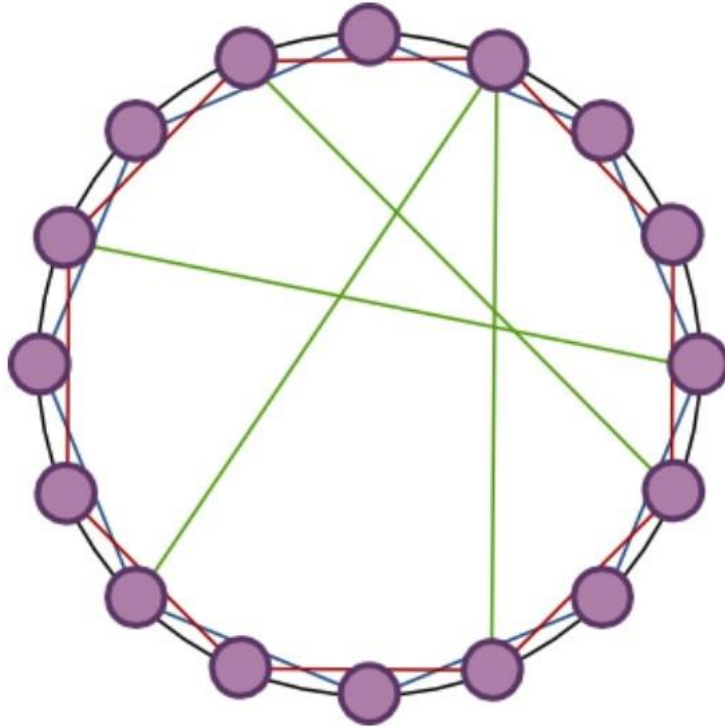
Kim: Araştırmanın kim tarafından yapıldığını bildirir.

3.1.3 Literatür Tarama Sürecinde Araştırma

Bir çalışmaya başlamadan önce öncelikle araştırmacının araştırma konusu hakkında pratik bilgilerinin olması teorik bilgi ayıklamada araştırmacıya yol gösterecektir. Araştırma aşamasında erişilen kaynakları değerlendirirken araştırmacı genelden özele giderek zaman kaybının önüne geçebilir. Öncelikle genel bilgileri analiz eder ve işe yarar kaynakları ayıklar, sonrasında ise ayıklanan kaynaklardan detaylı bilgi incelemesi yapılır. Bu yöntem ile konunun derinleşmesi sağlanır.

Kerlinger araştırmayı, “doğal olaylar arası ilişkiler hakkındaki hipotetik önermelerin (propozisyonların), sistemli, kontrollü, ampirik ve eleştirel araştırılması” olarak tanımlar. Bilgiye erişimde önemli temel yöntemler “Göz Atma (Browse)” ve “Arama (Search)” yöntemleridir. Önceden belirlenen anahtar kelimeler ile sürecin yürütülmesi “Arama” olarak geçerken, bir noktadan başlayarak erişilen bağlantı noktalarının takip edilmesi ise “Göz Atma” olarak ifade edilir.

Bu iki yöntem birbiri ile bağlantılıdır. Genellikle bu iki yöntem birbiri ardına uygulanır. Birlikte kullanıldığında daha güçlü bir araştırma sunan bu yöntemleri Watts ve Strogatz aşağıdaki şekil ile yorumlamak gerekirse birbirine daha yakın bilgilerin göz atma yöntemiyle daha uzaktaki bilgi ile eşleştirilmesi sayesinde araştırmacılar daha sağlıklı bir araştırma süreci yürütmektedir (Köroğlu, 2015, s. 61-69).

şekil 6. Watts-Strogatz modeli örneği

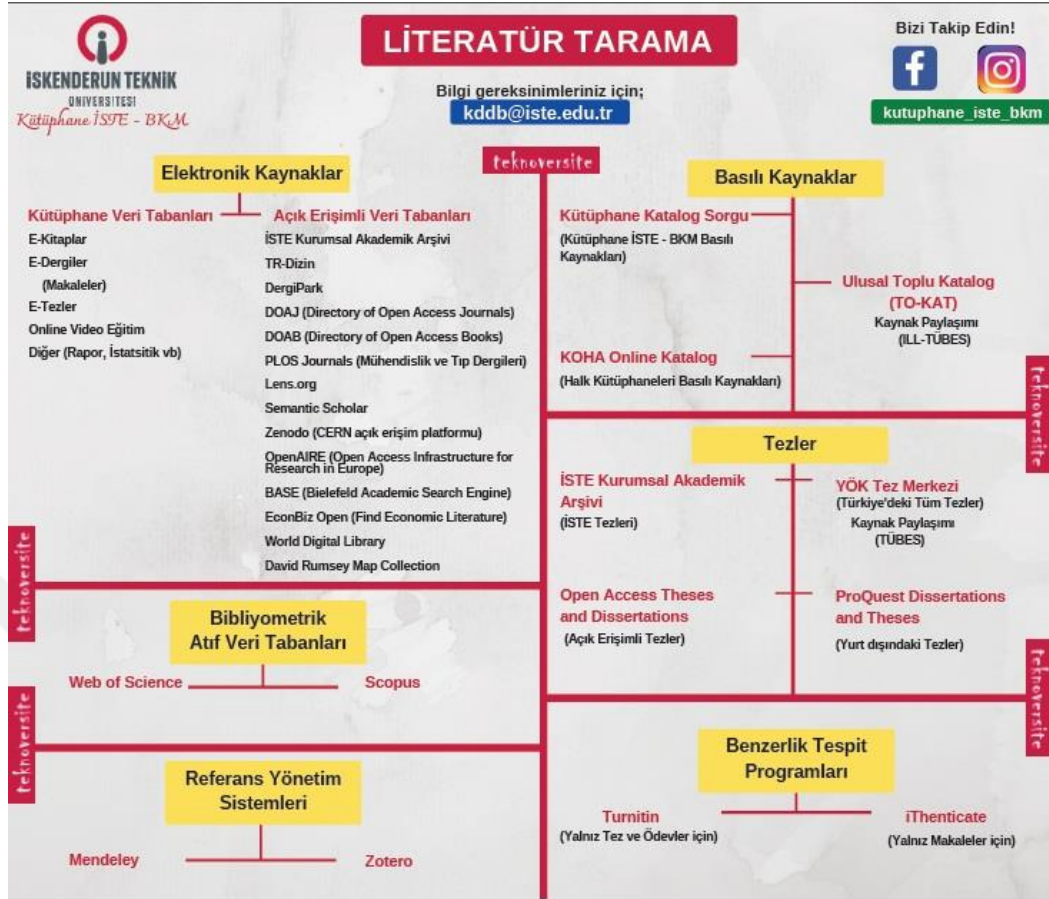
Kaynak: Köroğlu, 2015

3.1.4 Literatür Taramasında Olması Gereken Özellikler

Çolak'a (2012) göre;

- Belirlenen problem doğrultusunda araştırma yapılmalı,
- Problemle ilgili araştırmaya konudan uzak çalışmaların eklenmemesi,
- Kaynak kullanırken akademik çalışmalar referans alınmalı,
- Farklı türde kaynaklardan yararlanılması,
- Tarama sonucunda yakalanan boşlukların doldurulmasına özen göstermeli,
- Araştırma sonucunda elde edilen verilerle araştırmacı düşünceleri sentezlenmeli,
- Kaynakların direkt aktarılmaması, araştırmacı tarafından yorumlanması,
- Konuyla ilgili yapılacak sonraki çalışmalara yol gösterici olması,
- Konuyla ilgili literatüre zengin bir kaynak oluşturması

Aşağıda İskenderun Teknik Üniversitesi'ne ait literatür tarama şablonu örnek olarak verilmiştir.

Şekil 7. İskenderun Teknik Üniversitesi Literatür Tarama Şablonu

Kaynak: Yurtseven, 2020

3.2 İntihal

İntihalin anlam karşılığı TDK için “aşırma” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2020). Kişinin çıkardığı eserlerde kullandığı, başkasına ait olan düşünceler veya ifadeleri alıntı yapmadan kendisine aitmiş gibi göstermesi durumu.

(TUBA, 2002)‘ ya göre intihal kavramı, “Bir başkasına ait olan fikrin, buluşun, araştırma sonuçlarının veya araştırma ürünlerinin bir bölümünün ya da tümünün, hatta kitapların tümünün ya da bir bölümünün kaynak gösterilmeksizin istemli olarak kopya ya da tercüme edilip yazarın kendi ürettiymiş gibi gösterilmesi” olarak tanımlanmıştır. (TÜBİTAK, 2006), “Başkalarının fikirlerini, metodlarını, verilerini, yazılarını ve şekillerini sahiplerine atıf yapmadan kullanılması” olarak tanımlamaktadır. Yararlanılan yazarı belli olan bir çalışmanın, yayınlanmış bir

çalışmadan, çalışma sahibinin adı belirtilmeksizin uygun olmayan bir şekilde alıntı yapılmasıdır (Sergel, 2009). İntihal, bilim insanına ait eserde diğer bilim insanının ortaya koyduğu eserden aldığı bilgileri eserinde kendisine aitmiş gibi sunarak asıl eser sahibinin ismini belirtmemektir (Karluk, 2011).

İntihali bilimsel yanıltma olarak görerek üç ana başlık altında toplanmasını incelersek (Kansu, 1994, s. 71-75):

1. Bilimsel Korsanlık: Yapılan çalışmalarda başkalarına ait verileri izni olmadan kullanmak.
2. İntihal: Yapılan çalışmalarda, başkalarına ait çalışma ve fikirleri kullanıp atıf yapmamak, kendine aitmiş gibi davranmak.
3. Uydurma Yayın Yazma: Çalışma sonucu ortaya çıkan verilerin saptırılması veya olmayan veriler üzerinden çalışma yapılması

Atıf yapmanın amacı atıf yapılan çalışma ile atıf yapılmış çalışma arasında bir bağ kurmaktır. Atıf yapmanın nedeni konusunda yapılan çalışmalarda yer alan nedenleri özetlersek: Okuyucuya araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilmek, araştırmada yer alan düşüncelerin gerçek kaynağını tanıtmak, çalışmada yer alan iddiaların doğruluğunu sağlamak veya eleştiri yapmak, araştırmanın konusuna ait diğer çalışmaları yansıtmak ve çalışmaların okunmasını sağlamak, eski yayının tanınırlığını arttırmak, varsa bir hata eski çalışmaların düzeltilebilmesini sağlamak, eski çalışmaların üzerinde tartışma yaratarak çalışma hakkında görüşlerin yansıtılmasını sağlamak (Uçak ve Birinci, 2008).

Plagiarism.org sitesinde intihal yalnızca yararlanılan kaynağa atıf yapılmaması olarak yer almamaktadır. İntihalin kaynak göstererek ve kaynak göstermeden yapıldığını belirtir.

Kaynak göstermeden yapılan intihaller:

- Kendinden aşırma: Araştırmacının daha önceden yayınladığı bir çalışmadan kopyalaması.

- Eksik gizleme: Çalışmanın paragraflarının içinde anahtar kelimeleri değiştirerek gizlemek.
- Emek tembelliği: Gerçek bir çalışma ortaya çıkarmak yerine, yapılan çalışmayı kaynaklardan alıntı yaparak doldurmak.
- Kopyalamak: Başka çalışmalara ait bir bölümün tamamını değiştirmeden almak.
- Mevcut yazı: Bir sürü kaynağı kullanıp kendine ait gibi göstermek.
- Hayalet yazar: Araştırmacının kullandığı kaynaktan tüm bilgiyi kelimesi kelimesin alması.

- Kaynak göstererek yapılan intihaller (Uçak ve Birinci, 2008):
- Unutulan dipnot: Çalışmada kullanılan kaynağa ait künyeyi eksik vererek gerçek kaynağa ulaşılmasını engellemek.
- Fazla mükemmel alıntı: Çalışma esnasında yapılan alıntının birebir kullanılıp tırnak işareti içine alınmaması.
- Yanlış bilgilendirme: Çalışmada kullanılan kaynağa ait künyeyi yanlış vermek ve kaynağa ulaşımı engellemek.
- Becerikli atıf yapmak: Çalışmanın tüm alıntılarının doğru yapılması, atıfların tüm kaynaklar için düzgün yapılmış olması ancak çalışmacıya ait hiç yeni fikrin olmaması.
- Mükemmel suç: Çalışmayı yapan araştırmacının belli yerlerde atıf yaparken devamında atıf yapmayarak analizlerin kendisine ait gibi göstermesi

İntihali önlemek için dünya çapında yapılan bazı çalışmalar;

- Bilim ve Ahlak Komitesi kurulması (Çin, 2007)
- Pakistan'da üniversitelere verilen yardımlarının kesilmesi
- Amerika Birleşik Devletleri'nde öğrencilere etik kuralları içeren bir sözleşme imzalatılması
- Türkiye'de ise TÜBİTAK tarafından "Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu" ve "Bilim Etiği Kurulu" kurulmuştur.

Türkiye’de kurulan “Bilim Etiği Kurulu” tarafından intihal ile alınan karar doğrultusunda 6 ilke belirlenmiştir. Bu ilkeler (TÜBA, 2001);

1. Bilimsel verilerde gerçeğe uygunluk,
2. Bilimsel çalışmanın zarar vermeme ilkesi,
3. Bilimsel çalışmanın topluma katkı sağlaması,
4. Araştırmacıların araştırma içinde adlarının geçmesi,
5. Kaynak gösterirken veya alıntı yaparken kurallara uyma,
6. Akademide ve eğitimde etik kuralları çiğnememe olarak belirlenmiştir.

İntihalin önlenmesinde 3 boyuttan bahsedebiliriz. Bunlar hukuki boyut, eğitim boyutu ve teknik boyut.

Hukuki Boyutunda; intihalin önlenmesiyle ilgili yasal yaptırımlardan bahsedilebilir. Bu gibi durumlarda intihal suçunu işleyen kişilere hapis cezası, adli para cezası ve disiplin cezaları verilmektedir.

Eğitim Boyutunda; temel eğitimde kopya ile başlayan bu sürecin akademik çalışmalarda intihal suçuna dönüştüğü düşünüldüğünde, suçun işlenmesinde eğitim eksikliğinden bahsedilebilir.

Teknik Boyutunda; İntihal suçunun tespit edilmesinde internet tabanlı web sayfalarından yararlanılmaktadır. Bunlardan en çok kullanılan yazılım *Turnitin* programıdır.

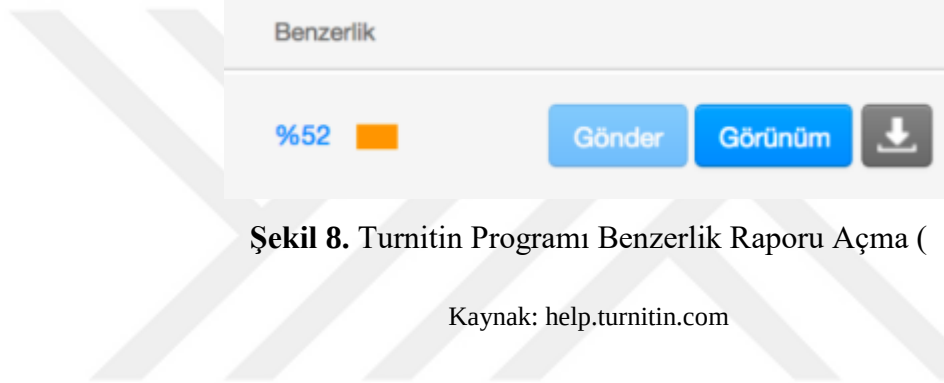
Ülkemizde de kullanılan Turnitin programı web tabanlı bir program olup aynı zamanda ücretli olarak çalışır. Turnitin programı 1996 senesinden itibaren binlerce kitap ve makale çalışmalarını taramıştır. Üniversiteler kütüphane tabanlarına bu programı satın alarak akademisyenlerin kullanımına olanak sağlamaktadır. Turnitini kullanmak için öncelikle sisteme kayıt olunması gerekir, kayıt aşamasından sonra bir profil oluşturulur ve kullanıcı kişisel sayfasında çalışmaları tasnifleyebilir. Çalışmaları karşılaştıran program sonucu kullanıcıya raporlar. Rapor benzerlik oranını %0 ila %100 arasında bildirir. Yüzde, gönderide geçen toplam sözcük sayısı ile karşılaştırılan benzer metin veya eşleşen metin miktarına göre sunulur (Uçak & Birinci, 2008, s. 187-204).

Turnitin Benzerlik Endeksi;

Benzerlik endeksi 5 katmanla ifade edilir. Benzerlik endeksi yüzdelere karşılık gelen renk ile ilişkilidir (Turnitin Web Sitesi, t.y.).

- “mavi (eşleşen sözcük yok)”
- “yeşil (bir eşleşen sözcük - %24 benzerlik dizini)”
- “sarı (%25-49 benzerlik dizini)”
- “turuncu (%50-74 benzerlik dizini)”
- “kırmızı (%75-100 benzerlik dizini)”

Benzerlik raporu programın kullanım sıklığına göre değişiklik gösterebilir. Kullanıcı tarafından rapor öğrencilerin de görmesi için erişime açılabilir.

Şekil 8. Turnitin Programı Benzerlik Raporu Açma (

Kaynak: help.turnitin.com

İntihal Türleri;

(Khun, G. ve Wagner, 2015) intihal çeşitlerini şu şekilde belirtmiştir:

- Kasti İntihal (Deliberate): Yayımlanmış çalışmadan yararlanarak bilerek çalmak ve kendisine aitmiş gibi yayınlamak.
- Kriptomnezi-Çözümleme (Cryptomnesia): Başka birisine ait yayında geçen fikirleri kendisine aitmiş gibi kullanmak, asıl sahibini hatırlamamak, kendisine ait olduğunu düşünmek.
- Mozaik (Mosaic): Yararlanılan kaynağın orijinalindeki fikirleri, sözcükleri değiştirerek atıfta bulunmadan kullanmak.
- Kendi Kendine İntihal (Self plagiarism): Yazarın, daha önceki çalışmasına atıf vermeden izinsiz kullanmak.

4. YÖNTEM VE BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, araştırmada kullanılan örneklem, araştırma yönteminin türü, elde edilen veriler ve verilerin çözümlenmesi konuları işlenmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan mülakat soruları akademide belli bir tecrübeye sahip, İstanbul’da yaşayan ve vakıf üniversitesinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarına bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Araştırmanın literatür bölümünü desteklemek amacıyla kullanılan mülakat yönteminde kişi seçimi ile ilgili bazı kıstaslar belirlenmiştir. Bu kıstaslar ve nedenlerine değinecek olursak; mülakat yapılacak kişinin akademik geçmişinin minimum 20 sene olması çalışmamızın konusu olan “İşletme Öğretim Elemanlarının Akademik Etik Algıları” içerisinde yer alan “Akademik Hile” kavramıyla tanışmış olması ihtimalini yükseltmek ve bu konuda aktaracağı bilgilerin yaşadığı tecrübeler sebebiyle daha nötr bir bakış açısını yakalamak için seçilmiştir. Belirlenen minimum akademik geçmişin getirisi olarak ise 45 yaş ve üzerindeki akademisyenler ile çalışılması planlanmıştır. Her konuda olduğu gibi akademik çalışmalarda da tecrübe önem arz etmektedir. Seçilen katılımcılar vakıf üniversitelerinden tercih edilmiştir. Bu durum İşletme Öğretim Elemanlarının Akademik Etik Algıları konusunda ve katılımcıların da aktarmış olduğu üzere akademik hileye başvurulmasının en bilinen sebebi olarak kurumların belirli bir yayın sayısı hedefine ulaşmak amacıyla akademisyenlerin çalışma yapma konusunda zorunlu tutulması veya baskılanmasıdır. Katılımcılar kozmopolit toplulukları bir arada toplayan İstanbul ilinden seçilmiştir. Mülakat çalışmalarında, katılımcı tam ve doğru yanıtlar vermesi hususunda güdülenmeli ve isteklilik uyum ve benzeri yanlı davranışlardan bertaraf edilmelidir (Balcı, 2010).

Mülakat yöntemi katılımcıların zaman kısıtı nedeniyle eş zamanlı olarak uygulanamamıştır. Bu sebeple sırayla uygulanmıştır. Mülakat sonuçları incelendiğinde cevapların tekrar ettiği tespit edilmiştir. Bu nedenle katılımcı sayısı 4 kişi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın konusunun genel geçer bir konu olmaması, akademik çalışmalara yön göstermesi ve ilerlemeye açık bir konu olması nedeniyle

bu konuda yapılacak sonraki çalışmalarda daha geniş kapsamlı bir uygulama yapılabileceği öngörülmüştür.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. İstanbul şehrinde yaşayan,
2. 50 yaş ve üzeri,
3. Akademide minimum 20 sene tecrübesi olan,
4. Vakıf Üniversitelerinde çalışan Öğretim Elemanları ile sınırlıdır.

Tablo 1. Veri Toplama Yöntemiyle Elde Edilen Katılımcı Bilgileri Tablosu

Katılımcılar	Kod	Ad-Soyad (Baş Harfleri Kullanılmıştır)	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek
Katılımcı 1	K1	A.A	64	Erkek	Doktora	Akademisyen
Katılımcı 2	K2	F.E	64	Erkek	Profesör	Akademisyen
Katılımcı 3	K3	E.D	58	Kadın	Doktora	Akademisyen
Katılımcı 4	K4	F.K	Bilinmiyor	Erkek	Doktora	Akademisyen

1) Araştırmaya katılmayı kabul ediyor musunuz?

K1: Evet

K2: Evet

K3: Evet

K4: Evet

2) Daha önce yaptığınız ya da yayınladığınız çalışma sayısı?

K1: 6-15

K2: 51+

K3: 6-15

K4: 6-15

3) Akademik intihal kavramını tanımlar mısınız?

K1: İntihal, sahibine atıf yapmadan özgün fikrin çalınması eylemidir.

K2: Kendisine ait olmayan başkasına ait bir şeyi çalışmalarında kullanmak.

K3: Başkasının çalışmasını referans göstermeden yazmak.

K4: Çalışma sahibini kaynak göstermeksizin çalışmadan yararlanmak.

4) Akademik bir çalışmada yapılan hangi davranışlar akademik intihal sayılır?

K1: Başkasının eserini kendisininmiş gibi gösterme, atıf yapmadan bir başkasının sözünü ve fikrini kopyalama, kaynakçada kaynağın ismini belirtmeme, alıntının kaynağı hakkında yanlış bilgi verme, atıf yapmadan sözcükleri değiştirerek bir cümle yapısını kopyalamak, bir kaynaktan çok fazla söz ve fikir, kaynak gösterilsin ya da gösterilmesin, kopyalanarak raporun büyük bir kısmını oluşturma.

K2: Kendi çerçevesini oluşturmadan çalışmalarında sürekli başka kaynaklar kullanılması ve atıf yapılmadan bir sözü veya paragrafı kullanmak.

K3: Referans göstermemek, birebir veya değiştirerek alıntı yapmak ve kaynak göstermemek.

K4: Birebir alıntı yapmak, kaynak göstermemek, eksik veya yanlış kaynak göstermek.

5) Bir akademik çalışmanın nitelikli sayılması için gerekli olan en önemli kriterler nelerdir?

K1: Alıntılamların kurallara uygun yapılması, kaynakların doğru olması.

K2: Araştırma sorularının doğru hazırlanması ve hipotezlerin başlangıçta belirlenmesi.

K3: Bilime ve topluma katkıda bulunması, özgün fikirler veya mevcut fikirlere yeni bakış açıları katmak.

K4: Kurallara uygun yapılmalı.

6) Akademik çalışmalarda en sık karşılaştığınız etik dışı davranış nedir?

K1: Bir tezin direkt kopyalanarak kullanılması, intihal oranının çok yüksek olması.

K2: Zaman baskısı nedeniyle intihale yol açabilecek unsurlara başvurulması.

K3: Birebir alıntı yaparak kaynak göstermemek.

K4: İntihal oranının yüksek olması.

7) Akademik çalışmaların günden güne sayılarının artması hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu durum çalışmaları nitelik bakımından olumlu/olumsuz etkiler mi?

K1: Aynı alanda orijinal fikir bulup uygulamak gittikçe zor hale gelmekte, anket bazlı çalışmaların fazla katkıda bulunmaması çalışmaları olumsuz etkilemektedir.

K2: Akademik çalışmaların sayısının artması elbette önemlidir. Fakat sayı hiçbir zaman bilimsel çalışmaların ilerlediğini göstermez. Çalışmaların okunabilirlik oranları önemlidir. Bu da olumlu veya olumsuz yön vermektedir.

K3: Kısa sürede çalışma çıkartmak zor ve niteliksiz olması muhtemel, çıkartılabilir ancak çok zaman ve emek verilmesi gerekir.

K4: İçeriğinin kalitesinin sayıdan daha önemli olduğunu düşünüyorum.

8) Daha önceden yayınlanan bir çalışmanın, yazarı tarafından başka bir çalışmada tekrar kullanılması hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu davranış akademik intihale girer mi?

K1: Bir kısım alıntılanabilir ama diğer çalışmanın sadece küçük bir kısmını oluşturmaktadır.

K2: Yazarın kendi yayını başka bir çalışmada sıklıkla göstermesi uygun değildir. İntihale girer.

K3: Girmez, aynı konu üzerinde çalışma yapılabilir.

K4: Tamamı olmayacak şekilde kullanılabilir.

9) Alıntı ve atıf kurallarına tamamen uygun yapılmış bir çalışmanın yeni bir bilgiyi ya da fikri bulundurmaması hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

K1: Sadece tezi veya projeyi bitirmek için tekrarlanan çalışmaların fazla bir katkısı olmadığını düşünüyorum.

K2: Alıntı ve atıf sayıları bir çalışmanın nitelikli olduğunu göstermez. Her çalışma bir diğer çalışmadan etkilenebilir ama mutlaka yeni bir düşünce ortaya koymalıdır. Bu da sonraki çalışmalara örnek oluşturur.

K3: Alıntı ve atıf kurallarına uygun yapılabilir.

K4: Yeni bir fikir sunmasa da aynı konuyu farklı bakış açısıyla ele alması gerekmektedir.

10) Başka çalışmalarda yer alan paragrafların yeniden yazılarak yazarın kendine ait olarak çalışmasına eklemesi akademik intihal midir?

K1: Atıf yaparsa ve bir paragraf kadar kullanırsa intihal olmamalıdır.

K2: Bu intihalin ötesinde suçtur. Mutlaka atıf yapılmalıdır.

K3: Evet.

K4: Atıf yapılması gerekmektedir.

11) Yaptığınız bir çalışmaya ait verilerin sizden izin alındıktan sonra kaynak gösterilmeden doğrudan kullanılması etik midir?

K1: Etik değildir.

K2: Etik değildir. Başkasına ait bir veri kullanılacaksa o kişiden bir onay yazısı alınması gerekir.

K3: Etik değildir.

K4: Etik değildir.

12) Akademik çalışmalarda yapılan hataların bilinç dışı yapılması hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu davranış etik dışı kabul edilebilir mi?

K1: Edilebilir. Danışman veya hakemin ikaz etmesi gerekir.

K2: Akademik çalışmalarda böyle bir durum söz konusu olamaz. Bu kolaycılığa kaçmak olur. Çünkü akademik çalışma belli bir yöntemle göre ilerler. Araştırma modeli olmayan çalışmalarda hata olması muhtemeldir. Bu davranış etik dışı kabul edilir.

K3: Etik dışı değil fakat bilgi yetersizliğidir.

K4: Edilebilir.

13) Akademik çalışmalarınızda yabancı dildeki çalışmaları kaynak olarak kullanıyorsunuzuz? Atıf olarak ilk kaynağı mı baz alırsınız?

K1: Evet. Mümkün oldukça ilk kaynağı kullanırım.

K2: Evet kullanırım. Çünkü bazı konularda çalışma sayısı oldukça azdır. Mümkün oldukça birincil kaynağı kullanırım.

K3: Evet kullanırım. Ulaşabilirsem ilk kaynağı kullanırım.

K4: Evet. Mümkünse ilk kaynağı kullanırım.

14) Literatür taramasında karşılaştığınız benzer görüşleri veya sonuçları içeren çalışmaların içeriğinden yola çıkarak yazdığınız bir paragrafa atıf yapılmalı mı? Hangi şekilde yapılmalı?

K1: Genel kabul görmüş veya birçok yerde kullanılan kavramlar için atıf yapılmasına gerek yok diye düşünüyorum.

K2: Evet yapılmalı. Eğer sizin düşüncelerinizle paralellik kuruyorsa mutlaka o kısmı alarak atıf yapılmalıdır. Ya da o kişinin şu eserinden esinlenerek yazılmıştır şeklinde ifade edilmelidir.

K3: Evet yapılmalı.

K4: Olabildiğince atıf yapılmalıdır.

15) Tek bir çalışma içeriğinin bölünmesi ve bu bölümlerin hakem heyetinden geçerek birden fazla çalışma şeklinde yayınlanmasını etik dışı olarak değerlendirir misiniz? Neden?

K1: Büyük bir çalışma ise parçalara bölünebilir ama her çalışmada uygun değil. Örneğin bütün yatırım fonlarının performans analizi yapılacak, belli grup fonlar ayrı çalışmalara konu olabilir.

K2: Özellikle tezlerde bu durumla sıklıkla karşılaşırız. Kitap ve makale için bu öngörülebilir. Fakat tezlerde her bir bölümün ayrı bir çalışma olarak gösterilmesi uygun değildir.

K3: Farklı konularsa etik dışı değildir.

K4: Çalışma uzun ve bir çok konudan oluşuyorsa bölünebilir.

16) Makaleler, bilimsel çalışmada veya tezde olan her şeyi içermeli midir? Cevabınız hayır ise neden?

K1: Hayır, gerekli kısımlar alınabilir.

K2: Elbette hayır. Çünkü her makalede aradığımız bir temel vardır. Makalenin özgün olması, farklı bir boyuta değinmesi gerekir.

K3: Hayır, ancak bir kısmını içerebilir. Konunun özü alınmalıdır.

K4: Hayır.

17) Eğitim hayatınızda sınavlarda hiç kopya çektiniz mi? Hatırladığınız kadarıyla sayısı hangi aralıkta bulunmaktaydı?

K1: Lisede çekmiştim ama çok kere değil.

K2: Hiç çekmedim. Düzenli ve sistemli çalıştığım için ihtiyacım olmadı.

K3: Çok az sayıda çekmiş olabilirim.

K4: Hatırlamıyorum.

18) Eğitim hayatınız boyunca verilen ödevlerde doğrudan başkası tarafından hazırlanmış ödevi kullandınız mı? (Başkasına hazırlatılmış içerikler de sayılmaktadır.)

K1: Hayır.

K2: Hayır hiç kullanmadım.

K3: Hayır.

K4: Hayır.

19) Eğitim hayatınızda yaptığınız proje ve araştırma ödevlerinde başka kaynakları kendi içeriğiniz gibi gösterdiğiniz oldu mu? Olduysa bilinçli bir şekilde mi yaptınız?

K1: Hayır.

K2: Hayır. Bir yerden etkilenmeden çabalarım ile zihinsel olarak araştırmalarımı sürdürüyorum.

K3: Hayır.

K4: Hayır.

20) Eğitim hayatınızda yaptığınız proje ve araştırma ödevlerinde var olmayan sonuçları kullandığınız ya da çalışmanıza uymayan sonuçları görmezden geldiğiniz çalışmalar oldu mu?

K1: Hayır.

K2: Hayır.

K3: Oldu.

K4: Hayır.

21) Eğitim hayatınız boyunca yaptığınız grup çalışmalarında sizin veya grup arkadaşlarınızın daha az faaliyet gösterdiği çalışmalar oldu mu? (Onur payı olarak adlandırılan değerin dağıtımının doğruluğu hakkında karşılaştığınız durumlar için sorulmuş bir sorudur.)

K1: Oldu.

K2: Oldu.

K3: Oldu.

K4: Oldu.

22) Daha önce yayınlarınızda veya çalışmalarınızda intihal kapsamında değerlendirilebilecek hatalar ya da etik dışı çalışmalar yaptınız mı?

K1: Hayır.

K2: Hayır olmadı.

K3: Hayır olmadı.

K4: Hayır.

23) Bir önceki soruda cevabınız "Evet" ise bu hataları ne zaman fark ettiniz ve düzelttiniz?

K1: -

K2: -

K3: -

K4: -

24) Danışmanlık yaptığınız ya da katkıda bulunduğunuz çalışmalarda bu tarz durumlar fark ettiğiniz de müdahalede bulundunuz mu yoksa yazarların kendi tercihlerine (veya farkındalıklarına) mu bırakmayı tercih ettiniz?

K1: Müdahale ettim.

K2: Evet kesinlikle müdahale ettim. Yapılan çalışmaları irdelleyerek ve kontrol ederek bir sistem uygulamaktayım.

K3: Müdahale ederim.

K4: Müdahale ettim.

25) Daha önce başka bir çalışmada sizin içeriğinizin intihal kapsamında kullanıldığı bir durumla karşılaştınız mı?

K1: Hayır.

K2: Evet. Birkaç yerde çalışmalarımın onay verilmiş gibi kullanılmasına rastladım.

K3: Hayır.

K4: Hayır.

26) Bir önceki soruda cevabınız "Evet" ise bu intihalleri düzeltmek için adım attınız mı? Evet ise hangi adımları attınız?

K1: -

K2: Gereken işlemleri yaptırıldık.

K3: -

K4: -

27) Başka yayınlarda intihaller veya kendi yayınlarınızdan olmayan (farklı yazarların çalışmalarından) alıntılar fark ettiniz mi? Bu etik dışı çalışmaların düzenlenmesi için neler yaptınız?

K1: Sadece tezlerde ve projelerde farkettim ve düzeltilmesini sağladım.

K2: Evet fark ettim. Tezi başkasına yazdırmak veya makaleye kendi adını verip kullanmak etik dışı davranışlardır.

K3: Evet fark ettim. Yetkim varsa uyarırım.

K4: Fark etmedim.

28) Akademik/bilimsel etik, bilimsel araştırma yöntemleri veya makale yazma/yayınlama konularında yeterli bilgi birikimine sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Daha önce bu konularla ilgili dersler aldınız mı?

K1: Belli bir birikimim var, kitaplarla kendimi geliştiriyorum. Bilimsel araştırma ile doktora eğitimimde bir ders almıştım.

K2: Evet düşünüyorum. Bilimsel araştırma teknikleri ve etik dersi alıyorum. Aynı zamanda Tübitak üzerinden birçok eğitime katıldım.

K3: Evet düşünüyorum. Ders aldım.

K4: Yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum, bu konuda dersler aldım.

29) Birlikte çalışma yapacağınız kişilerin (yazar ekibi veya danışmanlık için) daha önceki yayınlarını inceliyor musunuz?

K1: Derinlemesine olmasa da inceliyorum.

K2: Evet incelerim. Çalışmanın içeriği ve nerede yayınlandığına aynı zamanda çalışmanın ait olduğu kişinin amacının ne olduğu hakkında görüşünü almaya çalışırım.

K3: Genelde tanıdığım kişilerle çalıştım.

K4: Bazen inceliyorum.

30) Daha önceki çalışmalarında etik dışı davranışta bulunan biri ile ortak çalışma yürütür müsünüz?

K1: Hayır.

K2: Hayır.

K3: Hayır.

K4: Hayır.

31) Daha önce bu tarz çalışmalar için hakem heyetinde görev aldınız mı?

K1: Evet.

K2: Etik kurul başkanı olduğum için yer aldım.

K3: Evet.

K4: Evet.

32) Hakem heyetlerinin ve kullanılan sistemlerin bu incelemelerde yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

K1: Hayır.

K2: Hayır düşünmüyorum. Özellikle hakemlerin eğitim konusunda eksik olduğunu düşünüyorum.

K3: Bazen yeterli olmayabilir.

K4: Çok yeterli olmamakla birlikte geliştirilebileceğini düşünüyorum.

33) Etik dışı çalışmaların veya intihallerin saptanması için uygulanabilecek yöntemler ve caydırıcı kurallar hakkında görüşleriniz varsa paylaşabilir misiniz?

K1: Normal şartlarda bir yayını çok kişi okuduğu için etik dışı çalışmaları saptayacak okurlar olacaktır. Bu kişilerin durumu bildirebilecekleri bir kurul olmalı ve bu tip etik dışı hareketlerin su yüzüne çıkması teşvik edilmeli.

K2: YÖK'ün belirlediği bir yönetmelik var ve bu kesintisiz uygulanmalıdır.

K3: Bu konu için hazırlanan programların yeterli olduğunu düşünüyorum.

K4: Kullanılan mevcut programlar ve hakem heyetlerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.

34) Sizce akademik intihali ve etik dışı davranışı arttıran sebepler nelerdir?

K1: Öğrenciler açısından sadece zorunlu oldukları için bir an önce ve fazla uğraşmadan bitirme hedefi, akademisyenler için de puan toplama ve doçentlik kriterlerinin tutturulabilme önceliği.

K2: Zaman baskısı ve planlı çalışma yapmamak.

K3: Hazırcılık.

K4: Zorunlu olarak çalışma yapılması bireyleri kolaycılığa itmektedir. Bu sebeple etik dışı davranışlara bilinçli veya bilinçsiz başvurulmaktadır.

35) Eklemek istediğiniz herhangi bir bilgi ya da görüş var mı?

K1: Hayır.

K2: Evet. Üniversitelerde öğrencilere sürekli etik kavramını vurguluyoruz fakat bu kavramın liselerden itibaren dikkate alınması gerekir. Çünkü etik sadece din ve ahlak kurallarıyla ortaya konulan bir kavramın ötesinde bunun bir insanlık suçu olduğunu düşünüyorum.

K3: Hayır.

K4: Hayır.

5. TARTIŞMA

Akademik usulsüzlük son zamanlarda yükseköğretimin ön lisans, lisans ve yüksek lisans bölümlerinde var olan önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişileri akademik usulsüzlüğe yönlendiren ve etkileyen çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Bunlar yaş, cinsiyet, güven eksikliği, düşük öz kontrol, sınıf derecesi, öğretim elemanının rolü, uygulanan sınavın şekli, öğretim elemanının gerçekçi olmayan istekleri gibi unsurların öğrencilerde akademik usulsüzlük yapmasına neden olduğu görülmektedir. Kişinin hileye başvurma sebeplerinden bazıları ise baskı faktörü, fırsat ve rasyonelleştirme olarak karşımıza çıkmaktadır. Akademik çalışmalarda baskı faktörü öğrencilerin özellikle zaman algısında kendisini göstermektedir. Zamanı verimli kullanamayan kişilerin üzerinde hissettikleri baskı sebebiyle bir takım uygun olmayan davranışlara yönlendirebilmektedir. Bir bireyin hile yapmaya yeterli düzeyde motivasyonunun yanı sıra bu işlemi uygulayabilmesi için gerçekleştirebileceği bir fırsatı bulunması gerekmektedir. Hileyi gerçekleştiren bu kişi yaptığı uygunsuz davranışını haklı çıkarma yönelimine gitmektedir. Akademik alanda bu tarz davranışların yer alması gelecek dönemlerde bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Akademik alandaki çalışmalarda önemli bir diğer kavram “etik” kavramıdır. Etik, ahlak kavramı ile beraber kullanılarak iyiyi-kötüyü, doğruyu-yanlışlı ifade eder ve bunların sonucundan oluşabilecek durumların yorumlanmasına olanak sağlar. Akademik etik, öğretim üyelerinin bilimsel çalışmaların üretilmesi, sunulması ve değerlendirilmesi aşamasında, toplumun çeşitli paydaşları ile ilişkilerinde, ödül ve yükseltme süreçlerinde, üniversite ve bilim kurumları bilimsel yetkinlik odaklı yapılandırılma ile bilim insanlarının yetiştirilme aşamalarının her alandaki etik davranış ilkelerine uyma şeklinde ifade edilebilir. Çalışmamızda uygulanan mülakat yöntemiyle katılımcılara ilgili konular hakkında soru sorularak cevaplar aranmaya çalışılmıştır. Katılımcılara yöneltilen “Akademik çalışmalarda en sık karşılaştığınız etik dışı davranış nedir?” sorusuna çoğunlukla bir çalışmada intihal oranının yüksek olması şeklinde ifade etmişlerdir. İntihal yapılan akademik çalışmalarda diğer çalışmalarla benzerlik taşıma oranını gösterir. Böylece çalışmada ne kadarının özgün ne kadarının kopyalanarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bir çalışmada başka kişiye ait bilgilerin kaynak gösterilmeden kullanılması da etik ilkesiyle ters düşmektedir. Katılımcılara sorulan “Yaptığınız bir çalışmaya ait verilerin sizden izin alındıktan sonra kaynak gösterilmeden doğrudan kullanılması etik midir?” sorusuna katılımcılarımızın hepsinin “etik değildir” cevabını verdiği görülmüştür. Buda gösteriyor ki verilerin kullanılmasında izin alınsa dahi kaynak göstermek şarttır. Çalışmaların büyük

çoğunluğunda yapılan bu hatalar aynı zamanda intihal oranlarına da yansımaktadır. İntihal oranı ne kadar çok çıkarsa çalışmanın özgünlüğüne olan güvenini sarsmaktadır. Etik dışı davranışların çalışmalarda yer alması bilinçli veya bilinçsiz olarak kullanılması da söz konusudur. Konuyla ilgili “Akademik çalışmalarda yapılan hataların bilinç dışı yapılması hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu davranış etik dışı kabul edilebilir mi?” sorusuna katılımcılarımızın çoğunluğu “edilebilir” cevabını vermişlerdir. Ancak böyle bir durum söz konusu olduğunda yine de çalışmanın gözden geçirilerek devam edilmesi önem arz etmektedir. Katılımcıların bu tarz hatalar gerçekleştirip gerçekleştirmediğini öğrenmek için sorduğumuz “Daha önce yayınlarınızda veya çalışmalarınızda intihal kapsamında değerlendirilebilecek hatalar ya da etik dışı çalışmalar yaptınız mı?” sorusuna, bütün katılımcılarımızın “hayır” cevabı verdiğini görmüş bulunmaktayız. Akademisyenlerde bulunması gereken etik değerler; dürüstlük, doğruluk, nesnellik, dikkat, gizlilik, açıklık, öğrencilere saygı, meslektaşlarına saygı, özgürlük, bilimsel yeterlik (liyakat), güvenlik gibi kavramlardan söz edebiliriz. Ayrıca akademisyenlerin kendileri için bu özellikleri taşıması yeterli olmayarak, çalışmalarında etik dışı davranışlarda bulunan kişiler ile ortak çalışma yürütmesi sorusuna, katılımcılarımızdan “hayır” cevaplarını almaktayız. Bu tarz çalışmaların üretilmesi ve devam edebilmesi için akademisyenlerin yeterli bilgi birikimlerine sahip olmaları gerekir. “Akademik/bilimsel etik, bilimsel araştırma yöntemleri veya makale yazma/yayınlama konularında yeterli bilgi birikimine sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Daha önce bu konularla ilgili dersler aldınız mı?” sorusuna, katılımcılardan belli birikime sahip olduklarını ve ilgili dersleri aldıklarını görmekteyiz. Böylece çalışmaların niteliği ve özgünlüğü konularına katkı sağlayarak çalışmaların ilerlemesi, diğer çalışmalara örnek niteliği taşımaktadır.

Etik dışı davranışların nedeni; araştırma yapan kişinin, araştırmanın ne şekilde yapılması konusunda yeterli eğitim görmemesi sayılabilir. Aynı zamanda bir diğer neden araştırma yapacak olan kişinin kurum tarafından baskılanması da etik dışı davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Katılımcılara sorduğumuz “Sizce akademik intihali ve etik dışı davranışı arttıran sebepler nelerdir?” sorusuna, K1: “Öğrenciler açısından sadece zorunlu oldukları için bir an önce fazla uğraşmadan bitirme hedefi, akademisyenler için de puan toplama ve doçentlik kriterlerinin tutturabilme önceliği” şeklinde cevaplamıştır. Soruya iki farklı değerlendirmede bulunan katılımcımız hem öğrenciler açısından hem de akademisyenler açısından farklı konulara değinmiştir. Öğrenciler açısından “zaman” algısı vurgulanırken, akademisyenler açısından “kriter” kavramları ön plana çıkarılmıştır. K2:

“Zaman baskısı ve planlı çalışma yapmamak” şeklinde cevaplamıştır. K1’in vurgulamış olduğu zaman baskısı K2 tarafından da aynı konuya dikkat çekmiştir. K3’ün etik dışı davranışların nedenleri sorusuna cevabı: “hazırcılık” olmuştur. Akademik çalışmalarda hazırcılık kavramı öğrenciler açısından bakıldığında, çalışmalarında hazır veriler kullanarak hem intihal kavramının hem de akademik hile kavramının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Son katılımcımız olan K4 ise bu soruya: “Zorunlu olarak çalışma yapılması bireyleri kolaycılığa itmektedir. Bu sebeple etik dışı davranışlara bilinçli veya bilinçsiz başvurulmaktadır” şeklinde cevaplarını vermiştir. K3’ün “hazırcılık” savunması K4’ün “kolaycılık” kavramına uygun gelmektedir. Genel olarak verilen cevaplarda zaman baskısı ve hazır kullanma dikkatleri çekmiştir. Konumuzla ilgisi olan bir diğer konu çalışmalarda önemli olan intihal kavramıdır. Türk Dil Kurumu’nun intihal tanımını “aşırma” olarak ifade edilmiştir. Akademik alanda bu kavram düşünüldüğünde verilerin aşırılması şeklinde yorumlanabilir. Başka kişiye ait bilgilerin, yazıların atıf yapılmadan kullanılması davranışındaki her şey intihal kapsamına girmektedir. Kendisine ait gibi kullanılan verilerin asıl sahibine vurgu yapılmaması etik kavramıyla ters düşmekte ve aynı zamanda akademik hileye başvurma olarak değerlendirilebilir. Atıf yapmadaki amaç yapılan çalışma ile atıf yapılan çalışma arasında bir bağlantının oluşturulmasıdır. Böylece eski kullanılan kaynağın gerçek sahibine ilişkin bilgi vermek, eleştiri fırsatı sunmak ve yeni yapılacak çalışmalara ışık tutmak olacaktır. Günümüzde intihal kavramının önlenmesinde çeşitli çalışmalar söz konusudur. Etik konusunda olduğu gibi bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yapılan hatalar intihal kapsamına girmektedir. Buradaki asıl önemli konu kişinin çalışmasında özgün ifadelere yer vermesi ve çalışmasına yol gösterecek kaynaklardan usulünce yararlanmasıdır. Katılımcılara konuyla ilgili sorduğumuz “Akademik intihal kavramını tanımlar mısınız?” sorusuna, ortak cevap niteliğinde “kendisine ait olmayan verilerin kaynak gösterilmeden kullanılması” şeklinde cevaplar kabul edilebilir. Bir diğer sorumuz olan “Akademik bir çalışmada yapılan hangi davranışlar akademik intihal sayılır?” sorusuna katılımcılarımızdan büyük çoğunluğu: “kaynak gösterilmemesi” şeklinde ifade etmişlerdir. İki sorunun cevaplarına bakıldığında intihal kavramı için en önemli konu çalışmalarında kullanılan bilgilerin kaynak gösterilmeden devam etmesi sayılır. Bu tarz bir davranış emek hırsızlığına, haksızlığa ve usulsüz kullanıma yol açmaktadır. Aynı zamanda çalışmanın kalitesini düşürerek bu konuyla ilgisi olduğunu düşündüğümüz “Akademik çalışmaların günden güne sayılarının artması hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu durum çalışmaları nitelik bakımından olumlu/olumsuz etkiler mi?” sorusuna gelen cevaplar katılımcılarımızdan farklı boyuttaki değerlendirmelerin ortaya çıkması söz konusudur. K1 bu soruya “Aynı alanda orijinal fikir bulup uygulamak gittikçe zor

hale gelmekte, anket bazlı çalışmaların fazla katkıda bulunmaması çalışmaları olumsuz etkilemektedir” şeklinde olmuştur. Kaynakların yetersiz olması belirli alandaki çalışmaların tekrara düşmesine neden olmaktadır. Diğer K2 katılımcımızın cevabı “Akademik çalışmaların sayısının artması elbette önemlidir. Fakat sayı hiçbir zaman bilimsel çalışmaların ilerlediğini göstermez. Çalışmaların okunabilirlik oranları önemlidir. Bu da olumlu veya olumsuz yön vermektedir” şeklinde ifade etmiştir. Buradaki cevabın niteliğinde çalışmalardaki sayı aslında çalışmanın verimliliğini göstermemektedir. Çünkü sayısı fazla olan çalışmaların ne derece özgün biçimde yazıldığı tartışılabilir. K3 bu sorumuza “Kısa sürede çalışma çıkartmak zor ve niteliksiz olması muhtemel, çıkartılabilir ancak çok zaman ve emek verilmesi gerekir” şeklindeki yorumuyla bir önceki satırda bahsettiğimiz konuyu desteklediği görülmüştür. Son katılımcımızın K4’ün ise cevabına baktığımızda, “İçeriğinin kalitesinin sayıdan daha önemli olduğunu düşünüyorum” ifadesi konuya olan bakış açımızı özetler nitelikte olmuştur. Katılımcılarımızdan öğrenmek istediğimiz kendileriyle ilgisi olan “Daha önce başka bir çalışmada sizin içeriğinizin intihal kapsamında kullanıldığı bir durumla karşılaştınız mı?” soruyu sormak istedik. Bu soruya katılımcılarımızın büyük çoğunluğu “hayır” cevabını verirken bir katılımcımızın “evet” cevabıyla karşılaşmış bulunmaktayız. K2: “Evet. Birkaç yerde çalışmalarımın onay verilmiş gibi kullanılmasına rastladım” cevabı konumuzun önemini vurgulamaktadır. Bu intihalleri düzeltmek için yapmış olduğu adımları “gereken işlemleri yaptırarak” cevabıyla son bulmaktadır. Genel olarak sorun teşkil eden ve önem arz eden konuların (burada bahsedilen etik ve intihal) çalışmalarda kullanılmaması adına ilgisi olan “Etik dışı çalışmaların veya intihallerin saptanması için uygulanabilecek yöntemler ve caydırıcı kurallar hakkında görüşleriniz varsa paylaşabilir misiniz?” soruya katılımcılarımızın genel olarak ortak sayılabilecek cevabı “bu doğrultuda hazırlanan programlar ve bunları uygulamak” şeklinde ifade edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, öğretim elemanlarının akademik etik algısı incelenmiştir. Araştırmanın konusu olan “İşletme Öğretim Elemanlarının Akademik Etik Algıları” başlığının literatür taraması yöntemiyle elde edilen bilgiler ışığında ve mülakat yöntemiyle katılımcıların aktardığı deneyimler doğrultusunda konunun daha anlaşılır olması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, çalışmaya hile kavramının tanımı ve özellikleri ile başlanmış devamında ise hile kavramının içerisinde yer alan risk kavramı anlatılmıştır. Risk kavramının hile kavramıyla bağlantısı anlatılırken akademik çalışmalar konusu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu iki kavramın sentezlenerek anlatılmasının sebebi akademik çalışmaların her zaman hile riski taşıdığı gerçeğidir. Ayrıca çalışmada anlatılan risk konusunun altında akademik risk ile ilgili yapılan çalışmalara da değinilmiştir. Ayrıca ayrıntılı olarak ele alınan risk ve hile konularına bakıldığında hilecilerin risk almayı seven kişiler olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit konu bütünlüğünün sağlanmasındaki en temel veridir. Sonrasında ele alınan etik kavramı ile birlikte akademik çalışmalarda meydana gelen etik dışı davranışların hilecilerin kullandığı yöntemlere dayandığı kanısı ile birlikte bu durumu önlemek için alınacak önlemlerden de bahsedilmiştir. Etik dışı davranışların içinde yer alan intihal konusu ise yine kendiyle ilişkili ve genel konuyu kapsayan literatür konusu ile birlikte ele alınmıştır. Literatür taraması konusu yapılacak akademik çalışmalara yol gösterirken, intihal kavramının konuya eklenmesi ile birlikte akademik çalışma niteliğinin daha şeffaf ve akademik kurallara uygun yazılmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak farklı halkalardan oluşan konuların sentezlenerek çalışmayı desteklemesi amacıyla bütüncül bir yaklaşım içerisinde konuya ışık tutulması amaçlanmıştır. Konu başlıklarının seçiminde dikkat edilen hususlar bu doğrultuda işlenmiştir.

Literatür araştırmalarından ve toplanan verilerden elde edilen bulgular doğrultusunda daha önce akademik çalışma yapmış ve akademik çalışmaları değerlendirecek bilgi birikimine sahip katılımcılardan elde edilen veriler ışığında akademik etik davranışlar anlatılmıştır. Günümüzde artan yüksek lisans programları ve bununla eş zamanlı olarak artış gösteren öğrenci sayıları, danışmanlıkların yetersiz kalması, liyakatsizlik ve benzeri konular sebebiyle öğrencilerin akademide etik dışı davranışa başvurma oranı çoğalmaktadır. Etik dışı davranışın önüne kesen mevcut kullanılan önlemler (programlar vb.) katılımcılar tarafından yeterli görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların da görüşlerinden yola çıkarak eğitimin ilk basamaklarında edinilen alışkanlıklar daha sonraki akademik hayata sirayet etmektedir.

Araştırmamızda yapılan literatür çalışması ve uygulanan mülakat yöntemi doğrultusunda “İşletme Öğretim Elemanlarının Akademik Etik Algıları” dahilinde birçok alt başlıklara değinilmiş olup bunların akademik çalışmalardaki olumlu veya olumsuz yönlerine vurgu yapılarak gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Araştırmamızdaki verilerin konumuza ışık tutması ve bu kapsamda yapılan hataların öneminin vurgulanmaya çalışılması bu doğrultudaki bilgilere istinaden yapılacak olan diğer çalışmalara örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Akademide ve akademisyenlikte etik değerlerin önemli olduğu anlaşılmakla birlikte yapılan literatür taramasında bu alanda yapılan çalışmaları sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Literatüre katkı sağlaması amacıyla; çalışmanın konusunun genel geçer bir konu olmaması, akademik çalışmalara yön göstermesi ve ilerlemeye açık bir konu olması nedeniyle bu konuda yapılacak sonraki çalışmalarda daha geniş kapsamlı bir uygulama yapılabileceği öngörülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akademik sahtekarlık - Academic dishonesty Akademik sahtekarlık. (t.y.).
https://tr.qwe.wiki/wiki/Academic_dishonesty Erişim tarihi: 11.06.2022
- Akyüz, Y. (2010). Türk eğitim tarihi MÖ 1000-MS 2010. Ankara: Pegem Akademi.
- Anderson, D. -S.-W. (1994: 536). An Instruction Management Science. Sanfrancisco.
- Arman, Tefik T. (1997). Risk Analizine Giriş. Risk Analizine Giriş. İstanbul.
- Benzerlik Kontrolü. (t.y.). <https://help.turnitin.com/tr/feedback>
studio/ogrenciler/benzerlik-kontrolu.htm Erişim tarihi: 25.07.2022
- Bilimsel Çalışmalarda Literatür (Kaynak) Taraması Nasıl Yapılır? (2020, Mayıs).
<https://www.felsefe.gen.tr/bilimsel-calismalarda-literatur-kaynak-taramasi-nasil-yapilir/> Erişim tarihi: 25.05.2022
- Bodine, S. W., Pugliese, A., & Walker, P. L. (2001). A Road Map to Risk Management. Journal of Accountancy, 65-70.
- Bourner, T. Greenfield, T. (Ed.). (1996). The research process: Four steps to success. London: Arnold.: Research methods: guidance for postgraduatesin.
- Çalışan Hileleri Ve Hile Yapan Çalışanların Karakteristik Özellikleri. (2018).
https://sssjournal.com/files/sssjournal/964652687_43_43.ID937.%20%C3%87etin_4751-4757.pdf Erişim tarihi: 03.01.2023
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi. Sağlık sektöründe tehlike ve riskler: www.casgem.gov.tr
- Clifford M. M. (1991). Theoretical Empirical And Educational Considerations. Theoretical Empirical And Educational Considerations., 263-297. Educational Psychologist.
- Clifford, M. M. ve Chou, F.C. (1991). Effects Of Payoff And Task Context On Academic Risk-Taking. Journal of Educational Psychology, 499-507.
- Crockett, A. (2005). Financial Risk Management in Practice: The Known, The

Unknown and The Unknowable. The Known, The Unknown and The Unknowable. Pennsylvania: The Wharton School.

Çağırğan, Meriç. (1997:17). Risk Yönetimi, İstanbul Üniv. Sos. Bil. Enst.

Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi. Risk Yönetimi, İstanbul Üniv. Sos. Bil. Enst.
Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi. İstanbul.

Çolak, R. (2012). Literatür taraması nasıl yapılır. . Erişim Adresi:

<http://Samsuntabipodasi.Org.Tr/Uploads/Dosyalar>.

Demir, B.K, (2022). Türkiye’de 2005-2020 Yılları Arasında Hile Denetimi Alanında

Yayınlanan Lisansüstü Tezlere Yönelik İçerik Analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası İşletmecilik Programı Yüksek Lisans Tezi. Syf: 4

Demirci, A. (2016).

https://www.researchgate.net/publication/293333646_Literatur_taramasi

Ergüden, E. ve Yıldırım, G. (2014). Vergi Uygulamalarında Hile, Vergi

Denetimlerinde Hile Tespitleri ve Araştırılması. Vergi Dünyası, 33(390): 98-108.

Finansalaçıdanrisk. 2022 tarihinde Finansal-açıdan-risk: <https://dergipark.org.tr>

adresinden alındı

Finansal Risk Yönetimi. (t.y.). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/36461>

Erişim tarihi: 21.05.2022

Gençkaya, Ö. F. ve Gündoğdu, H. G. (2017). Küresel yönetim ekseninde stratejik

planlarda koordinasyonun önemi. Marmara University Journal of Political Science, 125-137.

Gökçen G., Tipi O. (2019). İşletmelerde Hilelerin Önlenmesine Yönelik İç Kontroller

ve Bist İmalat Sektöründe Bir Araştırma. Marmara Üni. İ.İ.B Dergisi, Sayı 1, Sf. 145-169

Grace Mui, Jennifer Mailley, “A Tale of Two Triangles: Comparing the Fraud

Triangle with Criminology's Crime Triangle", Accounting Research Journal, C:XXVIII No :1, 2015, s.45-58.

Greene, Mark. (1997:66). Risk and Insurance. Risk and Insurance. England.

Hertz, Howard. (1983). Risk Analysis. Risk Analysis. Singapore.

Hodgkinson, T., Curtis, H., MacAlister, D., & Farrell, G. (2015). Student academic dishonesty: The potential for situational prevention. Journal of Criminal Justice Education, 27(1), 1-18

Hv. K.K.lığı Risk Yönetimi Yönergesi. (1998). Operations Risk Management Guidelines and Tools. Operations Risk Management Guidelines and Tools.

<http://www.tuba.gov.tr/duyurugoster.php?yil=01&duyuru=3> Erişim tarihi: 26.07.2022

<http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fjournals.tubitak.gov.tr>

Erişim tarihi: 03.01.2023

Iberahim, H., Hussein, N., Samat, N., Noordin, F., & Daud, N. (2013). Academic dishonesty: Why business students participate in these practices? Procedia-Social and Behavioral Sciences, 90, 152-156.

İşletmelerde Hilelerin Önlenmesine Yönelik İç Kontroller Ve Bist İmalat Sektöründe Bir Araştırma. (2019, Haziran). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/743967> Erişim tarihi: 03.01.2023

Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (t.y.). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/04/20050413-6.htm> Erişim tarihi: 04.02.2023

Kansu, E. (1994). Dünya'da ve Türkiye'de Bilim, Etik ve Üniversite.

Karluk. (2011). Üniversitelerde Etik İhlalleri, Bilimsel Yolsuzluklar ve Sonuçları. Üniversitelerde Etik İhlalleri, Bilimsel Yolsuzluklar ve Sonuçları. 3rd International Conference on Governance, Fraud, Ethics & Social Responsibility. .

Khun, G. ve Wagner. (2015). Intellectual property: Protecting yourself and playing fair. <http://www.cordem.org>

- Kıral, B., & Saracaloğlu, S. (2018). Akademik sahtekârlık eğilimi ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasındaki ilişki. YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), 323-359.
- Kindler, H. S. (1998). Kindler, H. S. Training & Development , 52 (4), 32-35. The art of prudent risk taking., 52(4), 32-35. Training & Development.
- Knight, F. H. (1921). Risk, Uncertainty and Profit. Risk, Uncertainty and Profit. London , İngiltere: London: LSE.
- Korkmaz, H. (2002). Fen Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenmenin Yaratıcı Düşünme, Problem Çözme ve Akademik Risk Alma Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler.
- Köroğlu, S. A. (2015). Literatür taraması üzerine notlar ve bir tarama tekniği. GiDB Dergi, (01), 61-69.
- Kriemadis, T. ve Terzoudis C. (2007). Strategic marketing planning in the sport sector. Sport Management International Journal, Scientific Forum in Sport Management, 1-19.
- Literatür Ne Demek? Literatür Taraması Neden Yapılır? (2020, Ocak).
<https://www.iienstitu.com/blog/literatur-ne-demek> Erişim tarihi: 11.06.2022
- Literatür Tarama Şablonu. (2020).
<http://openaccess.iste.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12508/1389> Erişim tarihi: 02.02.2023
- Literatür Taraması Üzerine Notlar ve Bir Tarama Tekniği. (2015).
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1044919> Erişim tarihi: 19.01.2023
- Mussa, M. (2005). Financial Risk Management in Practice: The Known, The Unknown and The Unknowable.
- Nonis, S., & Swift, C. O. (2001). An examination of the relationship between academic dishonesty and workplace dishonesty: A multicampus investigation. Journal of Education for Business, 77(2), 69-77.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Akademik Veri Yönetim Sistemi <https://avys.omu.edu.tr/>

Erişim tarihi: 02.02.2023

Ömer Faruk Ak-Sevilay Şahin. (2021). <http://opusjournal.net> web sitesi.

<http://opusjournal.net/Toplum> Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches: <http://opusjournal.net>

Özçelik, M. (2023). Yatırımcı Açısından Hile Algısının Ölçümü Ve Riskten Kaçınma Davranışının Aracılık Rolü: Kripto Varlık Örneği. Doktora Tezi Bankacılık Anabilim Dalı Bankacılık Bilim Dalı.

Pamela R.Murphy, Tina Dacin, “ Psychological Pathways to Fraud: Understanding and Preventing Fraud in Organizations", Journal of Business Ethics, C:CI, No:4, 2011, s. 601 – 618.

Park, C. (2003). Plagiarism by university students-literature and lessons. Assessment & Evaluation in Higher Education, 28, 471-488.

Prof. Dr. Ç.Güler, Z.Çobanoğlu . (1997). Risk İletişimi Ve Risk Yönetimi . Risk İletişimi Ve Risk Yönetimi . Ankara.

Pursell, Edward ve McCrae, Niall. (2020). Sistematik Literatür Taraması Nasıl Gerçekleştirilir . Springer Uluslararası Yayıncılık AG.

Researching for your literature review: Literature reviews. (t.y.).

<https://guides.lib.monash.edu/researching-for-your-literature-review/literature-review> Erişim tarihi: 11.06.2022

Resnik, D. B. (2015). What is ethics in research & why is it important?.

Sağlık Bakanlığı. (2015). Maliye Bakanlığı İç Kontrol Eylem Planı. Maliye Bakanlığı İç Kontrol Eylem Planı: www.sgb.gov.tr

SAYILGAN, Güven. "Finansal Risk Yönetimi." Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 50.01 (1995).

Sözlük.gov.tr (t.y.). <https://sozluk.gov.tr/?kelime=risk> Erişim tarihi: 23.06.2022

Steiss, A. W. (2003). Strategic management for public and nonprofit organizations.

Strategic management for public and nonprofit organizations. New York: Marcel Dekker Inc.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. (t.y.). <https://www.hmb.gov.tr> Erişim tarihi: 06.06.2022

TUBA. (2002). Bilimsel araştırmada etik ve sorunlar. Bilimsel araştırmada etik ve sorunlar. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Tunç, İ. (2014). Kurumsal risk yönetim sisteminin stratejik planlamanın başarısı üzerindeki etkisi. Yalova Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.

TÜBA. (2001). tuba.gov.tr. tuba.gov.tr web sitesi: TÜBA (2001). Bilimsel araştırmalarda etik ve sorunlar. 1 Aralık 2007 tarihinde

TÜBİTAK. (2006). Bilimsel Dergilere Gönderilen Makalelerde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar.

Türk Dil Kurumu (2019). 21 Nisan 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/>

Uçak & Birinci. (2008). Türk Kütüphaneciliği.

Vaughan, Emet-Vaughan. (1995: 31). Essential of Insurance: A Risk Management Perspective. Essential of Insurance: A Risk Management Perspective. New York.

Vikipedi. (tarih yok). wikipedia.org. 2022 tarihinde wikipedia.org web sitesi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Edebiyat>

Vose, D. (2008). Risk analysis: a Quantitive Guide. Risk analysis: a Quantitive Guide. San Fransisco: John Wiley and Sons. .

Watts, D. J., & Strogatz, S. H. . (1998). Collective dynamics of ‘small-world’ networks. nature.

Weiner, B. (1994). Integrating Social And Personal Theories Of Achievement.

Integrating Social And Personal Theories Of Achievement, 64(4), 557-573. Review of Educational Research.

Whaley, Hans R. Stoll and Robert E. (1993). Futures and Optlons, Theory and

Applications. Futures and Options, Theory and Applications. South-Western Publishing Co. • Ohio. 1993. s: 30.

Yurtseven, M. (2020). Literatür Tarama Şablonu.

Zandstra, G. (2002). Enron, board governance and moral failings. Corporate Governance, 2(2), 16–19.

